

De functies van bewonersoverlegorganisaties in een veranderende samenleving

---

*Over de functies van bewonersoverlegorganisaties
tegen de achtergrond van bewonersparticipatie
en andere hedendaagse maatschappelijke ontwikkelingen*

Onderzoek in opdracht van de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen

Universiteit Utrecht

April 2018

Onderzoekers

Lauren Antonides BA
Charlotte Witte RMA
Prof. dr. Tine de Moor
Dr. Anita Boele

Begeleidingscommissie

Ben van Essen (VKKL)
Koos Mirck (LVKK)
Koos Steenbergen (BZK)
Jornt van Zuylen (VNG)
Thijs van Mierlo (LSA)

Datum

29/3/2018

INHOUD

Inleiding.....	4
Burgerbetrokkenheid en bewonersoverlegorganisaties.....	6
Vraagstelling.....	6
Onderzoeksopzet.....	8
Toelichting functies.....	7
1. Speelveld bewonersoverlegorganisaties.....	12
1.1 Bewonersoverlegorganisaties	12
1.2 Huidige maatschappelijke context.....	16
1.3 Conclusie	22
2. Visie van (actieve) bewoners op de bewonersoverlegorganisatie.....	24
3. Visie van bewonersoverlegorganisaties	26
3.1 Inleiding.....	26
3.2 Representatieve functie	26
3.3 Adviserende functie.....	39
3.4 Activerende functie	45
3.5 Verbindende functie	56
3.6 Uitdagingen.....	63
4. Conclusie	66
Bibliografie.....	69
Bijlage 1: Enquête We-doen-het-zelf-wel-festival.....	71
Bijlage 2: Plan van aanpak diepte-interviews.....	72

Inleiding

Burgerbetrokkenheid is in de huidige bestuurlijke en maatschappelijke context een *hot topic*. Niet alleen in Nederland, maar ook elders in Noordwest-Europa nemen burgers in toenemende mate initiatief. De opkomst van bewonersinitiatieven en –collectieven zijn kenmerkend voor deze tendens. Tegelijkertijd lijkt een aanzienlijk deel van de bevolking zich ook machteloos te voelen. Als gemeenschappelijke noemer van beide ontwikkelingen geldt echter: burgers verliezen het vertrouwen in de ‘traditionele’ overheidsinstanties. Tot op zekere hoogte wordt dit ook door de overheid onderkend en wordt hier op ingespeeld.

Het begrip burgerbetrokkenheid is breed interpreteerbaar, een specificering ervan kan daarom geen kwaad. In het WRR rapport ‘Vertrouwen in burgers’ (2012) wordt onderscheid gemaakt tussen drie vormen van burgerbetrokkenheid: beleidsparticipatie, maatschappelijke participatie en maatschappelijke initiatieven. In onderstaande tabel gaan we nog iets verder in de opsplitsing van vormen van burgerbetrokkenheid, omdat zo ook duidelijk wordt waar de twee types van betrokkenheid die de hoofdrol spelen in dit onderzoek moeten gesitueerd worden. In het WRR-rapport wordt gesproken over **beleidsparticipatie** of beleidsbeïnvloedende participatie waarbij de overheid vraagt aan bewoners mee te praten en te denken. Zo is er de afgelopen decennia een toenemende vraag vanuit burgergroeperingen om meer inspraak in het beleid, via bijvoorbeeld referenda, burgerbegrotingen, “inspraak oefeningen” zoals de G1000 of een plattelandsparlement. Op lokaal niveau experimenteert men met nieuwe vormen om burgers meer invloed op het beleid te geven, bijvoorbeeld via buurtpanels, klankbordgroepen en inspraakavonden.¹ In de onderstaande tabel zijn deze twee vormen van burgerbetrokkenheid opgesplitst in “inspraak” en “participatie”. Inspraak beperkt zich tot het adviseren van overheden, zoals bijvoorbeeld in het geval van de dorpsraden cen-

traal staat; participatie gaat een stapje verder, met een grotere betrokkenheid van burgers, bijvoorbeeld zoals het geval is in de burgerbegrotingen, waarbij burgers ook het beleid kunnen bijsturen, althans deels.

De Maatschappelijke participatie zoals verwoord in het WRR-rapport richt zich op de deelname van bewoners aan het maatschappelijk verkeer via twee sporen: tegenbinding en vervlechting. Wij schakelen dit gelijk met de term co-creatie, waarbij duidelijker wordt dat burgers en overheid samen een probleem proberen op te lossen. Door middel van veranderende wetgeving, zoals de WMO, stimuleert de overheid dat bewoners hun eigen verantwoordelijkheid nemen binnen de maatschappij.² Tegenbinding gaat uit van de één-op-één verbindingen tussen personen: reizigers die elkaar aanspreken op overlast in de stiltecoupé is een vorm van maatschappelijke participatie die op dit idee gestoeld is. De betrokkenheid van mensen bij moeilijker bereikbare burgers is waar vervlechting omdraait: uiteenlopend van ‘klassiek’ vrijwilligerswerk tot aan nieuwere initiatieven in bijvoorbeeld het kader van de WMO.³ Bij de hiervoor genoemde vormen van burgerparticipatie ligt het voortouw bij beleidsmakers en ‘mogen’ bewoners meedoen. Het eigenaarschap, oftewel de uiteindelijke beslissingsmacht, blijft in deze gevallen bij de overheid liggen (zie Tabel 1).

De derde vorm van burgerbetrokkenheid zijn **maatschappelijke initiatieven**, of vormen van burgerbetrokkenheid waarbij bewoners zelf het heft in handen nemen om een maatschappelijk doel na te streven, in de meeste gevallen in partnerschap met de overheid, al staan vele van deze initiatieven echt op zichzelf, zonder veel inmenging van overheden.⁴ Zo zijn er de laatste jaren talloze energie- zorg- en glasvezelcoöperaties, maar ook buurtmoestuinen, opgericht. In deze gevallen ligt het eigenaarschap - en ook de eindverantwoor-

1 Pepijn van Houwelingen et al., *Burgermacht op eigen kracht* (Den Haag: SCP, 2014). Jasper Loots et al., *Dorps- en wijkraden in Nederland* (Utrecht: Necker van Naem, 2013), 12.

2 WRR, *Vertrouwen in burgers* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012), 56.

3 WRR, *Vertrouwen in burgers*, 52 – 57.

4 WRR, *Vertrouwen in burgers*, 51-60.

Gebruikte term	Inspraak	Participatie	Co-Creatie	Partnerschap	Onafhankelijk Burgercollectief
Voorbeeld	Referenda Dorpsraad Grooo	Burgerbegroting	Overheid faciliteert initiatief via bv. infrastructuur Right to Challenge	Burgercollectieven, vaak in de vorm van coöperaties waarin overheid een aan- deel heeft	Burgercoöps waar overheid helemaal niet bij betrokken is
Vorm van burger- betrokkenheid	Adviserend	Beleidspartici- patie	Maatschappelijke participatie	Maatschappelijke initiatieven	Maatschappelijke initiatieven
Wat doen bewoners	Meepraten en meedenken	Meebeslissen	Samen uitvoeren	Uitvoeren	Uitvoeren volgens eigen agenda
Bij wie ligt eigenaarschap/ beslissingsmacht	Overheid	Overheid, soms gedelegeerd naar bv. burgerjuries	Overheid Initiatief ligt bij bewoners, de gemeente onder- steunt (kader- stelling)	Bewoners Bewoners regelen het zelf, met beperkte rol voor de gemeente. Gemeente is partner in het verhaal, maar heeft gelijkwaardige rol als andere be- trokken partijen.	Bewoners Bewoners regelen hetzelf zonder steun of inmenging van overheid
Opmerkingen	Grotendeels beperkt tot politieke par- ticipatie		Vooral voorziening van publieke en private diensten en goederen		Vooral voorzien private diensten

Tabel 1: Tine de Moor: Onderscheid tussen vier vormen van burgerbetrokkenheid.

delijkheid - bij de bewoners; de overheid is nu diegene die participeert in het initiatief van burgers. Samenwerking met de overheid komt vaak voor, maar is zeker niet noodzakelijk. Binnen deze laatste categorie kunnen twee types worden onderscheiden: bij type één zijn bewoners volledig zelfredzaam en is er geen rol voor de gemeente. Bij het tweede type ligt het initiatief bij de bewoners en heeft de gemeente een ondersteunende rol, onder meer via kaderstelling.⁵ Bij burgerinitiatieven speelt, meer dan bij de andere vormen van participatie, de burger de hoofdrol. Om deze reden zullen ze in dit onderzoek centraal staan.

Burgerbetrokkenheid en bewonersoverlegorganisaties

De recente tendens van burgerbetrokkenheid beïnvloedt het bestuurlijke en maatschappelijke landschap in Nederland. Ook het speelveld van lokale organisaties wordt hierdoor bepaald; steeds meer dorp- en wijkorganisaties zien een kans of zien zichzelf zelfs genoodzaakt een andere koers te varen om in te spelen op de ontwikkelingen waarmee ze geconfronteerd worden. Een flink aantal van deze **bewonersoverlegorganisaties (boo's)** zijn oorspronkelijk door de gemeente in het leven geroepen, als inspraakorgaan voor de overheid.⁶ De oprichting van veel wijkraden resulteerde bijvoorbeeld uit het wijkgericht werken, door de overheid bedacht en geregisseerd.⁷ Boo's worden in veel gemeentes dan ook gezien als een vorm van burgerparticipatie.⁸ Volgens sommige leden van deze organisaties is de toekomst van deze organisaties echter niet meer om (enkel) als inspraakinstrument van de overheid te dienen: zij willen niet meer met hun gezicht naar de gemeente staan, maar zich omdraaien en met hun gezicht naar de inwoners komen te staan.⁹ In de bovenstaande tabel kunnen we deze boo's plaatsen onder het eerste type, waarbij inspraak centraal staat. In het geval van dorpsraden kunnen we wel spreken van een vrij geïnstitutionaliseerde vorm van inspraak, dit in tegenstelling tot eerder eenma-

lige of vrij kortdurende initiatieven zoals referenda of een G1000.

In dit onderzoek wordt onderzocht hoe boo's zichzelf kunnen heruitvinden door in te spelen op nieuwe uitdagingen, in eerste plaats gecreëerd door de ontwikkelingen op het gebied van burgerbetrokkenheid, in het bijzonder deze aan de rechterkant van de tabel, waar we de initiatieven van burgers die eigenlijk vrij los staan van de overheid situeren. In theorie is de afstand tussen de overheid en de burgers kleiner aan de inspraak-zijde van de tabel (links) en groter aan de rechterkant. In de praktijk blijkt –zie ook dit rapport- dat beide types van burgerbetrokkenheid evenzeer last hebben van de afstand tot de overheden. Met dit rapport wordt bekeken of zij door samenwerking of tenminste onderlinge afstemming die afstand ook zouden kunnen verkleinen. Daarnaast zullen ook andere recente ontwikkelingen en hun uitwerking op de functies van boo's onderzocht worden. Het onderzoeksrapport moet deze organisaties inzicht bieden in de kansen en knelpunten van de verschillende functies die ze kunnen kiezen en kan als zodanig fungeren als hulpmiddel bij de (her)oriëntatie op de eigen functies en taken.

Vraagstelling

Dit onderzoek zal uitgaan van een tweetal vragen. De eerste vraag luidt:

Welke maatschappelijke veranderingen (in het bijzonder het ontstaan van burgercollectieven) zijn van invloed op de functies van bewonersoverlegorganisaties, en welke functies zien (actieve) inwoners en bewonersoverlegorganisaties voor hen weggelegd?

Deze vraag heeft als doel in kaart te brengen welke ontwikkelingen het speelveld van boo's beïnvloeden en wat voor gevolgen dit heeft voor de functies

5 Opmerking Ben van Essen, 12 december 2016. Het onderscheid tussen type 1 en 2 is gebaseerd op een onderscheid van de gemeente Peel en Maas, die 4 typen burgerparticipatie onderscheidt. (Type 3: Gemeente heeft het initiatief, bewoners worden erbij betrokken. Type 4: Gemeente heeft het initiatief, geen rol voor bewoners).

6 Loots et al., *Dorps- en wijkraden in Nederland*, 23, 29.

7 Opmerking Ben van Essen, 12 december 2016.

8 Loots et al., *Dorps- en wijkraden in Nederland*, 4.

9 Opmerkingen Ben van Essen en Koos Mirck, 12 december 2016.

die ze vervullen. Hierbij moet in de eerste plaats gedacht worden aan burgercollectieven, maar ook aan demografische ontwikkelingen als krimp en vergrijzing. Het antwoord op deze vraag zal beschrijvend van aard zijn. De tweede, meer sturende vraag die hieruit voortvloeit, luidt:

Hoe kunnen bewonersoverlegorganisaties zichzelf heruitvinden door in te spelen op nieuwe uitdagingen, gecreëerd door nieuwe burgercollectieven?

Deze vraag heeft als doel een advies op te stellen op basis van de resultaten die de beschrijvende vraag heeft opgeleverd. Bij dit onderzoek moet de link met de praktijk duidelijk aanwezig zijn. Van belang is dat de onderzoeksresultaten naast een rapport een compact verslag opleveren dat voor boo's hanteerbaar is in de dagelijkse praktijk. Hierbij is 'oog voor context' het credo; belangrijk is dat het onderzoek niet voorlegt 'hoe het moet', maar handvatten biedt voor organisaties om binnen hun eigen specifieke context zichzelf te heruitvinden. 'Waar staan we nu, en vooral ook: waar willen we in de toekomst staan?' zijn vragen die dit onderzoek moeten prikkelen.¹⁰ Op basis van het onderzoeksrapport kan dan door de opdrachtgever een instrument voor verdere verspreiding onder de boo's worden uitgewerkt.

Onderzoeksoptzet

In het onderzoek wordt structuur aangebracht door verschillende functies van bewonersoverlegorganisaties te onderscheiden. Op basis van literatuur zijn de meer traditionele functies in kaart gebracht (zie Appendix 1). Na overleg met LVKK (Koos Mirck en Ben van Essen) werden daar de meer vernieuwende functies aan toegevoegd. In totaal werden vier functies geïdentificeerd: een **representatieve**, een **adviserende**, een **activerende** en een **verbindende** functie. Deze functies vormen het uitgangspunt van het onderzoek. Op deze manier kunnen zowel eventuele verschuivingen in invullingen van traditionele functies als nieuwe ontwikkelingen in de taken van boo's in kaart worden gebracht. Hierbij moet opgemerkt worden dat functies elkaar niet altijd uitsluiten; ze kunnen elkaar overlappen. In de

volgende paragraaf (Toelichting functies) worden deze begrippen verder uitgewerkt.

De huidige maatschappelijke veranderingen rond burgerbetrokkenheid hebben invloed op de functies van boo's. De activerende functie is daarbij relatief nieuw en hangt sterk samen met de huidige opkomst van bewonersinitiatieven. Het verbinden van deze maatschappelijke initiatieven binnen het dorp op de wijk kan daardoor een bijkomende functie van boo's zijn. De representatieve rol, en in mindere mate adviserende rol, worden al traditiegetrouw door hen vervuld, maar ook hierin zijn veranderingen merkbaar. Hoewel boo's van oudsher waarschijnlijk vooral de gemeente van advies voorzagen vanuit hun representatieve rol, kan burgerbetrokkenheid er ook voor zorgen dat ze een grotere adviesfunctie krijgen naar bewoners toe, bijvoorbeeld wanneer bewoners een maatschappelijk initiatief beginnen.

De maatschappelijke veranderingen brengen dus allerlei uitdagingen met zich mee voor boo's. In deze studie wordt onderzocht hoe deze veranderingen, in het bijzonder toenemende burgerbetrokkenheid, de functies van deze organisaties, beïnvloeden. Dit wordt gedaan door de volgende vragen te beantwoorden:

1. Welke brede maatschappelijke ontwikkelingen (kunnen) zorgen voor veranderingen in van de functies van bewonersoverlegorganisaties?
2. Wat is er in de literatuur bekend over de manier waarop inwoners van het dorp of de wijk tegen de lokale bewonersoverlegorganisatie aankijken en welke functies zien actieve bewoners voor bewonersoverlegorganisaties weggelegd?
3. Welke functies zien huidige bewonersoverlegorganisaties voor zichzelf weggelegd en hoe geven zij daar invulling aan? Zijn die functies de afgelopen jaren veranderd en wat zijn daar de motivaties voor?

¹⁰ Opmerking Ben van Essen, 4 september 2017

Toelichting functies

Representatieve functie

Veel bewonersoverlegorganisaties zijn in het leven geroepen om te dienen als inspraakorgaan richting de overheid.¹¹ Boo's vervullen, als binnengemeentelijke vormen van representativiteit, op deze manier van oudsher een representatieve functie. Zij representeren de inwoners van het dorp of de wijk. In dit onderzoek wordt echter niet zozeer gefocust op het nut van boo's voor het gemeentebestuur. Vanuit deze organisaties zelf gezien is het veel interessanter om te onderzoeken hoe deze organisaties hun representatieve functie naar bewoners toe verantwoordt. Wat legitimeert dat de boo namens het dorp of de wijk over zaken beslist, zoals de besteding van dorpsbudgetten? Wat doen ze bijvoorbeeld om draagvlak te creëren en iedereen erbij te betrekken?¹² Het is hierbij relevant om het onderscheid tussen de manier waarop overheid en burgers met representativiteit omgaan, aan te stippen. Overheidsmechanismen als politieke partijen zijn niet van toepassing op bewoners – zij hanteren wellicht andere instrumenten om hun representatieve functie te vervullen.¹³

Ook interessant ter overweging is de rol van boo's bij de waarborging van het democratische gehalte van burgercollectieven. Zoals uit het volgende hoofdstuk zal blijken, kampen veel bewonersinitiatieven met kritiek op hun democratische kwaliteit. Wellicht kunnen lokale organisaties ook een representatieve functie vervullen op dit gebied, hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het reguleren van de toegankelijkheid en interne werking van een initiatief.

Adviserende functie

Omdat boo's als het ware tussen bewoners en het gemeentebestuur in staan, kunnen zij beiden adviseren. Ze kunnen de gemeente bijvoorbeeld ad-

viseren over de manier waarop de gemeente bewoners kan betrekken bij inspraakmogelijkheden voor beleid of bewoners benadert die maatschappelijke initiatieven opzetten. De boo kan wellicht aan de gemeente aangeven waar bewoners, die zelf een initiatief opzetten, behoefte aan hebben vanuit de gemeente. Boo's kunnen echter ook een adviesfunctie vervullen voor bewoners betrokken bij een burgerinitiatief, aangezien ze vaak goed op de hoogte zijn van het gemeentebeleid en nieuwe initiatieven kunnen adviseren op basis van ervaringen van eerdere initiatieven.

Activerende functie

Een functie van boo's die in recentere literatuur wordt genoemd, is het stimuleren en ondersteunen van nieuwe bewonersinitiatieven. Zo beschrijft Lex Pauka, voorzitter van een wijkoverlegorganisatie in Enschede, dat zijn organisatie geen klachtenloket wil zijn. In plaats daarvan moedigt de wijkoverlegorganisatie klagende bewoners actief aan om de gewenste veranderingen zelf te bewerkstelligen: "Wat de wijkraad kan, is wensen kanaliseren, onvrede bundelen, en het omzetten tot betrokkenheid en zelfdoen."¹⁴ Op die manier kunnen boo's bijdragen aan maatschappelijke initiatieven, waarbij burgers uitvoerende taken op zich nemen.

Verbindende functie

Boo's kunnen een verbindende functie hebben wanneer zij bewonersinitiatieven binnen het dorp of de wijk aan elkaar koppelen. Hoewel veel burgerinitiatieven in Nederland zich wel binnen sectoren aan het verbinden zijn (bijvoorbeeld via landelijke platforms voor zorg- en energiecoöperaties, zie Nederland zorgt voor elkaar¹⁵ en HierOpgewekt¹⁶), is er nog weinig sprake van cross-sectorale verbinding binnen de regio. Cross-sectorale verbinding kan maatschappelijke initiatieven minder kwetsbaar maken en kansen bieden binnen de regio.¹⁷ Als intersectorale organisatie kan de boo een rol spelen

11 Loots et al., *Dorps- en wijkraden in Nederland*, 23, 29.

12 Opmerking Ben van Essen, 12 december 2016.

13 Opmerking Ben van Essen, 23 augustus 2017.

14 Lex Pauka et al., 'De wijkraad als geluksfabriekje' (2014), 27 en 6.

15 Zie <http://www.kenniscentrumwonzorg.nl/thema/burgerinitiatieven/landelijk-netwerk-nederland-zorgt-voor-elkaar-van-start>.

16 Zie <https://www.hieropgewekt.nl/>.

17 Opmerking Tine De Moor, 12 december 2016.

Onderzoeksmethode

Niveau micro/macro	Onderzoeksmethode	Onderzoeksvragen	Doelgroep
Macroniveau (vooral kwantitatief)	Data-analyse, literatuur en interviews	1. Welke maatschappelijke ontwikkelingen zorgen voor verandering in de functies van bewonersoverlegorganisaties?	N.v.t.
Microniveau (vooral kwalitatief)	Literatuur en enquête	2. Wat is er in de literatuur bekend over de manier waarop inwoners van het dorp of de wijk tegen bewonersoverlegorganisaties aankijken en welke functies zien actieve bewoners voor bewonersoverlegorganisaties weggelegd?	Gericht op inwoners dorp/wijk
	Diepte-interviews (en literatuur)	3. Welke functies zien huidige bewonersoverlegorganisaties voor zichzelf weggelegd en hoe geven zij daar invulling aan?	Gericht op bewonersoverlegorganisaties

Tabel 2: Onderzoeksmethode en –vragen per niveau.

in het verbinden van de verschillende initiatieven. Dit haakt in op een veelgenoemd kritiekpunt op burgerinitiatieven: het gebrek aan samenwerking en onvermogen om op grote schaal problemen aan te pakken. Aan de verbindende functie kan ook op een geheel andere manier invulling gegeven worden, bijvoorbeeld door bewoners in bredere zin samen te brengen en daarmee het gemeenschapsgevoel in het dorp te bevorderen.

Macroniveau

De studie bestaat uit een analyse op macro- en microniveau. De analyse op macroniveau is gebaseerd op literatuuronderzoek en (waar de data daarvoor beschikbaar zijn) analyse van kwantitatieve gegevens. Dit macroniveau passen we toe op de eerste deelvraag: Welke maatschappelijke ontwikkelingen zorgen voor verandering in de functies van bewonersoverlegorganisaties? Voorbeelden van zulke maatschappelijke ontwikkelingen zijn vergrijzing, leegloop van het platteland, terugtrekking van de overheid op het gebied van publieke dienstverlening. Daarnaast wordt in het bijzonder gekeken naar de tendens van burgerbetrokkenheid en welke kansen dit biedt voor boo's. Deze macro-analyse is nodig en nuttig omdat ze de maatschappelijke context waarin boo's anno 2017 opereren kan verduidelijken. Op deze manier kunnen niet alleen

de mogelijke problemen geïdentificeerd worden waarmee zulke organisaties geconfronteerd kunnen worden, maar tegelijkertijd ook de opportuniteiten in het uitbreiden van de functies.

Voor deze analyse zal hoofdzakelijk een beroep worden gedaan op gegevens waarover de onderzoekers al beschikken of dit jaar zullen kunnen beschikken. Noodzakelijk is in elk geval een overzicht van de boo's in Nederlandse dorpen en wijken. Het overzicht dat het rapport 'Dorps- en wijkraden in Nederland' van Necker van Naem geeft is te summier: niet alleen mist een groot deel van de boo's waardoor een vertekenend beeld kan ontstaan, ook zijn de locaties van de organisaties te weinig nauwkeurig bepaald (alleen de gemeente is bekend). Op basis van de gegevens waarover de LVKK en de LSA beschikken is daarom een completer overzicht van boo's in Nederland verschaft.

Microniveau

De opgedane kennis over de invloed van maatschappelijke ontwikkelingen op de veranderende functies van bewonersoverlegorganisaties vormt de achtergrond waartegen vervolgens kan worden ingezoomd op de instituties zelf. De andere deelvragen vormen dan ook het microniveau, en gaan over de werking van boo's als instituties.

Er kunnen binnen het onderzoek drie verschillende doelgroepen onderscheiden worden (die onderling overlappen). Ten eerste de leden van de boo's. Ten tweede de inwoners van het dorp of de wijk. En ten derde de inwoners die actief betrokken zijn bij maatschappelijke initiatieven. Om een goed beeld te krijgen van de wijze waarop burgerbetrokkenheid de functies van boo's beïnvloed, is het noodzakelijk dat voor alle drie deze doelgroepen wordt onderzocht hoe zij tegen deze organisaties aankijken. Leden van boo's kunnen immers zelf wel ideeën hebben over (toekomstige) functies, maar het uiteindelijke succes van een dergelijke functie is mede afhankelijk van de visie van (actieve) bewoners.

Om de deelvragen van de micro-analyse te kunnen beantwoorden, wordt dan ook naar alle drie deze doelgroepen gekeken. De tweede deelvraag richt zich daarom op de tweede en derde doelgroep (inwoners van het dorp/de wijk en actieve bewoners die betrokken zijn bij maatschappelijke initiatie-

ven). Het is binnen de gegeven onderzoekstijd niet mogelijk om een breed onderzoek onder bewoners uit te zetten om de tweede deelvraag te beantwoorden. Hiervoor zal worden teruggegrepen op bestaand onderzoek, zoals het SCP-studie 'De dorpse doe-democratie' (2016) waarin is onderzocht hoe bewoners tegen boo's in dorpen aankijken. Aan de hand van een enquête zal de visie van actieve bewoners die bij maatschappelijke initiatieven betrokken zijn op boo's in beeld gebracht worden. Deze enquêtes zijn uitgedeeld 'We doen het zelf wel' festival op 25 maart 2017 (zie Bijlage 1).

De laatste deelvraag richt zich op de leden van bewonersoverlegorganisaties zelf. Het antwoord op deze vragen zal vooral gebaseerd zijn op diepte-interviews met bestuursleden van boo's door heel het land. De selectie van de verschillende cases gebeurde in samenspraak met opdrachtgever LVKK. Enerzijds is deze gebaseerd op de geografische ligging; diverse regio's zijn in de casusselectie verte-

Boo	Dorp	Provincie	Geïnterviewden	Functie	Interview
Dorpsvereniging De Coorndijk	Goudswaard	Zuid-Holland	Wim van Eijk	Bestuurslid	1a
			Bas Schelling	Voorzitter	1b
Dorpsraad Wouw	Wouw	Noord-Brabant	Wim Groffen	Voorzitter	2a
			Agnella Bakx	Bestuurslid	2b
Dorpsraad Exloo	Exloo	Drenthe	Wil Luchjenbroers	Voorzitter	3
Belangenvereniging Schoonloo	Schoonloo	Drenthe	Anton Bardie	Ex-voorzitter	4
Dorpsraad Lutjewinkel	Lutjewinkel	Noord-Holland	Tanja Hartmans	Secretaris	5a
			Bruno Cassanelli	Voorzitter	5b
Plaatselijk Belang Oldeberkoop	Oldeberkoop	Friesland	Rinie Pen-Eisses	Secretaris	6
Dorpsoverleg Meijel	Meijel	Limburg	Joost Stemkens	Voorzitter	7
Dorpsraad Wellerlooi	Wellerlooi	Limburg	Annemarie de Mulder	Secretaris	8a
			Ingrid Bergmans	Voorzitter	8b
Netwerk Den Andel	Den Andel	Groningen	Tim Schouwenaar	Aspirant-voorzitter	9a
			Marja Heijnen	Actief lid	9b
Dorpsvereniging Steendam	Steendam	Groningen	Fred Mahler	Voorzitter	10a
			Peter van Zeijl	Secretaris	10b
Dorpsraad Heteren	Heteren	Gelderland	Ronnie Groenewold	Voorzitter	11

Tabel 3: Deelnemende bewonersoverlegorganisaties en hun vertegenwoordigers.

genwoordigd. Anderzijds selecteerde LVKK ook op basis van de voorkennis die ze had met betrekking tot de boo's, waardoor niet alleen de meest vernieuwende en innovatieve boo's in dit onderzoek zijn meegenomen, maar ook organisaties die er wellicht een wat 'traditionelere' insteek op nahouden. Dit geeft een realistisch beeld van de onderlinge diversiteit en variatie die boo's in Nederland kenmerken. Voor dit onderzoek zijn 17 interviews afgenomen met leden van 11 verschillende boo's, verspreid over 8 Nederlandse provincies. Zie onderstaande tabel voor een overzicht van de deelnemende boo's. Hoewel het aantal geïnterviewden per organisatie verschilt, komt de totale gespreksduur per boo grotendeels overeen.

Dorpen en wijken

Hoewel bewonersoverlegorganisaties voorkomen in zowel dorpen als wijken, hanteert dit onderzoek een sterke focus op dorpen. Beschreven maatschappelijke ontwikkelingen als krimp en vergrijzing zijn bijvoorbeeld met name relevant voor het platteland en ook de interviews zijn uitsluitend met boo's in

dorpen afgenomen. Dit neemt echter niet weg dat de uitkomsten van het onderzoek ook voor organisaties in een stedelijke context ter inspiratie kunnen dienen. Hoewel het speelveld van wijk- en dorps-overlegorganisaties verschilt, vertoont ze ook overeenkomsten: een niet onbelangrijke is de tendens van burgerbetrokkenheid die in beide contexten relevant is. Om deze reden kunnen de functies en taken die boo's in dorpen vervullen ook nieuwe inzichten bieden voor boo's in steden.

Onderzoeksteam

Dit onderzoek werd uitgevoerd door door onderzoeksgroep Institutions for Collective Action (Universiteit Utrecht) in opdracht van de Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen. De begeleidingscommissie die hierbij betrokken was bestond uit Ben van Essen (Vereniging Kleine Kernen Limburg), Koos Mirck (Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen), Koos Steenbergen (Ministerie van BZK), Jornt van Zuylen (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) en Thijs van Mierlo (Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners).

1. Speelveld bewonersoverlegorganisaties

Dit hoofdstuk zal ingaan op het speelveld waarin bewonersoverlegorganisaties opereren. Eerst zal worden ingegaan op de organisaties zelf en welke veranderingen ze de afgelopen decennia hebben ondergaan. Daarna zal naast een beschrijving van de ontwikkelingen die van invloed zijn op deze organisaties, ook mogelijke kansen worden benoemd waar deze organisaties op in kunnen spelen. Op deze manier kan georiënteerd worden welke functies de organisaties kunnen vervullen in de huidige maatschappelijke en institutionele context. De centrale vraag luidt: Welke maatschappelijke ontwikkelingen zorgen voor mogelijke veranderingen of creëren nieuw potentieel in de functies van bewonersoverlegorganisaties?

1.1 Bewonersoverlegorganisaties

1.1.1 Begripsbepaling

Dorps- en wijkraden, LBO's, wijkverenigingen, dorpscoöperaties, 'dorpsbelangenorganisaties': er zijn ontzettend veel verschijningsvormen van organisaties waarin bewoners van een dorp of wijk zich inzetten voor hun dorp of wijk, of voor een bepaalde groep bewoners in hun buurt. Een eenduidige term en dus definitie ontbreekt, maar de dorps- en wijkraden krijgen het meeste aandacht, zo ook in dit onderzoek. Het BZK-rapport 'Over wijken, bewoners en (sub)lokaal bestuur' beschrijft de dorps- en wijkraad als 'bewonersgroep, bestaande uit vrijwilligers die de belangen van hun wijk of dorp vertegenwoordigen en als zodanig gesprekspartner zijn van het gemeentebestuur'.¹⁸ 'Dorps- en wijkraden in Nederland', het rapport dat in 2013 verscheen in samenwerking met Necker van Naem, hanteerde een soortgelijke definitie: 'een binnengemeentelijke vorm van representatie, vooral richting de gemeente'.

Wat opvalt aan beide definities, is dat ze de traditionele, representatieve rol van de dorps- en wijkraad benadrukken. De organisatie fungeert als 'spreek-

buis', 'belangenbehartiger' of zelfs 'antenne' van de gemeente.¹⁹ Ook in regionale rapporten wordt aan de gemeente een centrale rol toegedicht. 'Het creëren van draagvlak voor gemeentelijke plannen' zou bijvoorbeeld een taak zijn van deze bewonersorganisaties, wat suggereert dat ze 'slechts' optreden als instrument van de lokale overheid.²⁰ De koppeling aan een administratieve eenheid zoals een gemeente, zorgt er ook voor dat het begrip normaliter enkel voor een bepaalde geografische eenheid gehanteerd wordt, en het lokale niveau niet overstijgt.

Dit is een fundamenteel verschil met vele nieuwe vormen van burgercollectieven die vandaag ontstaan. Deze laatste zijn vaak ook lokaal "geënt" maar schromen niet om ook bovenlokaal hun werking uit te breiden, indien dit gunstig is voor de doelen die ze nastreven. Denk bijvoorbeeld aan een energiecoöperatie die in eerste instantie lokaal opgezet kan zijn, maar mettertijd ook buiten de dorpsgrenzen nieuwe coöperanten weet aan te trekken. Dit verschil tussen de "referentie-eenheden" van dorps- en wijkraden (beperkt tot een bepaald gebied, blijven lokaal) en van andere vormen van burgercollectieven, betekent ook dat beide vormen van burgerorganisaties niet alleen verschillende doelstellingen kunnen hebben, maar ook verschillende werkingsgebieden en kansen. Dit zal in het onderzoek verder meegenomen worden.

De tot nu toe gehanteerde definitie doet de organisaties in kwestie geen recht, met name in een maatschappelijke en institutionele context waarbij burgers steeds actiever worden. Op de veranderende achtergrond waartegen burgerorganisaties opereren zal in de volgende paragraaf verder worden ingegaan. Kortgezegd moeten organisaties in deze context niet louter in relatie tot de gemeente worden gezien, maar juist tot de bewoners. Om deze reden wordt ook van de term 'raad' afgezien, gezien deze door sommige bewonersoverlegorganisaties bewust vermeden wordt wegens de associatie met de term

18 A.G.M. van Brunschot et al., *Over wijken, bewoners en (sub)lokaal bestuur* (Den Haag: BZK, 2002), 27.

19 Van Brunschot et al., *Over wijken, bewoners en (sub)lokaal bestuur*.

20 Buro MO, 'Onderzoek naar de toekomstige rol en functie van dorps- en wijkbelangenorganisaties in Overijssel' (2016).

‘gemeenteraad’.²¹ Voor dit rapport is daarom een andere term en bijhorende definitie geformuleerd:

Bewonersoverlegorganisatie: een organisatie die er voor alle inwoners van het dorp of de wijk is, zich niet tot één sector of enkele sectoren beperkt en tot doel heeft de leefbaarheid in het dorp of de wijk te vergroten.

‘Bewonersoverlegorganisatie’ (boo) fungeert in dit rapport als verzamelterm voor dorpsraad, wijkraad, wijkvereniging, dorpscoöperatie, dorpsoverleg, plaatselijk belang, lokale belangenorganisatie, etc. De breedheid van het begrip staat een grote mate van diversiteit toe. Bewonersoverlegorganisaties kunnen namelijk aanzienlijk verschillen wat betreft juridische rechtsvorm, totstandkoming, taken en bevoegdheden. De term ‘overleg’ is verder bewust opgenomen omdat het organisaties betreft die in de eerste plaats ideeën, opinies en ambities van bewoners bij elkaar brengen, maar niet noodzakelijk ook de stap naar het uitvoeren ervan zetten. Ze worden als mediërende organisaties beschouwd, daar waar gemeenteraden eerder beleidsvormende organisaties zijn. Bewonersoverlegorganisaties staan als het ware tussen de bewoners en het gemeentelijk bestuur in. Ze worden in het onderzoek benaderd als een institutie die zich in deze veranderende maatschappelijke omgeving bevindt, en er wordt onderzocht wat deze veranderingen kunnen betekenen voor de huidige en toekomstige functies van deze instituties.

1.1.2 Ontstaan

Voor het ontstaan van bewonersoverlegorganisaties moeten we een paar decennia terug in de tijd, al zijn er ook tal van voorbeelden te vinden van boo’s die van voor die tijd dateren. Tijdens de jaren zeventig ontstonden een groot aantal lokale belangenorganisaties, toen nog voornamelijk aangeduid als dorps-

en wijkraden, uit actie- en belangengroepen die meer invloed eisten op het gemeentelijke beleid dat betrekking had op hun dorp of wijk.²² Daarnaast zijn ook dorps- en wijkraden ontstaan naar aanleiding van gemeentelijke herindelingen. In de jaren zestig en zeventig daalde het aantal gemeenten met ruim zeventig en in de decennia die daarop volgden zette deze trend door.²³ De bestuurlijke schaalvergroting zou leiden tot een grotere kloof tussen burger en bestuur, die de dorps- of wijkraad zou kunnen dichten.²⁴

De ontstaansgeschiedenis van de eerste dorps- en wijkraden kan gezien worden als een vorm van beleidsbeïnvloedende burgerparticipatie. Bewoners streefden in de eerste plaats naar inspraak en invloed op het beleid. Dit is een vorm van burgerparticipatie die sinds de jaren zestig de nadruk legt op politieke toegankelijkheid van het openbaar bestuur.²⁵ De representatieve functie van de organisatie, als vertegenwoordiger van de belangen van bewoners, voerde hierbij de boventoon. Ze vervulde in deze context de rol van gesprekspartner van de gemeente, en daar bleef het vaak bij.

In de huidige maatschappelijk en institutionele context verleggen steeds meer boo’s hun horizon buiten het bereik van ‘slechts’ inspraak op het gemeentelijke beleid. Beleidsbeïnvloedende participatie wordt tegenwoordig nogal eens in negatieve zin vergeleken met het inleveren van een ‘wenselijkstje’ bij de gemeente en daarmee als achterhaald afgedaan.²⁶ Deze organisaties hanteren een andere focus, waarbij ze niet langer met hun gezicht naar de gemeente staan, maar naar de bewoners. Daarbij komt ook dat de vertegenwoordigende functie van boo’s nogal eens als ‘overbodig’ beschouwd, gezien er genoeg andere mogelijkheden tot inspraak zijn. Tegenwoordig kennen gemeenten namelijk diverse uitgebreide inspraak- en meepraatmogelijkheden waarmee burgers hun stempel op het lokale beleid

21 Opmerking Ben van Essen, 12 december 2016.

22 Er zijn echter ook bewonersoverlegorganisaties waarvan de geschiedenis verder teruggaat dan de jaren zeventig. Groningen, Friesland, Drenthe en delen van Gelderland kennen bijvoorbeeld dorpsorganisaties die inmiddels hun honderdjarig bestaan hebben gevierd. Opmerking Koos Mirck, 20 december 2017. Voor een goed overzicht van de ontstaansgeschiedenis dient bijkomend archivalisch onderzoek te gebeuren.

23 Duncan Beeckman et al., ‘Een eeuw gemeentelijke herindelingen’, *CBS Bevolkingstrends* (tweede kwartaal 2005).

24 Van Brunshot et al., *Over wijken, bewoners en (sub)lokaal bestuur*.

25 Van Houwelingen et al., *Burgermacht op eigen kracht*.

26 Opmerking Ben van Essen, 4 september 2017.

kunnen drukken.²⁷ Des te meer reden voor boo's om hun horizon te verbreden. In dit kader spreekt het SCP-rapport 'Burgermacht op eigen kracht' van zelfredzame participatie. In paragraaf 1.2 Huidige maatschappelijke context zal hier dieper op worden ingegaan.

1.1.3 Verspreiding

Vrijwel alle bewonersoverlegorganisaties op het platteland zijn aangesloten bij een provinciale koepelorganisatie. Deze koepelorganisaties zijn op hun beurt weer verenigd onder de LVKK. Door de LVKK zijn voor dit onderzoek lijsten verstrekt van bestaande boo's in Nederlandse dorpen.²⁸ In totaal zijn er momenteel een kleine 1500 boo's in de Nederlandse dorpen aanwezig. Het totale aantal zal dus nog een stuk hoger liggen: boo's in steden zijn immers niet meegerekend.

Om het voorkomen van bewonersoverlegorganisaties in Nederlandse dorpen geografisch inzichtelijk te maken, is een kaart gemaakt (zie Figuur 1). Hierbij is het aantal organisaties per gemeente vergeleken met het aantal inwoners. Dit geeft de dichtheid, het aantal inwoners per boo, weer. Hoe lager het aantal, hoe donkerder de kleur, en hoe groter de dichtheid aan bewonersoverlegorganisaties. In het grijs zijn de bevolkingskernen weergegeven. In en rondom deze kernen is de kaart vaak lichtblauw (een lage dichtheid aan bewonersoverlegorganisaties) of wit (geen data). Omdat er geen gegevens zijn van bewonersoverlegorganisaties in steden, kunnen hieraan geen conclusies worden verbonden over de dichtheid van dergelijke organisaties in en rondom steden. Van het platteland geeft de kaart echter wel een betrouwbaar beeld.

Wat meteen opvalt is de grote dichtheid aan bewonersoverlegorganisaties in de noordelijke provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Ook in Noord-Holland, Zeeland, Limburg, de Achterhoek en Twente komen veel bewonersoverlegorganisaties voor per inwonersaantal. De plattelandsgemeenten op en rond de Veluwe, in de Gelderse Vallei, het Groene hart, rivierengebied en centraal Brabant zijn daarentegen minder vertegenwoordigd. Behalve op Texel lijken er geen bewonersoverlegorganisaties op de Waddeneilanden te zijn.

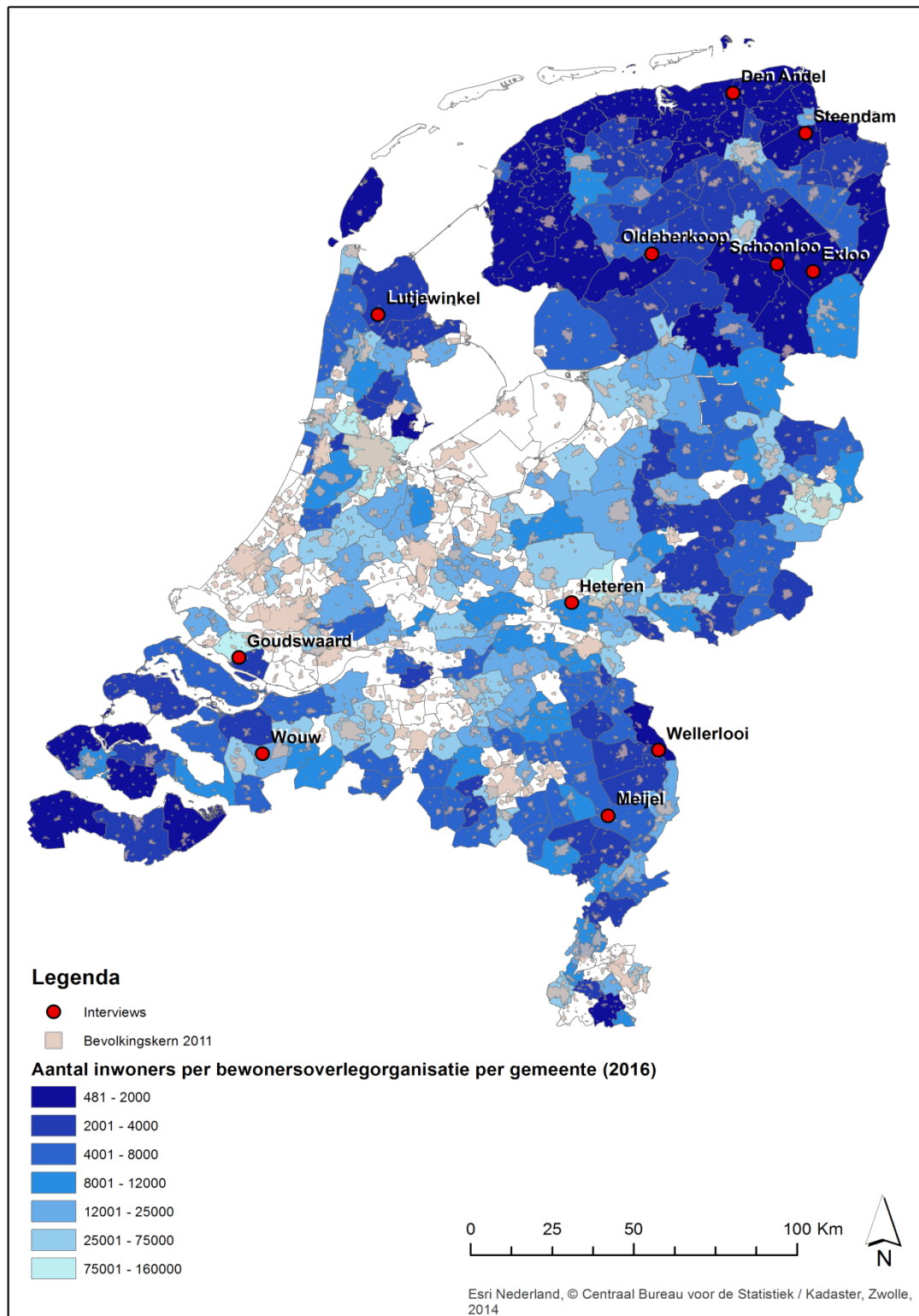
Provincie	Aantal boo's	Inwoneraantal	%o boo's t.a.v. inwoneraantal
Drenthe	133	491.792	0,27
Flevoland	10	407.818	0,02
Friesland	275	646.874	0,43
Gelderland	141	2.047.901	0,07
Groningen	199	583.581	0,34
Limburg	137	1.117.546	0,12
Noord-Brabant	145	2.512.531	0,05
Noord-Holland (noordelijk deel)	135	2.809.483	0,05
Overijssel	124	1.147.687	0,12
Utrecht	26	1.284.504	0,02
Zuid-Holland	43	3.650.222	0,01
Zeeland	116	381.568	0,30
Totaal	1.484	17.081.507	

Tabel 4: Het aantal bewonersoverlegorganisaties in Nederlandse dorpen per provincie. Het aantal boo's in Noord-Holland betreft met name het noordelijke deel, gezien beneden het Noordzeekanaal de dichtheid zeer laag is. West-Friesland kent daarentegen wel een hoog aantal boo's. Bron: lijsten per provincie die de onderzoekers van de LVKK hebben ontvangen voor aantal boo's, CBS voor inwoneraantal per provincie per 1 januari 2017.

27 Onbekend, 'Discussienota Wijk- en Dorpsraden' (2015).

28 Voorjaar 2017 hebben we deze lijsten ontvangen. De provincie Zeeland vormt een uitzondering op deze regel: daarvan zijn ook wijkraden meegeteld. Dorpshuizen zijn niet meegenomen omdat die niet onder de bewonersoverlegorganisaties vallen.

Figuur 1: Aantal inwoners per bewonersoverlegorganisatie in Nederlandse dorpen. In het rood zijn de 11 dorpen aangegeven waar de diepte-interviews met leden van de boo's hebben plaatsgevonden. Kaart gemaakt door Charlotte Witte.

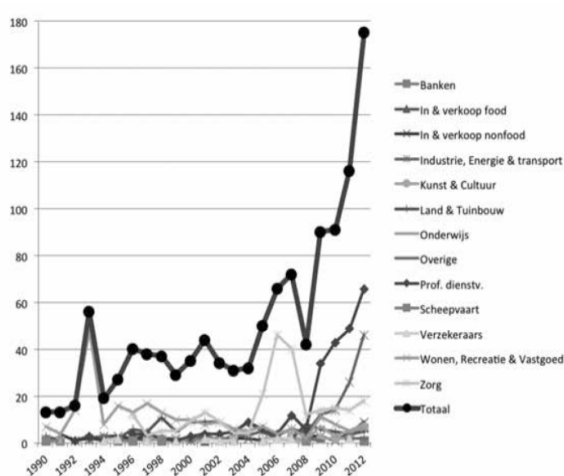
1.2 Huidige maatschappelijke context

1.2.1 Burgercollectieven

In deze paragraaf zullen maatschappelijke ontwikkelingen behandeld worden die mogelijke veranderingen of nieuw potentieel creëren in de functies van bewonersoverlegorganisaties. Hiervoor is al gehint op het gegeven dat de traditionele representatieve en adviserende functie van boor's niet meer vanzelfsprekend is en steeds meer organisaties op zoek zijn naar andere manieren om zich in te zetten voor de bewoners. Dit moet tegen de achtergrond gezien worden van de recente ontwikkelingen op het gebied van verregaande vormen van burgerparticipatie in Nederland.

De afgelopen decennia zag Nederland een bijzondere ontwikkeling op het gebied van burgercollectieven. Sinds de eeuwwisseling is er namelijk sprake van een 'stille revolutie': een forse stijging van het aantal burgerinitiatieven in Nederland. Gesuggereerd wordt dat deze ontwikkeling onderdeel is van een reeks historische bewegingen waarin collectieve actie ook het institutionele landschap kleurde. In dit rijtje wordt de eenentwintigste eeuw vergezeld door collectieve instituties als de markegenootschappen van de late middeleeuwen en de bloeiperiode van onder andere coöperaties en vakverenigingen tegen het einde van de negentiende eeuw. Of er sprake is van een nieuw kantelmoment valt te betwisten, maar dat steeds meer burgers het heft in eigen handen nemen om lokale problemen aan te pakken, staat buiten kijf. Hierbij kan gedacht worden aan energie- en zorgcoöperaties, glasvezelnetwerken en de zogenaamde Broodfondsen, waarin ZZP-ers zichzelf verenigen. Recente bestuurlijke ontwikkelingen, zoals privatisering en (over)professionalisering onder het mom van 'New Public Management', lijken een belangrijke voedingsbodem voor deze tendens. Zorgverleners zien de keten tussen vraag en aanbod alsmaar groter worden en mensen in de energiesector willen weer weten waar hun energie vandaan komt. De oplossing: we gaan het zelf doen.²⁹

Dergelijke burgercollectieven en -initiatieven kennen verschillende vormen. Ten eerste moet er een onderscheid gemaakt worden tussen eenmalige initiatieven en meer ambitieuze organisaties die een langetermijneffect nastreven, zoals coöperaties. De vier belangrijkste types van deze laatste soort zijn infrastructuur- energie- en zorgcoöperaties, en initiatieven in de groensector. Initiatieven in de infrastructuur richten zich bijvoorbeeld op de aanleg van glasvezelnetwerken en in de energie op opwekking en aankoop ervan. Zorgcoöperaties variëren van ouderwoongemeenschappen tot kinderopvangcentra en collectieven in de groensector kunnen zich bijvoorbeeld richten op voedselproductie.³⁰ Wat betreft burgercollectieven op het platteland ligt het accent meestal op praktische zaken, zoals het behoud van voorzieningen, verkeersveiligheid, ontmoetingsgelegenheden en vervoersdiensten.³¹ Vaak zijn ze gericht op de directie leefomgeving. Dit is ook van oudsher het speelveld van bewonersoverlegorganisatie, aangeduid als 'groen en grijs'. Hierbij moet gedacht worden aan de groenvoorziening, de inrichting van de wijk, de (verkeers)veiligheid en de infrastructuur.³²

Figuur 2: Evolutie van het aantal nieuwe coöperaties per sector sinds 1990 en tot en met 2012 (De Moor, 2013, 11).

Als reactie op deze veranderende institutionele context, waarin burgers steeds meer en vaker zelfregulerend optreden, is ook de overheid op zoek naar een nieuwe koers. In rapporten van adviesraden en

29 Tine De Moor, 'Homo Cooperans. Instituties voor collectieve actie en de solidaire samenleving' (Oratie, Universiteit Utrecht, 2013).

30 Tine de Moor, 'Homo Cooperans'.

31 Anja Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor* (Den Haag: SCP, 2013), 257.

32 Van Brunshot et al., *Over wijken, bewoners en (sub)lokaal bestuur*.

standpunten van het kabinet is steeds meer de nadruk komen te liggen op wat een burger zelf kan (en zou moeten doen). De ‘doe-democratie’ is het bestuurlijke ideaal geworden. In dit licht moet ook de aandachtsverschuiving van beleidsbeïnvloedende participatie naar zelfredzame participatie gezien worden. De ‘inspraakmaatschappij’ zou plaats hebben gemaakt voor de ‘participatiemaatschappij’, waarin mensen niet alleen meedenken, maar vooral ook meedoen. Naast beleidsparticipatie komen ook maatschappelijke initiatieven steeds centraler te staan.³³ In dit kader wordt ook gesproken van de meervoudige democratie; welke naast de representatieve ook de participatieve democratie omvat.³⁴ Zelforganisatie wordt omarmd door de overheid: erkend wordt dat de samenleving minder maakbaar is van bovenaf.³⁵ De vermeende overgang van *government* naar *governance* spreekt hieruit: de overheid vervult niet langer de rol van regisseur, maar is ‘slechts’ een van de spelers in het maatschappelijk veld.

Het overheidsbeleid dat gericht is op plattelandsvernieuwing getuigt van de hedendaagse bestuurlijke focus op zelfregulering. Betrokkenheid van de burger bij de lokale leefbaarheid wordt meer dan voorheen gestimuleerd. Tegelijkertijd bestaat er onder de dorpsbewoners ook de drang om maatschappelijke initiatieven te ondernemen, ongeacht de wens van de overheid.³⁶ Ingrijpende gebeurtenissen, ontevredenheid en persoonlijke betrokkenheid zijn belangrijke aanleidingen voor burgers om initiatieven te ondernemen. Een voorbeeld van een dergelijke gebeurtenis is het plotselinge sluiten van de dorpschool, wat bewoners kan aanzetten om gezamenlijk de handen uit de mouwen te steken en het besluit tegen te gaan, of met een alternatief te komen.³⁷ Terugtrekkende voorzieningen en andere ontwikkelingen als krimp en vergrijzing die met name het platteland treffen, vormen vaak de achtergrond waartegen initiatieven van de grond komen.

Kritiek op zelforganisatie

Bij deze hernieuwde nadruk op burgerkracht is een kritische noot op zijn plaats. Burgerinitiatieven worden in beleidsstukken en -rapporten nogal eens geromantiseerd als het ultieme politieke ideaal, maar dit is wat ongenueanceerd. Hoogleraar Samenlevingsopbouw Justus Uitermark merkt bijvoorbeeld op dat de ondersteuning van burgerinitiatieven door derden uiterst selectief is: mediagenieke, charismatische mensen kunnen eerder op steun rekenen dan weinig zichtbare vormen van zelforganisatie.³⁸ Hoogopgeleide, welvarende burgers met een stevig netwerk zouden daarnaast beter in staat zijn initiatieven op te zetten en ondersteuning te ontvangen, dan mensen met een minder sterke maatschappelijke positie.³⁹ Daarnaast zou ook de toegang van bewoners tot een collectief gekenmerkt worden door ongelijkheid, immers: kapitaalkrachtige bewoners genieten meer ruimte om zich in te zetten voor een initiatief. Op deze manier ontstaat een zekere tweespalt tussen het deel van de maatschappij dat wel actief betrokken is bij dergelijke initiatieven, en het deel van de bevolking dat dat niet is.

Ook de *scope* van burgerinitiatieven verdient een kritische noot: grootschalige problemen zouden buiten het bereik ervan liggen.⁴⁰ Hieruit vloeit een ander kritiekpunt voort, namelijk dat burgercollectieven geen samenhang op hoger schaalniveau zouden kunnen genereren en alleen maar bezig zijn met ‘hun eigen postzegeltje’. Dit betekent een bedreiging voor de representatieve democratie, immers: wiens belangen worden in het collectief vertegenwoordigd? Waarom wordt het ene initiatief wel gefaciliteerd, en het andere niet? Bij dit kritiekpunt kan men meteen de vraag stellen of het financieel faciliteren wel zo’n belangrijke rol heeft ingenomen in de afgelopen jaren, bij het ontstaan van burgercollectieven. In vele gevallen streven collectieven er niet naar om financieel onafhankelijk te zijn, of

33 Van Houwelingen et al., *Burgermacht op eigen kracht*.

34 Wim van den Donk et al., ‘Op weg naar meervoudige democratie’ (Den Haag: VNG, 2016).

35 Justus Uitermark, ‘Verlangen naar Wikipotopia’ (Oratie, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2014).

36 Lotte Vermeij en Joost Gieling, ‘De dorps doe-democratie’ (Den Haag: SCP, 2016).

37 Adviesgroep Kleine Kernen Limburg, ‘Burgerinitiatieven in Limburg’ (Wageningen, 2015).

38 Uitermark, ‘Verlangen naar Wikipotopia’.

39 Pauka et al., ‘De wijkraad als geluksfabriekje’, 12.

40 Mirjan Oude Vrielink et al., ‘Bewonersinitiatieven: een prachtkans voor wijken?’ (2014), 12.

toch te worden, van overheden en andere sponsors. Niettemin blijft het punt dat niet alle bevolkingsgroepen over het nodige sociale en menselijke kapitaal beschikken om een burgercollectief op te zetten en door te laten groeien.

Daarnaast is het een gemiste kans dat collectieven in verschillende sectoren niet altijd samenwerken, wat hun positie in de samenleving sterker zou kunnen verankeren. Anderszijds is al enige tijd te merken dat er tal van netwerken ontstaan, op intermediair niveau en over het algemeen sectorgebonden, die precies de verbinding tussen kleinschalige collectieven binnen één bepaalde sector ambiëren (bv. NederlandZorgtvoorElkaar, HierOpgewekt). Een ander kritiekpunt is dat burgerinitiatieven en de daarmee gepaard gaande vernieuwingsdrift mogelijk een bedreiging vormen voor de rechtsstaat, die juist gebaat is bij 'bestendigheid, continuïteit en kalm overleg'.⁴¹ Op dat punt kan dan weer de vraag gesteld worden waar dat overleg dan wel blijft. Tot op heden is er nauwelijks constructief overleg geweest tussen vertegenwoordigers van burgercollectieven en (hogere) overheden.

De kanttekeningen die bij burgerinitiatieven geplaatst worden, bieden mogelijk nieuw potentieel voor bewonersoverlegorganisaties. Hoewel deze ook in zekere zin tot burgercollectieven gerekend kunnen worden, is er namelijk sprake van een aantal fundamentele verschillen. Misschien wel het belangrijkste is dat van tijdelijkheid; waar boo's gebaseerd zijn op een langdurige commitment van hun leden, zijn hedendaagse burgercollectieven dat niet altijd. Dit maakt dat de eerstgenoemden beter in staat zijn om representatie te waarborgen, dan de losse initiatieven. Een ander (eerder genoemd) verschil, is dat boo's zich beperken tot de administratieve eenheid van dorp of wijk, enkele uitzonderingen daargelaten. Burgercollectieven hanteren daarentegen vaak een ruimere blik. Ook dit is van invloed op het terrein waarin boo's opereren.

Het is duidelijk dat de tendens van bewonersparticipatie van invloed is op het speelveld van boo's.

De kritiek die bestaat op zelforganisatie kan nieuwe deuren openen voor deze organisaties. Hierbij kan gedacht worden aan het waarborgen van het democratische gehalte van bewonersinitiatieven, of het verbinden van verschillende collectieven. De traditionele representatieve functie van de dorpsraad wordt hierdoor verbreed met functies als activering, advisering en verbinding. Mensen in het dorp energie geven en activeren lijkt het nieuwe credo.⁴² In de volgende alinea's zal gekeken worden hoe deze functies tot uiting kunnen komen in het huidige maatschappelijke klimaat waarmee boo's te maken hebben.

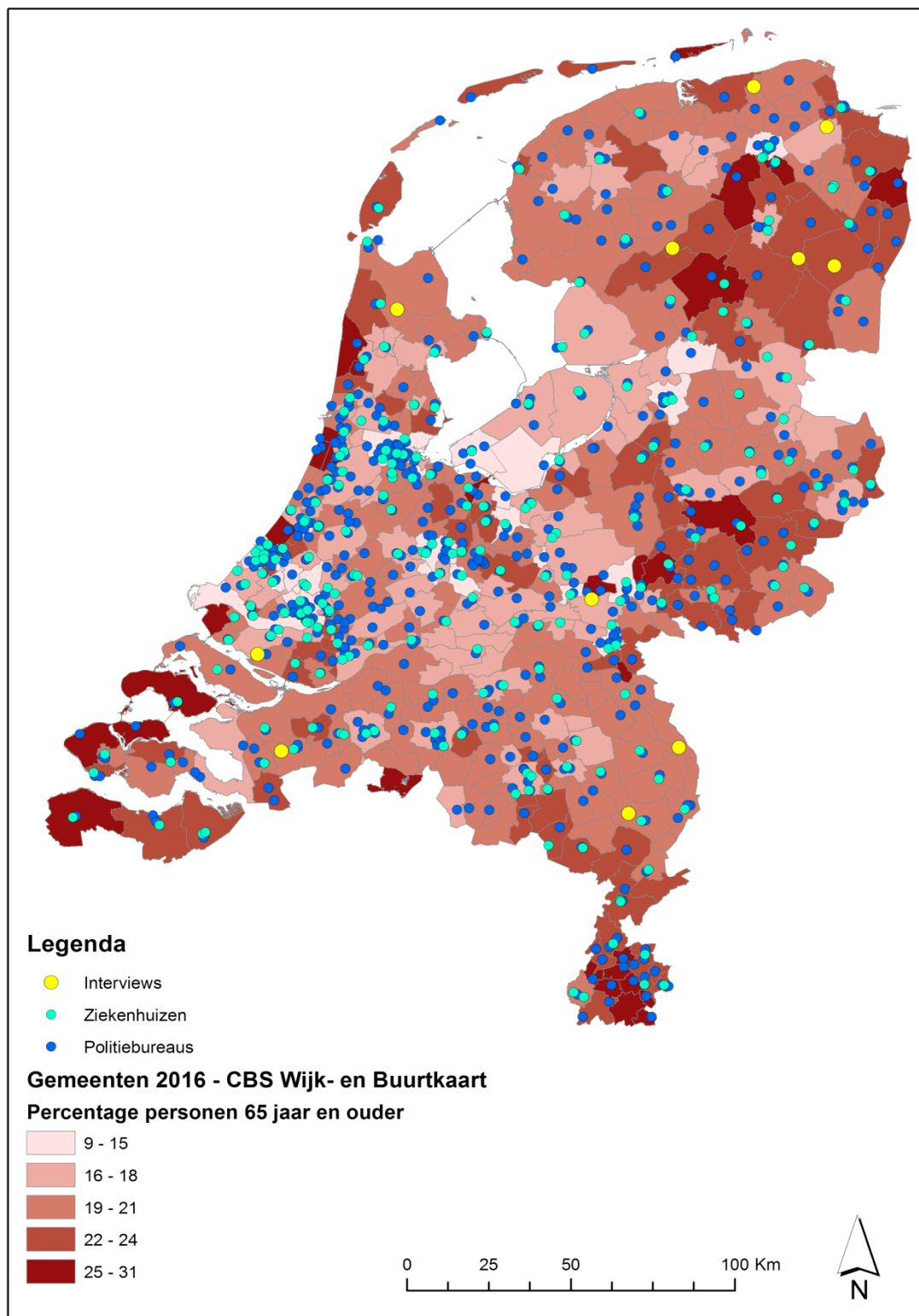
1.2.2 Andere maatschappelijke ontwikkelingen en het potentieel van bewonersoverlegorganisaties

Krimp, vergrijzing, terugtrekkende voorzieningen: het is een greep uit de ontwikkelingen die de afgelopen decennia hun stempel hebben gedrukt op dorpen. Deze ontwikkelingen doen zich dan ook vooral voor op het platteland (zie Figuur 3). In het kader van de hiervoor geschetste bestuurlijke context speelt de overheid een teruggetrokken rol bij het beantwoorden van deze problemen. De toegenomen privatisering van de maatschappelijke dienstverlening maakt dat de overheid niet langer achter de knoppen zit, maar het vraagstuk overlaat aan de markt. Echter, veel van deze problemen zijn niet op te lossen aan de hand van vrije marktwerking. Een naar behoren functionerende marktpartij is helemaal niet geïnteresseerd in het opzetten van een bejaardentehuis in een ontvolkend gebied, immers: dat zou een weinig lucratieve investering zijn. Het resultaat is dat bewoners in deze gebieden op zichzelf aangewezen zijn bij het vinden van oplossingen voor deze maatschappelijke ontwikkelingen.

Burgercollectieven zijn mogelijk in staat een lacune op te vullen in deze op het eerste gezicht penibele situatie. Dorpsbewoners kunnen gezamenlijk iets van de grond tillen en daarmee een antwoord formuleren op de problemen waarmee zij geconfronteerd worden. Echter, zoals eerder al genoemd, zijn veel bewonersinitiatieven niet zonder haken en ogen. Vaak ontbreekt samenhang en daarmee de

41 'Code rood voor 'nieuwe democratie'', Annemarie Kok, laatst gewijzigd 2 maart 2017, <https://www.socialevraagstukken.nl/code-rood-voor-nieuwe-democratie/>.

42 Katrien Termeer et al., 'Burger en overheid: twee werelden, één samenleving!', Adviescommissie voor het Plattelandsparelement (2011), 41.

Figuur 3: Het percentage 65-plussers (landelijk gemiddelde: 18,2%) in buurten en wijken en de locaties van ziekenhuizen en politiebureaus. Gegevens: CBS. Kaart gemaakt door Charlotte Witte.

potentie om grootschalige problemen aan te pakken. Bovendien is het de vraag welke maatschappelijke waarden worden verdedigd – is hier sprake van publieke waarden, of de waarden van een selectieve groep burgers?

Hier komen bewonersoverlegorganisaties in beeld. Deze lokale organisaties kunnen namelijk van betekenis zijn in het samenbrengen van collectieven en het scheppen van een breder kader waarin ze opereren (verbindende functie). Deze verbindende functie wordt met het winnen van belang van

burgercollectieven en het toenemen van hun actieradius steeds belangrijker. De toename van het aantal collectieven heeft de afgelopen jaren geleid tot het ontstaan van sector-gebonden samenwerkingsverbanden, zoals NederlandZorgtVoorElkaar, die deels ook als lobbygroepen voor dit bepaalde type van zorginitiatieven fungeren. Wat momenteel echter nog ontbreekt is een sectoroverschrijdend netwerk, dat vooral de collectieven verbindt omdat zij een bepaalde vorm van “governance” (met name self-governance en collective action) voorstaan, niet zozeer omdat ze een bepaalde doelstelling, bv. zorg voor ouderen, delen. De beweging van collectieven, die in nagenoeg alle sectoren dezer dagen aangroeit, zou in de dorps- en wijkraden, een onvermoede partner kunnen vinden, doordat deze een eerste stap richting het verbinden van collectieve initiatieven kunnen vormen.

Algemener gezien de dorpsraden mogelijk ook de functie vervullen van ‘procesbewaker’ en het democratische gehalte van burgercollectieven vergroten. Door hun rol als ondersteuner en procesbewaker kunnen ze los van materiële doelstellingen –zoals burgercollectieven– of partijpolitieke belangen –zoals de lokale politieke raden– burgers die minder makkelijk de weg vinden naar alternatieve vormen van organisaties bijstaan. In het onderzoek zal de mogelijke vernieuwende rol vooral op dit punt in de diepte uitgewerkt worden. Kunnen boos zich ontwikkelen tot organisaties die een verbindende rol spelen tussen niet alleen burgers, maar ook tussen collectieven van burgers? Kunnen zij die uitdagingen waar specifieke burgercollectieven in bijvoorbeeld zorg of energie mee zitten, helpen oplossen?

Bevolkingsontwikkeling: krimp, ontgroening en vergrijzing

Krimp, ontgroening en vergrijzing zijn demografische ontwikkelingen die van invloed zijn op dorpen. Het platteland heeft meer dan de stad te maken met bevolkingskrimp; met name voor kleine, afgelegen dorpen is dit het geval. De verwachting is

dat 60 procent van de kleinere gemeenten bevolkingsdaling zal ondergaan in de komende decennia. Krimpgebieden komen vooral voor in plattelandregio's, zoals Zeeuws-Vlaanderen en Oost-Groningen. Hier gaat de bevolking sneller achteruit dan in andere gebieden.⁴³

Ontgroening is een hiermee samenhangende demografische kwestie. 20-34-jarigen vormen de belangrijkste vertrekgroep in dorpen: tussen 2004 en 2010 nam hun aandeel af van 1 miljoen naar 750.000 personen. Een belangrijke reden hiervoor is dat veel jongeren en starters naar de stad trekken met het oog op het grotere woning-, werk- en opleidingsaanbod, ook wel aangeduid als *braindrain*.⁴⁴ Naast ontgroening is ook sprake van vergrijzing; in de periode tussen 2004 en 2010 zag het platteland een dubbel zo grote toename van 65-plussers dan in steden. Daarnaast is er sprake van ‘dubbele vergrijzing’, het gegeven dat de groep ouderen niet alleen groter wordt, maar ook meer levensjaren in kwetsbare gezondheid doorbrengen.⁴⁵ Daarnaast blijven ouderen langer tot op hoge leeftijd zelfstandig wonen, dit is het principe van *ageing in place*.⁴⁶

De demografische ontwikkelingen die hier beschreven zijn, zijn indirect van invloed op de leefbaarheid van dorpen. Het dalende aantal bewoners en steeds groter wordende aandeel ouderen, hangt namelijk vaak nauw samen met het verdwijnen van voorzieningen. De markt lijkt onvoldoende in staat om een antwoord te bieden op deze ontwikkelingen, wat weer de voedingsbodem creëert voor de zelforganisatie van burgers. Juist hier liggen de mogelijkheden voor bewonersoverlegorganisaties. Wat betreft bevolkingskrimp zouden ze bijvoorbeeld in samenwerking met actieve burgers zich inzetten voor het aantrekken van inwoners, door het potentieel van hun krimpgemeente te onderstrepen (activerende functie).⁴⁷ Een dergelijke rol zou zich ook specifiek kunnen toespitsen op het aantrekken van jongeren tegen de achtergrond van ontgroening.

De toenemende vergrijzing op het platteland is mo-

43 Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor*, 56 – 67.

44 Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor*, 53-67.

45 Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor*, 43.

46 Lotte Vermeij, *Kleine gebaren* (Den Haag: SCP, 2016), 7.

47 Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor*, 62.

gelijk ook van invloed op de functies die boo's voor zichzelf weggelegd kunnen zien. Oudere bewoners worden ouder, kwetsbaarder en blijven langer zelfstandig wonen. Om deze reden zijn ze afhankelijker van hun buurtgenoten, maar vinden ze juist door hun kwetsbare positie relatief weinig aansluiting.⁴⁸ Een mogelijke manier waarop boo's kunnen bijdragen aan het betrekken van ouderen bij de gemeenschap, is door het democratische gehalte van burgercollectieven te bewaken. Kwetsbare ouderen staan vaak minder op het netvlies van bewonersinitiatieven: afgevraagd kan worden of een oudere zich thuis voelt in de 'huiskamer' van het dorps huis, wat het terrein is van de 'harde kern' dorpsbewoners.⁴⁹ Een boo kan waarborgen dat burgercollectieven er voor een breder spectrum bewoners zijn, dus ook deze groep ouderen (representatieve functie).

Voorzieningschaarste

De demografische ontwikkelingen die hiervoor genoemd zijn hangen nauw samen met een ruimtelijke tendens: de terugtrekking van voorzieningen. Sinds de twintigste eeuw kan het dorps aanbod in cafés, winkels en scholen steeds moeilijker tegevoet komen aan de 'door verstedelijking gewekte behoeften van de bevolking'. De schaalvergroting van voorzieningen maakt dat steeds meer dorpsgelegenheden plaats moeten maken voor hun grotere broer in de stad: met name in kleine dorpen is dit het geval.⁵⁰ In de afgelopen decennia veranderde ook het beleidsdenken over wat dorpen aantrekkelijk maakt. In de jaren zeventig kon de laatste dorpswinkel nog op een subsidie rekenen, anno 2017 is dat een heel ander verhaal. 'Bereikbaarheid' in plaats van 'aanwezigheid' is voldoende.⁵¹

Het terugtrekken van lokale voorzieningen wordt door dorpsbewoners als een probleem ervaren. Vanzelfsprekend geldt dit voor bewoners zonder auto, vaak zijn dit ouderen, maar ook meer mobiele mensen zijn vaak ontevreden. De aanwezigheid van voorzieningen brengt levendigheid in een dorp en

biedt de gelegenheid voor dagelijkse ontmoetingen. De tendens van terugtrekkende voorzieningen legt wederom het falen van de markt bloot, gezien burgers vaak op zichzelf aangewezen zijn om een antwoord te bieden op het terugtrekkende aanbod.⁵² Ook hier kunnen bewonersoverlegorganisaties een rol vervullen. Het activeren van en adviseren aan bewonersinitiatieven die zich inzetten voor het behouden en realiseren van voorzieningen is een functie die ze op zich zouden kunnen nemen.

Een geheel andere insteek is echter ook denkbaar. De terugloop van voorzieningen kan namelijk ook in zekere zin omarmd worden, door juist de woonfunctie van het dorp te benadrukken. Schaalvergroting wordt namelijk in sommige gevallen positief gewaardeerd. De combinatie van een kleinschalig dorpsleven en een groot aanbod aan voorzieningen buiten het dorp maakt de woonomgeving voor sommigen juist prettig.⁵³ Het 'woondorp' geniet dus ook een zekere aantrekkingskracht. Het Zeeuwse dorp Nisse is hier een voorbeeld van: in plaats van aan de laatste kleermaker vast te houden, werd juist volledig ingezet op het 'vermooien' van woningen.⁵⁴ In beide gevallen kan de lokale organisatie wederom de taak als procesbewaker en verbinder op zich nemen. Zo wordt gewaarborgd dat de voorzieningen waarvoor collectieven zich inzetten ook daadwerkelijk aansluiten bij de behoeften van de meerderheid van de bewoners, wat haar democratische gehalte ten goede komt. Daarnaast kunnen initiatieven binnen en wellicht tussen dorpen met het oog op terugtrekkende voorzieningen aan elkaar verbonden worden.

48 Vermeij, *Kleine gebaren*, 39.

49 Vermeij, *Kleine gebaren*, 41.

50 Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor*, 177.

51 Vermeij et al., 'De dorps doe-democratie', 10.

52 Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor*, 178.

53 Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor*, 201.

54 Frans Thissen en Maarten Loopmans, 'Dorpen in verandering. Achtergrond', *Rooijlijn* 46, 2 (2013): 80-89.

Democratische vernieuwing

Naast recente ontwikkelingen die zich op demografisch en ruimtelijk niveau hebben voltrokken, is ook een andere tendens waarneembaar die mogelijk van invloed is op de functies van bewonersoverlegorganisaties. Deze kan kort worden samengevat als de drang naar ‘democratische vernieuwing’. Het idee dat de representatieve democratie in Nederland niet meer functioneert naar behoren en aan drastische vernieuwing toe is ligt hieraan ten grondslag. In het kader hiervan zijn verschillende projecten van de grond gekomen die gericht zijn op de herinrichting van de democratie en alternatieven voor het huidige systeem verkennen. ‘Code Oranje’ bijvoorbeeld, dit is een groep van onder andere gemeentelijke bestuurders en actieve burgers die zich met dit vraagstuk bezighouden op lokaal niveau.⁵⁵

Ook de Commissie Toekomstgericht lokaal bestuur heeft als missie de lokale democratie te hervormen. “Het vertrouwen, het draagvlak en daarmee de legitimiteit van het lokaal bestuur staat onder druk,” stelt voorzitter Wim van der Donk.⁵⁶ Steeds meer mensen raken gedesillusioneerd ten aanzien van de politiek, wat zich uit in onverschilligheid of juist ‘rauwe vormen van protest’. Democratische vernieuwing vereist volgens deze commissie een innovatieve agenda, waarbij niet meer de bestuurlijke structuren centraal staan, maar juist bedrijven en maatschappelijke organisaties.⁵⁷ De herziening van de representatieve democratie is bovenal een maatschappelijke opgave, waarbij gestreefd moet worden naar verscheidenheid in democratische vormen: de meervoudige democratie.⁵⁸

Een grootschalig project in het kader van lokale democratische vernieuwing is de *Democratic Challenge* van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Vereniging Nederlandse Gemeenten. Dit driejarige ‘experimenteer- en leer-

programma’ (2015-2018) bundelt en ondersteunt een breed scala aan experimenten gericht op de vernieuwing van de lokale democratie.⁵⁹ Een specifiek thema binnen dit programma is ‘Dorps- en wijkdemocratie’, dat zich voornamelijk richt op de democratische component van bewonersinitiatieven op dorps- en wijkniveau.⁶⁰ Een belangrijke gedachte hierbinnen is dat binnen bewonersinitiatieven sprake is van democratische principes, hoewel die misschien niet direct binnen het discours passen van de politieke democratie. Erkend moet worden dat ‘democratie’ een breed begrip is, dat ook op maatschappelijke organisaties en initiatieven van toepassing is. Niet ‘*seeing like a state*’, maar ‘*seeing like a citizen*’.⁶¹

Tegen de achtergrond van democratische vernieuwing kunnen boo’s mogelijk ook een waardevolle rol vervullen. Het waarborgen van het representatieve gehalte van bewonersinitiatieven kan bijvoorbeeld een aspect zijn van de representatieve functie. Ook op andere manieren kunnen boo’s mogelijk bijdragen aan de vernieuwing van de lokale democratie, door nieuwe vormen te verkennen en bewoners actief bij het representatieve proces te betrekken.

1.3 Conclusie

De leefbaarheid in dorpen heeft te maken met uitdagingen zoals vergrijzing, krimp en terugtrekken van voorzieningen. Maatschappelijke initiatieven bieden een antwoord op deze problemen en bewonersoverlegorganisatie kunnen hierin een waardevolle rol vervullen. In principe zouden ze in staat moeten kunnen zijn om de democratische legitimiteit van initiatieven te waarborgen en een schakel te zijn tussen verschillende collectieven onderling, om zo de noden en behoeften van dorpelingen enerzijds en de mogelijkheden van de collectieven anderzijds, op elkaar af te stemmen en te integreren.

55 ‘Code Oranje’, Democratic Challenge, laatst gewijzigd 20 november 2016, <http://democraticchallenge.nl/code-oranje/>.

56 ‘Lokaal bestuur heeft snel groot onderhoud nodig’, Yolanda de Koster, laatst gewijzigd 8 juni 2016, <http://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/lokaal-bestuur-heeft-snel-groot-onderhoud-nodig.9539715.lynkx>.

57 Van den Donk et al., ‘Op weg naar meervoudige democratie’, 2016.

58 De Koster, ‘Lokaal bestuur heeft snel groot onderhoud nodig’.

59 Zie <http://democraticchallenge.nl/>.

60 ‘Dorps- en wijkdemocratie’, Democratic Challenge, laatst gewijzigd onbekend, <http://democraticchallenge.nl/dorps-wijkdemocratie/>.

61 Ben van Essen en Guido Enkevort, ‘Democratie vanuit het perspectief van bewonersinitiatieven. Uitkomsten van het kennisdossier Wijk- en Dorpsdemocratie als onderdeel van het landelijk project Democratic Challenge’ (2017).

Daarnaast zouden boo's ook de schakel kunnen zijn tussen de burgers betrokken bij nieuwe collectieven en de lokale overheden.

In dit onderzoek gaan we er van uit dat het archaische karakter van de dorpsraad als spreekbuis van de gemeente verleden tijd is, en dat het tijd wordt, maar ook noodzakelijk is om de nieuwe mogelijkheden van bewonersoverlegorganisaties te verkennen, mede door aan te sluiten bij nieuwe rollen die burgers zich het afgelopen decennium hebben aangemeten. Daarbij speelt vooral hun rol als actie-

ve burger die maatschappelijke dienstverlening die niet meer gecreeërd wordt door overheid of markt zelf probeert te realiseren. Burgers ageren hierbij over het algemeen als collectief, maar dat betekent evenwel niet dat bij de nieuwe initiatieven de gehele dorpsgemeenschap betrokken wordt. Mogelijke nieuwe vormen van uitsluiting zijn niet ondenkbaar al is daar tot op heden weinig aantoonbaar bewijs voor. Boo's zouden in hun nieuwe rol tevens als bewakers van het algemene belang kunnen optreden, door na te gaan of nieuwe collectieven voldoende inclusief tewerk gaan.

2. Visie van (actieve) bewoners op de bewonersoverlegorganisatie

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk richt zich op de visie van bewoners: hoe zien zij de rol van bewonersoverlegorganisaties? Naast het SCP-rapport is er echter nauwelijks literatuur te vinden waarin het perspectief van bewoners op dorpsraden e.d. wordt beschreven. Aan de hand van de beschikbare bestaande literatuur zal het beeld dat bewoners in het algemeen hebben van boo's geschetst worden. Een enquête dient daarnaast als basis voor het perspectief op boo's van actieve bewoners die betrokken zijn bij maatschappelijke initiatieven. Hiermee behelst dit hoofdstuk het antwoord op deelvraag 2: 'Wat is er in de literatuur bekend over de manier waarop inwoners van het dorp of de wijk tegen bewonersoverlegorganisaties aankijken en welke functies zien actieve bewoners voor bewonersoverlegorganisaties weggelegd?'

2.2 Bewoners

Over de manier waarop bewoners tegen boo's aankijken, is in de recente literatuur al eerder aandacht besteed. In het rapport 'De dorpse doe-democratie' (2016) staat het SCP stil bij de visie van bewoners op dorpsraden. Hieruit blijkt ten eerste dat bewoners tamelijk kritisch zijn wat betreft de representatieve functie van dorpsraden. Zo vindt 65% van de bevrageden dat de dorpsraad (of een vergelijkbaar bewonersorgaan) openstaat voor alle meningen, en een kwart (24%) vindt dat bepaalde groepen in de dorpsraad overheersen. 15% vindt zelfs dat de leden van de dorpsraad hun eigen belang dienen.⁶² De representatieve rol van bewonersoverlegorganisaties gaat dus niet altijd van een leien dakje. Ook over de effectiviteit van de dorpsraad zijn de meningen verdeeld: slechts 46% vindt dat de dorpsraad veel gedaan krijgt. De oorzaak hiervan wordt deels toegeschreven aan een gebrek aan expertise, maar ook het gebrek aan ondersteuning van de gemeente zou meespelen.⁶³ Deze houding kan wellicht worden verhelderd aan de hand van de visie van gemeentes op boo's, waarnaar eerder onderzoek werd gedaan in het Necker van Naem-rapport. Hierin wordt namelijk genoemd dat er onder gemeenten nogal eens

onduidelijkheid bestaat over het takenpakket van dorps- en wijkraden, en daarmee de afbakening van hun werkterrein.⁶⁴

2.3 Actieve bewoners

Een andere vraag is hoe actieve bewoners de rol van boo's zien. De basis hiervoor vormt de enquête die is verspreid op het 'We-doen-het-zelf-wel-festival' op 25 maart 2017 (zie Bijlage 1). Van de 94 respondenten gaf 84 aan op dit moment actief te zijn bij een burgerinitiatief. 92 personen waren bekend met een dorps- of wijkraad, en hiervan had ruim de helft (49) regelmatig contact met deze raad.

De reacties van de respondenten op de vraag 'Denkt u dat het nuttig is voor burgerinitiatieven indien er een dorps- of wijkraad bestaat in hun dorp/wijk? Waarom denkt u dat?' geven een beeld van de visie van actieve bewoners op boo's in relatie tot burgerinitiatieven. Ruim 80% (78) van alle respondenten antwoordt hier bevestigend op: boo's kunnen inderdaad van toegevoegde waarde zijn voor burgerinitiatieven. De redenen hiervoor lopen echter uiteen. Een veelgehoord argument, is dat een boo over een netwerk beschikt waar burgerinitiatieven graag gebruik van maken. De boo kent de weg naar de gemeente en andere (overheids)instanties. [Je hebt] sneller contacten waar je verder mee kunt omdat geïnteresseerde ondernemers daar al bekend zijn, en je zelf minder hoeft te zoeken,' schrijft een respondent bijvoorbeeld. Ook: 'Dan is er al contact met de gemeente en kan het initiatief hierbij aansluiten.' Ook de representatieve functie van boo's zou volgens respondenten nuttig kunnen zijn voor burgerinitiatieven. De boo zou als 'gesprekspartner' en 'spreeksteun' van de gemeente kunnen opkomen voor de belangen van een burgerinitiatief. 'Burgerinitiatieven zijn de uitvoerders van de wijk/dorp. Raden de vertegenwoordiger. Ze vullen elkaar goed aan', schrijft een respondent.

Daarnaast wordt ook door actieve bewoners gehint op de activerende functie van boo's. Ze kunnen

62 Vermeij et al., 'De dorpse doe-democratie', 7-8, 34-36.

63 Vermeij et al., 'De dorpse doe-democratie', 34 - 36.

64 Loots et al., *Dorps- en wijkraden in Nederland*, 37 - 38.

optreden als katalysator van bewonersinitiatieven, waarbij het enthousiasmeren en motiveren van bewoners een belangrijke taak is. Ook de ondersteunende en faciliterende rol van bewonersinitiatieven wordt hierbij aangestipt, bijvoorbeeld via financiële prikkels: 'De dorpsraad dient burgerinitiatieven te ondersteunen en te stimuleren. De dorpsraad in ons dorp heeft de beschikking over een budget voor dit soort zaken en kan deze, onder bepaalde voorwaarden inzetten voor initiatieven.' Een andere respondent wijst op de ondersteunende rol als ervaringsdeskundige van de boo: 'Elke initiatief is uniek maar loopt voor 90% tegen dezelfde obstakels aan. Een wijkraad kan hier faciliteren.' Daarnaast wordt ook door meerdere respondenten op de rol van coördinator gewezen. Ook op de verbindende functie wordt door actieve bewoners aangehaakt. 'Er bestaan vaak vele initiatieven, die van elkaar niet weten dat ze bestaan. Een coördinerende raad o.i.d. helpt hierbij.' schrijft een respondent bijvoorbeeld. Iemand anders wijst ook op de verbindende functie

van boo's: 'Juist voor eenmalige, grote initiatieven is het makkelijk om andere actievelingen te verbinden.' Het 'bundelen' en 'verbinden' van initiatieven zijn terugkerende thema's.

2.4 Conclusie

Concluderend kan gesteld worden dat de rol van boo's over het algemeen door bewoners (en ook gemeente) niet altijd positief gewaardeerd wordt: met name over de mate van representatie en effectiviteit zijn de meningen verdeeld. Maar de visie van actieve bewoners op de rol die boo's in bewonersinitiatieven getuigt echter van meer optimisme: op verschillende vlakken lijkt hier voor de lokale organisaties een rol weggelegd, in het bijzonder omdat de boo's de wegen richting gemeente en andere lokale stakeholders al geëffend hebben. In het volgende hoofdstuk zal op de verschillende rolopvattingen van de boo verder in worden gegaan, door te kijken naar het perspectief van bewonersoverlegorganisaties zelf.

3. Visie van bewonersoverlegorganisaties

3.1 Inleiding

Het vorige hoofdstuk sloot af met een tamelijk onbevredigende conclusie: (actieve) bewoners uitten zowel twijfel als optimisme over de toegevoegde waarde van bewonersoverlegorganisaties. Wellicht dat het perspectief van de boo zèlf het een en ander op kan helderen. Aan de hand van diepte-interviews is onderzocht hoe boo's anno 2017 hun rol in een veranderende samenleving zien. Hoe geven zij invulling aan de representatieve en adviserende functie en in hoeverre herkennen zij de meer vernieuwende activerende en verbindende functie? Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de instrumenten die boo's inzetten om invulling te geven aan deze functies en beschrijft op welke manieren boo's inspelen op de in Hoofdstuk 1 geschetste maatschappelijke ontwikkelingen; in het bijzonder bewonersparticipatie.

3.2 Representatieve functie

De representatie van bewoners naar de gemeente, en vice versa, is een rol die bewonersoverlegorganisaties vaak van oudsher op zich nemen. Veel van deze organisaties zijn immers ooit om deze reden ook in het leven geroepen, bijvoorbeeld in het kader van een gemeentelijke herindeling.⁶⁵ Uit deze paragraaf zal blijken dat de representatieve functie in de huidige maatschappelijke context nog steeds groot gewicht toegekend krijgt in boo's, hoewel de uitvoering ervan per boo sterk varieert. Het blijft zeker niet bij de maandelijkse bestuursvergadering – veel lokale organisaties stellen zich juist bijzonder inventief op en durven te experimenteren met andere vormen van representatie.

3.2.1 Representatie in de basis van de organisatie: juridische basis, organisatiestructuur, (bestuurs) leden

Juridische basis

Voordat gekeken wordt naar de manieren waarop boo's actief invulling geven aan hun vertegenwoordigende functie, loont het om te reflecteren op de wijze waarop representatie is vastgelegd in de organisatie. Representativiteit vereist volgens boo's een zeker fundament in de organisatie. Een juridische basis waarborgt dit. Bas Schelling, voorzitter van Dorpsvereniging de Coördijk (Goudswaard), noemt dat formele regels in dit opzicht van essentieel belang zijn. Hiermee kan namelijk worden voorkomen dat bepaalde “dominante figuren” het voortouw nemen en claimen het dorp te vertegenwoordigen, terwijl dit eigenlijk niet zo is.⁶⁶ Een formele status resulteert daarnaast in vertrouwen en erkenning van de gemeente.⁶⁷ Het belang van een formele basis bij het uitoefenen van de representatieve functie wordt ook door andere boo's onderstreept, een voorbeeld is de statutaire vastlegging van het stemrecht van leden dat Dorpsraad Wellerlooï hanteert (zie ook 3.2.2 Inventarisatie belangen en behoeften bewoners).⁶⁸

Organisatiestructuur

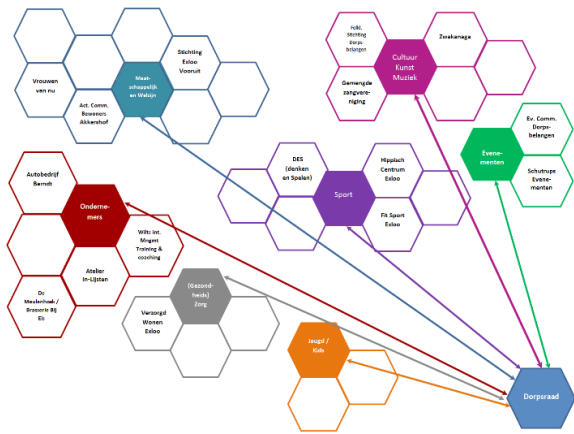
Het in kaart brengen van de organisatiestructuur is ook een manier waarop representativiteit in de basis gewaarborgd wordt. Transparantie lijkt hierbij het sleutelwoord: hoe helderder inzichtelijk gemaakt kan worden hoe de organisatie in elkaar steekt, hoe beter bewoners hun belangen kenbaar kunnen maken. Dorpsraad Exloo bracht bijvoorbeeld nauwkeurig in beeld hoe verschillende onderdelen van de boo zich tot elkaar verhouden aan de hand van een visueel schema met ‘honingraten’. Op deze manier weten bewoners waar aan te kloppen met hun

65 Beeckman et al., ‘Een eeuw gemeentelijke herindelingen’.

66 Bas Schelling (6 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 1b, p. 3-4.

67 ‘Door die status ben je een officiële vereniging, (). Zo krijg je toch wat meer zekerheid, maar ook vertrouwen naar externe instanties. Staatsbosbeheer zei: wij gaan niet praten met een vereniging die geen enkele status heeft’, aldus Bas Schelling. Zie interviewtranscript 1b, p. 4.

68 Annemarie de Mulder (29 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 8a, p. 1.4. Ingrid Bergmans (29 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 8b, p. 1.

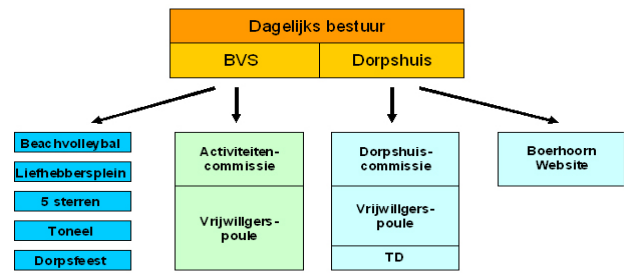
Figuur 4: Honingratenschema, Dorpsraad Exloo.

wensen of problemen, en dat het centrale kanaal waarnaar dit gecommuniceerd wordt de dorpsraad is (Figuur 5). Een soortgelijke strategie hanteerde Belangenvereniging Schoonloo (Figuur 4), die daarnaast ook nadrukkelijk kiest voor structurering van de vergaderingen. Dit komt de representatieve functie van de boo ten goede, vindt Anton Bardie, inmiddels ex-voorzitter van Belangenvereniging Schoonloo. Door vaste vergadermomenten in te stellen, in plaats van ad hoc, is het voor bewoners veel duidelijker wanneer zij iets in kunnen brengen.⁶⁹

Werving, instelling en samenstelling van het bestuur

Werving en instelling

In Hoofdstuk 1. Speelveld bewonersoverlegorganisaties werd genoemd dat bestuursfuncties binnen boo's tegenwoordig vaak stuiten op een gebrek aan belangstelling – kandidaten liggen vaak niet voor het oprapen. Het gebrek aan aanwas is een probleem dat in bredere zin geldt voor verenigingen en andere lokale organisaties. In de dorpse context hangt dit voor een deel samen met demografische ontwikkelingen als krimp en vergrijzing,⁷⁰ maar ook met maatschappelijke tendensen als individualisering en informatisering.⁷¹ Tegen deze achter-

Figuur 5: Organisatieschema, Belangenvereniging Schoonloo.

grond zien boo's zichzelf vaak genoodzaakt om aan actieve werving te doen voor leden van het bestuur. Het eigen blad kan hier als podium voor dienen,⁷² maar ook het persoonlijke netwerk van bestuursleden zelf fungeert in veel gevallen als pool aan mogelijke kandidaten. De secretaris van dezelfde Dorpsraad Lutjewinkel was bijvoorbeeld via vrienden in aanraking met het toenmalige bestuur gekomen, waarop ze zich beschikbaar stelde als kandidaat.⁷³ 'Er is maar één mogelijkheid: mensen benaderen', meent ook Rinie Pen-Eisses, secretaris van Plaatselijk Belang Olderbekoop.⁷⁴

Wanneer bestuursleden een beroep doen op hun eigen netwerk en relaties, valt op dat ze er wel vaak bepaalde selectiecriteria op na houden. Leeftijdynamiek is daar een van – besturen van boo's lopen namelijk nogal eens het risico op een oververtegenwoordiging van gepensioneerden. Deels valt dit te verklaren door de toenemende vergrijzing die met name dorpen raakt, maar daarnaast lijkt een bestuursfunctie ook beter aan te sluiten bij de levensstijl van gepensioneerden. Tijdgebrek is immers voor deze groep, in tegenstelling tot werkenden, minder een issue. Juist daar haakte Belangenvereniging Schoonloo op aan: door te benadrukken dat de taken en tijd die een bestuursfunctie vergen afgebakend en overzichtelijk zijn, wist ze met suc-

69 Anton Bardie (13 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 4, p. 5.

70 Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor*, 48 – 50.

71 'Het verenigen', Noordam & De Vries, laatst gewijzigd 30 januari 2012, <https://www ledenonderzoek.nl/2012/01/het-verenigen/>.

72 Tanja Hartmans (19 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 5a, p. 8.

73 Hartmans, zie interviewtranscript 5a, p. 3.

74 Rinie Pen-Eisses (20 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 6, p. 9.

ces een jongere laag warm te maken voor het bestuur. “Omdat we zo duidelijk kunnen zeggen: ‘Dit houdt het in qua tijd en qua taken’, zeggen heel veel mensen: ‘Nou, dat wil ik wel.’”⁷⁵ In hetzelfde kader maakte Dorpsraad Exloo deelname aan het bestuur voor jonge ouders met kinderen mogelijk, door met het inplannen van vergadermomenten rekening te houden met schooltijden.⁷⁶

Het aanspreken van jongere bewoners is ook Dorpsraad Heteren niet vreemd; haar jongste bestuurslid is Mark van 18 (!) jaar. De aantrekkingskracht van een bestuursfunctie in deze dorpsraad op jongeren, hangt sterk samen met de verbindende functie die deze boos vervult. Deze dorpsraad spant zich namelijk meer dan gemiddeld in om de verbinding te leggen met jongeren, bijvoorbeeld bij het ondernemen van bewonersinitiatieven. Hier zal verder op worden ingegaan in Paragraaf 3.5 Verbindende functie. Tegen deze achtergrond is het betrekken van jongeren in het representatieve proces niet meer dan vanzelfsprekend. “Het was eigenlijk niet zo moeilijk om Mark te vragen om dorpsraad lid te worden, dat was logisch, dat dat ging ontstaan”, aldus Ronnie.⁷⁷

Een ander belangrijk selectie criterium is de motivatie van potentiële bestuursleden. Anton (Schoonloo) noemt het van belang een onderscheid te maken tussen ‘denkers’ en ‘doeners’: denkers vinden het leuk om te besturen, en doeners om activiteiten organiseren. Deze indeling moet in ogenschouw worden genomen bij het werven van bestuursleden (zie kader). Ook Rinie (Oldeberkoop) benadrukt dat de motivatie voor een bestuursfunctie van belang is bij de werving: zo worden potentiële kandidaten uitgenodigd vergaderingen bij te wonen om de sfeer te proeven. ‘Dat is hartstikke interessant. Dat zie je aan de buitenkant niet, daar kom je pas

achter als je erin zit.’⁷⁸

Bij de werving van bestuursleden, waarbij de poel aan kandidaten vaak wordt bepaald door de contacten van bestuursleden zelf, is kritiek op representatieve gehalte ervan wellicht terecht. Bewoners worden immers benaderd door de organisatie, en niet voorgedragen door de gemeenschap zelf. “Vaak hebben die mensen wel een gezicht, al voordat ze bij ons verschijnen en dat roept wel eens weerstand op”, zegt Wim Groffen, voorzitter van Dorpsraad Wouw.⁷⁹ Actieve werving door het bestuur lijkt echter in veel gevallen noodzakelijk, gezien in de huidige maatschappelijke context kandidaten vaak schaars zijn en daarom maar weinig zich op eigen initiatief aanmelden.

Bij de daadwerkelijke instelling van het nieuwe bestuur zijn echter wel in de regel mechanismes ingebouwd die een democratisch proces waarborgen. Zo is er in de meeste gevallen sprake van een stemming binnen het bestuur, ‘ballotage’,⁸⁰ of worden leden verkiesbaar gesteld tijdens de Algemene Ledenvergadering.⁸¹ In beide gevallen bestaat voor aanwezigen de mogelijkheid om bezwaar aan te tekenen bij een aanstelling. Daarnaast noemen meerdere boos dat bestuursleden gebonden zijn aan termijnen, vaak met een maximumduur van drie à vier jaar.⁸²

Samenstelling

De manier waarop het bestuur geworven en ingesteld wordt, heeft invloed op het representatieve gehalte van haar leden. Van politieke presentatie, zoals we die van de overheid en gemeente gewend zijn, is in ieder geval geen sprake. Dat neemt niet weg dat andersoortige representatie wel aan de orde kan zijn, denk bijvoorbeeld op demografische representatie op basis van leeftijd. Leeftijd dynamiek in het

75 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 5, 9-10.

76 Wil Luchjenbroers (13 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 3, p. 16-17.

77 Ronnie Groenewold (5 oktober 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 11, p. 7.

78 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 10

79 Wim Groffen (6 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 2a, p. 6.

80 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p.6. Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p.1. Bergmans, zie interviewtranscript 8b, p.1.

81 Tim Schouwenaar (4 oktober 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 9a, p. 8-9. Fred Mahler (4 oktober 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 10a, p.6.

82 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p.1. Bergmans, zie interviewtranscript 8b, p.1. Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 8-9. Mahler, zie interviewtranscript 10a, p.6.

bestuur werd bijvoorbeeld bewust nagestreefd door Belangenvereniging Schoonloo.⁸³ Vaker nog is er überhaupt geen sprake van een afspiegeling van de bewoners in het bestuur; de kleine poel kandidaten waaruit geput wordt maakt dit simpelweg onmogelijk. Als het gaat om de samenstelling wordt in plaats daarvan door boo's wel vaak gehamerd op de rijkheid aan expertises die het bevat. Van jurist, tot bedrijfsleider van een melkrobotfabriek, tot bankmedewerker: besturen worden vaak gekarakteriseerd door een veelheid aan professionele achtergronden en daarmee specifieke expertise en vaardigheden.⁸⁴ Dit draagt niet per se bij aan de representatieve, maar wellicht wel aan de adviserende en activerende functie.

Leden

Niet alleen de instelling van bestuursleden, maar ook het toelaten van andere leden is een aspect van de representatieve functie. Een terugkerende factor is het laagdrempelige karakter ervan: voor bewoners wordt vaak op alle mogelijke manieren de weg geplaveid om lid te worden. Op de bredere ontwikkeling waarbij ledenaantallen van verenigingen en andere lokale organisaties afnemen wordt in dit opzicht dus ook actief ingespeeld door boo's. Het aantrekkelijk maken van het lidmaatschap zit vaak in kosten. Lage of zelfs geen kosten van het lidmaatschap of abonnement op het eigen blad moeten de toegankelijkheid van de boo waarborgen.⁸⁵ Anderzijds wordt lidmaatschap ook gestimuleerd door bewoners er actief voor te benaderen, bijvoorbeeld aan de hand van oproepen in het dorpsblad.⁸⁶ Belangenvereniging Schoonloo houdt er een

bijzondere 'wervingsmethode' op na: daar worden nieuwe bewoners verwelkomd met een uitgebreid welkomstpakket inclusief aanmeldformulier voor de vereniging.⁸⁷ De aansporing van bewoners om lid te worden van de boo, duidt op het belang dat aan lidmaatschap gehecht wordt. Veel boo's zien lidmaatschap als een indicator van het representatieve gehalte van de organisatie.⁸⁸ Het is immers onderbouwd "met harde cijfers".⁸⁹ Een bijzondere variant daarop is het aantal 'likes' op Facebook, wat ook wordt aangehaald als signaal dat de boo een representatieve functie vervult.⁹⁰

3.2.2 Inventarisatie belangen en behoeften bewoners

Bijeenkomsten

Regelmatige bijeenkomsten

In deze paragraaf zal gekeken worden via welke kanalen de boo belangen en behoeften van bewoners inventariseert. Boo's hanteren hiervoor uiteenlopende instrumenten, een veelgehoorde zijn de bijeenkomsten die op regelmatige basis plaatsvinden. De bestuursvergadering en ALV worden door vrijwel alle organisaties gehanteerd, maar kennen wel verschillende verschijningsvormen.⁹¹ De frequentie waarmee bijeenkomsten worden belegd varieert bijvoorbeeld, maar ook de selectie van deelnemers. Zo zijn er boo's die bewoners zelf laten aanschuiven bij hun vergaderingen,⁹² maar kan de toegang ook beperkt worden: voor dorpen met een hoog inwonertal is dit vaak een logische stap. In Wouw nemen bewoners bijvoorbeeld niet deel aan de dorpsraad-

83 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 9

84 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p.2.

85 "We vragen geen lidmaatschap, moet allemaal heel laagdrempelig zijn, want we willen zoveel mogelijk mensen hebben die lid worden", verklaart Annemarie de Mulder, secretaris van Dorpsraad Wellerlooi. Dorpsraad Lutjewinkel koos er nadrukkelijk voor de abonnementskosten laag te houden, om bewoners met een laag inkomen niet buiten te sluiten. Zie interviewtranscript 8a, p.1, interviewtranscript 5b, p. 17.

86 De Mulder, zie interviewtranscript 8a, p. 1, Bruno Cassanelli (19 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 5b, p. 17.

87 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 7

88 Schelling, zie interviewtranscript 1b, p.4. Bardie, zie interviewtranscript 4 p. 6. De Mulder, zie interviewtranscript 8a, p. 2.

89 Schelling, zie interviewtranscript 1b, p.4.

90 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 8.

91 Wim van Eijk (6 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 1a, p.5. Schelling, zie interviewtranscript 1b, p. 5, 18. Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 5. Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 10. De Mulder, zie interviewtranscript 8a, p. 1,3. Bergmans, zie interviewtranscript 8b, p. 1, 4. Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 9.

92 Schelling, zie interviewtranscript 1b, p. 5, 18. De Mulder, zie interviewtranscript 8a, p. 1, 3. Bergmans, zie interviewtranscript 8b, p. 1, 4. Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 9.

vergadering, maar krijgen ze wel de gelegenheid om hun punten voorafgaand aan de vergadering in te brengen.⁹³

Naast bewoners kunnen boo's ook andere doelgroepen benaderen. Een voordehand liggende is de gemeente, denk hierbij aan maandelijkse vergaderingen of tafelgesprekken met ambtenaren.⁹⁴ Een bredere *scope* dan dat is ook mogelijk, zo getuigt de strategie van Dorpsraad Heteren. De vergadering bestaat hier uit een open en gesloten versie. Het gesloten uurtje is voorbehouden aan dorpsraadleden, daarna schuiven ook andere partijen aan: variërend van de regionale krant, politieke partijen, kerken tot aan de bejaardentehuisdirecteur.⁹⁵ Het genereren van een groot bereik getuigt van een innovatieve houding ten opzichte van de traditionele bestuursvergadering, die enkel voorbehouden zou zijn aan leden. Boo's experimenteren dus met bestaande democratische vormen en dragen daarmee bij aan de hedendaagse tendens van democratische vernieuwing. Zie het kader voor een ander voorbeeld van een boo die een vernieuwende aanpak van de bestuursvergadering hanteert.

Incidentele en thematische bijeenkomsten

Naast bijeenkomsten die volgens een vast stramien belegd worden, kennen boo's ook meer incidentele bijeenkomsten met een specifieke aanleiding. Deze kan heel concreet zijn, zo belegde Dorpsvereniging Steendam een bijeenkomst van de naderende versterkingsoperatie naar aanleiding van de aardbevingsproblematiek.⁹⁶ Gebeurtenissen of problemen op kleinere schaal zijn echter ook denkbare aanleidingen: een dichtgegroeide steeg, of snelheidsoverlast in een bepaalde straat.⁹⁷ Redenen voor boo's om incidentele bijeenkomsten te beleggen zijn dus legio; variërend van gemeentelijke plannen tot aan gebeurtenissen in het dorp.

Een bijzondere variant van deze bijeenkomsten

Stemmen tijdens de ALV

Regelmatige bijeenkomsten hebben vaak als doel om behoeften en belangen van bewoners te peilen. Dorpsraad Wellerlooi geeft hier een inventieve invulling aan. Tijdens de Algemene Ledenvergadering krijgen bewoners namelijk de mogelijkheid om te stemmen over de besteding van het leefbaarheidsbudget. Tijdens deze bijeenkomst presenteren verenigingen en organisaties hun plannen; op basis hiervan kunnen de leden aan de hand van een stembiljet aangeven of ze vinden dat die aanvraag financiële ondersteuning verdient.

Interviewtranscript 8a, p. 4-5.

met een meer eenmalig karakter zijn samenkomsten die het opstellen van een dorpsvisie als doel hebben. De inventarisatie van belangen en behoeften van bewoners gebeurt in deze bijeenkomsten op een tamelijk systematische manier en heeft als doel een plan op te stellen van het te voeren beleid. De manieren waarop dit gebeurt lopen sterk uiteen. Dorpsraad Heteren en Dorpsvereniging Steendam organiseerden bijvoorbeeld 'geeltjesavonden' om de dorpsvisie op te stellen. Het idee is dat bewoners hun ideeën op 'geeltjes' noteren, die vervolgens op thema gegroepeerd worden en waarbij ook plannen ter realisatie besproken worden.⁹⁸

In Oldeberkoop en Den Andel kwam de professionele achtergrond van boo-leden van pas bij het organiseren van de dorpsvisiebijeenkomst. Vanuit haar juridische achtergrond kwam bijvoorbeeld een bestuurslid van Plaatselijk Belang Oldeberkoop op de proppen met het idee 'dorpsarena's' te organiseren (zie hiervoor onderstaand kader). Een gelijksoortige bijeenkomst wist aspirant-voorzitter Tim Schouwenaar op poten te zetten in Den Andel, waarbij zijn communicatieve achtergrond goed van

93 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p.2.

94 Dorpsraad Wouw organiseert bijvoorbeeld 20 tot 25 keer per jaar tafelgesprekken met gemeente en bewoners en in Oldeberkoop schuiven de burgemeester en wethouder tweejaarlijks aan bij de bewoners. Zie interviewtranscript 2a, p. 4, interviewtranscript 6, p. 12.

95 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 4-5.

96 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 6

97 Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 3. Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 3.

98 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 4. Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 2.

Dorpsarena's

In verschillende arena's worden thema's besproken, waarbij experts plaatsnemen in de binnenring en bewoners in de buitenring. De deskundigen gaan met elkaar in gesprek over het thema, waarna de buitenring de kans krijgt om vragen te stellen. Op deze manier krijgt de boo goed op haar netvlies wat de verschillende standpunten zijn wat betreft een specifiek onderwerp. Rinie hierover: "Plaatselijk Belang kan wel zeggen 'We gaan meer huizen bouwen', maar als het dorp het helemaal niet wil of er helemaal geen behoefte is, dan merk je dat meteen in het gesprek."

Zie interviewtranscript 6, p. 7.

pas kwam. Met behulp van gespreksleiders werden bewoners gestimuleerd hun hartenwens met betrekking tot het dorp op te schrijven, deze werden vervolgens opgehaald en gebundeld. "We hebben vooral die ochtend gezegd: droom gewoon, denk niet over mogelijkheden. We willen horen wat jullie zouden willen, en niet dat kunnen we niet betalen of dat is onhandig."⁹⁹ Het 'dromen' werd aan de bewoners overgelaten: de concretisering ervan aan de verantwoordelijken binnen de boo. Beide voorbeelden getuigen wederom van de neiging van boo's om van het bekende af te stappen en te experimenteren

met nieuwe democratische vormen.

Enquête

Enquêtering is een ander middel dat door boo's wordt ingezet om behoeften en belangen van bewoners te inventariseren. Wellicht een voordeel ten opzichte van bijeenkomsten: de drempel om bij te dragen is veel lager. 'Iedereen kan vanaf zijn luie stoel de enquête invullen, sommige mensen komen gewoon niet naar dit soort gelegenheden', merkt Wim (Wouw) op.¹⁰⁰ Net als incidentele bijeenkomsten kunnen enquêtes over specifieke zaken gaan, zoals de behoefte aan bepaalde voorzieningen.¹⁰¹

Ook voor het breder in kaart brengen van belangen, en soms ook als basis voor de dorpsvisie, lijkt de enquête een nuttige *tool*. Het kan bijvoorbeeld in de vorm van een belevingsonderzoek, leefbaarheids- of inwonersenquête gegoten worden.¹⁰² Naast deze meer 'traditionele' vormen, zijn ook alternatieve wijzen van enquêtering mogelijk. In plaats van bewoners een vragenlijst voor te leggen, vroeg voorzitter Joost Stemkens op te schrijven waar zij geluk uithalen in het dorp: wat betekent 'Peelgeluk' voor Meijelaren? 'Bewoners kregen een A3-vel, en dat werd van buurman op buurvrouw doorgegeven. We krijgen er meer dan achthonderd terug, we hebben nu een verzameling van wat voor hen het geluk van Meijel is, zeg maar. Wat ze eigenlijk willen. En daaruit zijn weer Peelgeluk¹⁰³ en andere projecten ontstaan.'¹⁰⁴

99 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 5.

100 Groffen, zie interviewtranscriptie 2a, p. 17.

101 Dorpsraad Wellerlooi nam bijvoorbeeld een enquête af om de behoefte te peilen voor een rijdende winkel. Zie interviewtranscript 8b, p. 5-8.

102 In samenwerking met de Brede Overleggroep Kleine Dorpen (BOKD) voerde Dorpsraad Exloo bijvoorbeeld een belevingsonderzoek uit. 'En daar kwamen heel duidelijk mensen naar voren, wat mensen willen, waar mensen mee zitten', aldus voorzitter Wil Luchjenbroers. De leefbaarheidsenquête van Dorpsvereniging Steendam fungeerde ook als 'peilstok' en het dorpsontwikkelingsplan van Heteren was voor een groot deel gestoeld op de inwonersenquête. In Wouw wordt veel gewicht toegedicht aan de rol van de enquête bij het in kaart brengen van behoeften, wensen en belangen van bewoners. In samenwerking met de gemeente is de boo verantwoordelijk voor het opstellen, uitzetten en verwerken van de resultaten van deze vragenlijst. Het doel is duidelijk: in kaart brengen wat echt leeft onder de bevolking in Wouw: 'Onze vraag is: wat willen jullie in de toekomst in Wouw zien. Wat zou je nou willen zien op het vlak van verenigingsleven. Er is een grote voetbalvereniging, er is een grote harmonie, er zijn nog tal van andere verenigingen, maar wat mis je nou? Misschien willen wel een heleboel mensen hier gaan hockeeyen: wordt nooit over gepraat. Zou best kunnen dat ze die graag hebben. Nou dan gaan we voor een hockeyvereniging. Dan worden we pas echt representatief voor wat de bevolking wil, want eigenlijk weten we op dit moment niet zo goed.' Zie interviewtranscript 3, p. 4, interviewtranscript 10a, p. 1, interviewtranscript 11, p. 7, interviewtranscript 2a, p. 17.

103 Project dat door het Dorpsoverleg in Meijel in het leven is geroepen met als doel bewoners bewust te maken van wat het dorp te bieden heeft en de noodzaak om zich actief in te zetten voor het dorp. Het project heeft ook een blik naar buiten, is er namelijk ook op gericht Meijel onder de aandacht van toeristen en potentiële nieuwe inwoners te brengen. Zie voor meer over dit project Paragraaf 3.4.

104 Joost Stemkens (29 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 7, p. 12.

Boo als meldpunt

Een andere, veel aangehaalde vorm van inspraak is de mogelijkheid om wensen of klachten redelijk *low profile* mondeling kenbaar te maken bij de boo. De boo vervult op deze manier de functie van meldpunt waar bewoners terecht kunnen voor allerlei zaken, zonder ze zich naar een bijeenkomst hoeven te bewegen. In sommige gevallen fungeert de boo als ‘doorgeefluik’ naar de gemeente, door klachten te bundelen en deze via één kanaal aan de gemeente voor te leggen.¹⁰⁵ ‘Op het moment dat er klachten spelen gaan we er zoveel mogelijk verzamelen en dan gaan we als één groep naar de partij of de gemeente toe, van: ‘Joh, dit is het probleem, wat gaan we hiermee doen?’’, zegt bijvoorbeeld Bruno Cassanelli, voorzitter van Dorpsraad Lutjewinkel.¹⁰⁶

Een boo kan zijn functie als meldpunt ook invulling geven door gebruik te maken van inloopuurtjes. Bij deze gelegenheden kunnen bewoners op een vastgesteld tijdstip bij bijvoorbeeld het dorpshuis aankloppen en hun wens of probleem aankaarten, of simpelweg even stoom afblazen over iets dat hun dwarszit.¹⁰⁷ Ook een ‘ideeën-bus’ – zowel fysiek als digitaal – is een middel dat laagdrempelige inspraak mogelijk maakt en daarmee als meldpunt kan worden ingezet.¹⁰⁸

Informele kanalen voor inspraak

Ook buiten de meer ‘officiële’ kanalen is inspraak vaak mogelijk. Dit past bij het laagdrempelige ka-

Figuur 6: Ideeënbus, Dorpsraad Wouw.

rakter van boo's en volgt misschien zelfs wel logisch uit de stevige basis die ze hebben in het dorpsnetwerk. Een vorm van informele inspraak is het één-op-één-contact tussen bewoners en bestuursleden. Door te bellen, mailen of leden persoonlijk aan te spreken kunnen bewoners hun bezwaren of wensen aan het bestuur kenbaar maken.¹⁰⁹ Ook het bezoeken van ontmoetingsplekken is een manier waarop boo-leden op informele manier behoeften inventariseren, bijvoorbeeld door een bezoek aan een ontmoetingsplek voor ouderen.¹¹⁰ In de context van toenemende vergrijzing kunnen dergelijke informele bezoeken van belang zijn om oudere bewoners bij het democratische proces te betrekken.

105 Individuele klachtenbrieven van bewoners aan de gemeente hebben volgens Agnella Bakx, bestuurslid van Dorpsraad Wouw, weinig zin. De dorpsraad kan hierin als verbinder van klachten optreden en bijvoorbeeld de gemeente uitnodigen erover in gesprek te gaan, wat vaak effectiever is. Rinie (Oldeberkoop) lijkt zich hierbij aan te sluiten: “Je kan als burger naar de gemeente toegaan en daartegen klagen, maar daar schiet je niks mee op. Maar als tien mensen uit het dorp erover gaan klagen, dan wordt dat onze aangelegenheid en dan pakken wij dat op.” Zie interviewtranscript 2b, p. 6, interviewtranscript 6, p. 2-3.

106 Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 10.

107 Groffen, zie interviewtranscriptie 2a, p. 2, 12, Hartmans, zie interviewtranscript 5a, p. 5.

108 In Lutjewinkel het dit idee geopperd een ideeën-bus neer te zetten als aanvulling op de vaste vergadering, die door verhoging van de huur van het clubgebouw minder toereikend dreigde te worden. Zie interviewtranscript 5b, p. 23. Dorpsraad Wouw hanteert naast een fysieke ook een digitale versie van de ideeën-bus. Zie <http://www.dorpsraadwouw.nl/contact/idee/>.

109 In Oldeberkoop kunnen bewoners bijvoorbeeld Plaatselijk Belang-leden bellen of mailen wanneer ze ergens bezwaren bij hebben: dit was bijvoorbeeld het geval bij de plannen voor de herbesteding van de multifunctionele accommodatie. In Goudswaard kunnen bewoners bij de dorpsvereniging langskomen om hun klachten of behoeften voor te leggen. Zie interviewtranscript 6, p. 16, interviewtranscript 1b, p. 4, 6.

110 Ingrid (Wellerlooi) noemt bijvoorbeeld dat ze regelmatig een bezoek brengt aan de ‘Keuvelkamer’, een ontmoetingsplek voor ouderen. Op deze manier krijgt ze mee wat er onder hen speelt. Ook Tim (Den Andel) doet regelmatig plekken in het dorp aan en maakt hier praatjes met bewoners, bijvoorbeeld bij Theetafel de Holm. Hoewel het doel van deze bezoeken hoofdzakelijk sociaal van aard is, is dit toch een manier waarop wensen en problemen van bewoners op het netvlies komen van de boo. Zie interviewtranscript 8b, p. 3, 6, interviewtranscript 9a, p. 11.

“De dorpsraad is in principe laagdrempeliger dan de gemeente, dat komt omdat je gewoon heel veel mensen in het dorp spreekt. We worden ook regelmatig aangesproken door bewoners, van: ‘Wat vind je hiervan, wat vind je daarvan.’ Dan pak je dat makkelijker op dan wanneer je dat via kernbeheer [een gemeentelijk orgaan] doet.”

*Bruno Cassanelli, Dorpsraad Lutjewinkel
Zie interviewtranscript 5b, p. 3.*

Een andere vorm van informele inspraak is via (sociale) media. Een eigen blad is een middel dat boo's hiervoor kunnen hanteren: zo kunnen bewoners van Oldeberkoop reacties insturen op plannen die in *De Dreyer* worden gepresenteerd.¹¹¹ Hetzelfde geldt voor Goudswaard, ook hier worden bewoners aangemoedigd te reageren op artikelen in het plaatselijke blad: de *Polderpraat*. Zo'n artikel kan bijvoorbeeld de rioolwerkzaamheden in het dorp toelichten, waar bewoners vervolgens telefonisch of per mail op kunnen reageren.¹¹² Naast of in plaats van magazines maken boo's daarnaast steeds meer gebruik van internet en *social media*, denk hierbij aan Facebook en de eigen website. Met name jongeren en jongvolwassenen kunnen op deze manier aangesproken worden.¹¹³

Doordat de leden vaak een groot deel van de dorpsbewoners persoonlijk kennen, zijn ze makkelijk en op persoonlijke titel benaderbaar.¹¹⁴ Het laagdrempelige karakter van de boo wordt door Tim onderstreept:

“Je bent niet voorzitter, je bent Tim. Ik voel me ook niet belangrijker of zo dan de rest.”¹¹⁵ Het belang van herkenning en aanspreekbaarheid wordt ook door andere boo's benadrukt,¹¹⁶ zie ook het kader.

Inventarisatie belangen jongeren

In Paragraaf 3.2.1 Representatie in de basis van de organisatie: juridische basis, organisatiestructuur, (bestuurs)leden is al even aangehaakt op de representatie van jongeren in het bestuur: een aantal boo's bleken hier extra aandacht aan te geven. De focus op jongeren heeft vaak te maken met vergrijzing en ontgroening, die zoals eerder beschreven dorpen harder raakt dan steden. Op verschillende manieren zetten boo's in om jongeren te bereiken en actief te betrekken bij het democratische proces. Zoals eerder genoemd is *Social media* hiertoe een veelgebruikt middel. Sommige boo's geven aan dit te gebruiken om jongeren te bereiken, de werkgroep 'Jeugd' van Dorpsraad Wouw bijvoorbeeld.¹¹⁷ Ook bij het organiseren van bijeenkomsten focussen sommige boo's op de betrokkenheid van jongeren. Rinie (Oldeberkoop) noemt bijvoorbeeld dat jonge mensen geneigd waren om mee te doen aan de dorpsarena, omdat het om zaken ging die hen aanging, zoals de bouw van jongerenwoningen.¹¹⁸ Dorpsraad Exloo organiseerde zelfs een bijeenkomst voor jongeren om hen te informeren over het aanbod woningen in het dorp.¹¹⁹ Een bijzondere inventieve manier om de belangen van jongeren te peilen, word ingezet door Dorpsoverleg Meijel: de *Talk of the Town*. Zie hiervoor bovenstaand kader.

111 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 11.

112 Onbekend, 'Rioolvernieuwing in Goudswaard', *Polderpraat* 34, 2017.

113 Dorpsraad Wellerlooi presenteert bijvoorbeeld haar plannen op de eigen Facebook en website. Zie interviewtranscript 8a, p. 6.

114 Dit blijkt bijvoorbeeld uit hoe dorpsraadleden Wil (Exloo) benaderen wanneer ze haar om hulp vragen: “De werkgroep Sport heeft mij al ingeschakeld, en zegt: ‘Wil, wij zouden voor de vakantie bericht krijgen of het [voetbalveld, red.] doorging, maar we hebben daar nog niks van gehoord. Wil jij ze daar nog een keer op attent maken?’” Zie interviewtranscript 3, p. 9.

115 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 12.

116 Volgens Rinie (Oldeberkoop) weet iedereen in het dorp wie de bestuursleden van Plaatselijk Belang zijn. Annemarie en Ingrid (Wellerlooi) zijn het erover eens dat informele kanalen van fundamenteel belang zijn om belangen van bewoners te inventariseren: de formele wegen worden volgens hen immers vaak niet bewandeld. Annemarie: “Mensen hebben wel vaak een mening, hebben ze het binnen de familie over of in de kroeg, maar op de plek waar het hoort te zijn, daar hoor je ze niet. Dus je zult echt op de mensen af moeten stappen.” Zie interviewtranscript 6, p.8, interviewtranscript 8b, p. 6.

117 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 6-7.

118 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 7

119 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 13.

Talk of the Town

Tijdens de Talk of the Town komen jongeren (in de leeftijdscategorie 8 tot ongeveer 15 jaar) en gemeenteraadsleden jaarlijks bij elkaar in een Lagerhuis-opstelling. Jongeren kunnen hier hun wensen en behoeften uitspreken, maar worden tegelijkertijd op een leerzame manier geconfronteerd met de bestuurlijke grenzen ervan. Dit was bijvoorbeeld het geval bij de wens van jongeren een kartbaan aan te leggen: “Dat kan natuurlijk nooit. Jeugd heeft het alleen maar over dromen hè, dat is mooi, die kan je niet bewust maken dat je voor een kart-

baan tien miljoen euro nodig hebt (...) Voor de gemeente is dat prikkelend en voor de jeugd moet het zo zijn dat ze ook zien: we kunnen die dingen wel willen, maar soms gaan die dingen ook gewoon niet.” De Talk of the Town is succesvol gebleken: hier is onder andere de ‘Summerkick-off’ uit voortgekomen, een groot evenement voor jongeren dat jaarlijks in het dorp plaatsvindt.

*Joost Stemkens, Dorpsoverleg Meijel
Interview 7, p. 23-24.*

3.2.3 Betrokkenheid en transparantie

Betrokkenheid

Hiervoor is uiteengezet op welke manieren bewoners hun belangen kenbaar kunnen maken bij een boo. Dit wil echter niet automatisch zeggen dat hier ook daadwerkelijk volop gebruik van gemaakt wordt: vaak is extra inspanning vanuit de boo nodig om bewoners in beweging te krijgen (Zie ook Paragraaf 3.6 Uitdagingen). Het persoonlijk benaderen van bewoners voor deelname aan vergaderingen of dorpsvisieavonden is dan ook niet ongebruikelijk.¹²⁰ “We hadden per thema alvast een paar *teasers* rondgestuurd, er was een soepje en broodje, muziekje na afloop. Het werd een beetje leuk gemaakt”, zegt Tim over de aanloop naar de dorpsvisie-avond in Den Andel.¹²¹ Ook (sociale) media is een middel dat ingezet wordt om bewoners te bereiken.¹²² Ronnie (Heteren) maakt bijvoorbeeld

gebruik van de populaire “Facebook-community” om het thema dat in de eerstvolgende vergadering extra aandacht zal krijgen uit te lichten: “Wij proberen heel actief, met name rond het kwartiertje waarin we een bepaald thema bespreken, mensen daarbij te krijgen, je ziet steeds meer mensen op een natuurlijke manier daarnaartoe gaan.”¹²³

Breder nog spannen boos zich ook in om betrokkenheid bij politiek in het algemeen te stimuleren. Zoals eerder beschreven menen aanhangers van hedendaagse democratische vernieuwing dat er sprake is van een kloof tussen ‘burger’ en ‘politiek’. Sommige boos geven aan dit sentiment te herkennen en zetten zich actief in om de kloof te dichten,¹²⁴ bijvoorbeeld door politiek engagement aan toe moedigen. “Het is een thema dat een hoop mensen afstoot. Slechte ervaringen, te lang wachten bij het loket. (...) ik vind wel dat je vanuit je eigen

120 Wim van Eijk, bestuurslid van Dorpsvereniging de Coorndijk (Goudswaard) is ervan overtuigd dat persoonlijke benadering van bewoners essentieel is om een hoge opkomst bij bijeenkomsten te bewerkstelligen: “Ik ga iedereen aanschrijven. Dat gaat dan in één mail eruit: ‘Er is een inloopavond over de planning van de riolering of de planning van het nieuwe project waar we mee bezig zijn, ( ). Als je mensen wilt betrekken, dan moet je ze ook informeren. En dan moet je ook durven te vragen van: ‘Joh, kom nou langs, want het is in het belang van het dorp. Nou en blijkbaar werkt dat dus op die manier.’” In Steendam krijgen alle bewoners, lid of geen lid, een uitnodiging per mail voor dorpsvisieavonden. “Bij mensen van wie we geen email hebben, dat is maar een enkeling, stoppen we het ook echt in de brievenbus”, aldus voorzitter Fred Mahler. Zie interviewtranscript 1a, p. 7, interviewtranscript 10a, p. 14.

121 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 6.

122 Hartmans, zie interviewtranscript 5a, p. 5. Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 17-18. Bergmans, zie interviewtranscript 8b, p. 4.

123 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 4-5.

124 Bas (Goudswaard) ziet bijvoorbeeld een taak voor de boo weggelegd om de kloof tussen ‘burger’ en ‘overheid’ te overbruggen: “Luister maar naar de radio, kijk naar de tv: een zeker wantrouwen is ten opzichte van bestuurders. En ik denk als wij dat nou een beetje kunnen doorbreken, dan kunnen we dat verschil misschien een beetje proberen te slechten. Zo kunnen we toch een hoop dingen bespreekbaar maken, en ook voor hen [bewoners], tegen betrouwbare mensen, mensen die ze kennen, die niet zozeer in dat politieke jargon uitsluitend verblijven.” Zie interviewtranscript 1b, p. 2.

Figuur 7: Fragment uit Ambitieboek van Dorpsoverleg Meijel, waarin de wensen en behoeften van bewoners op een creatieve manier weergegeven zijn.

gemeenschap bereid moet zijn om te participeren, op de een of andere manier.”¹²⁵ In dit kader heeft hij in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen andere dorpen benaderd om gezamenlijk politieke debatten te organiseren. Op deze manier wil hij bewoners attent maken op de manieren waarop streekbelangen door de deelnemende partijen vertegenwoordigd worden.¹²⁶

Transparantie: wensen en plannen in kaart gebracht

Naast het inventariseren van belangen en betrekken van bewoners bij het representatieve proces, geven boo’s ook invulling aan hun vertegenwoordigende functie door het hieruit resulterende ‘beleid’ in kaart te brengen en presenteren. Zoals hiervoor beschreven zijn bijeenkomsten en enquêtes veelgebruikte instrumenten bij het opstellen van dergelijk ‘beleid’, ook wel aangeduid als dorpsvisie, dorpsontwikkelingsplan, etc. Deze brengen de behoeften onder bewoners en concrete plannen die hieruit volgen in kaart. Volgens Ronnie (Heteren) is het dorpsontwikkelingsplan bijvoorbeeld een “*bidbook*” dat als leidraad voor de boo geldt. “Het heeft een bepaalde opbouw, er zit een stuk strategisch verhaal bij; wat willen wij als dorp zijn.”¹²⁷

¹²⁵ Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 5-6.

¹²⁶ Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 4-6.

¹²⁷ Groenewold, zie interviewtranscript II, p. 1-2.

¹²⁸ Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 1, 6.

¹²⁹ Als deelnemer van het Vijfsterrenproject van de BOKD formuleerde Belangenvereniging Schoonloo vijf kwaliteiten – ‘sterren’ – en vijf uitdagingen waar het dorp in de toekomst mee aan de slag moest, aan de hand van huiskamergesprekken en bewonersavonden. Zie interviewtranscript 4, p. 1-2.

¹³⁰ Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 12.

Tim (Den Aniel) vindt dat de dorpsvisie, nu nog in ontwikkeling, een dynamische vorm moet krijgen. Op deze manier krijgen de bewoners ook daadwerkelijk het idee dat er iets gedaan wordt met hun inbreng: “Jullie hebben gedroomd, het is niet zo dat we dan over vijf jaar zeggen: ‘Oh trouwens, jullie hadden gedroomd: we moeten weer een keer dromen.’”¹²⁸ Op de website kan dit bijvoorbeeld in beeld gebracht worden door de visie telkens te updaten wanneer er voortgang geboekt is.

Naast de dorpsvisie en het dorpsontwikkelingsplan zijn er ook andere inventieve manieren waarop boo’s invulling geven aan het op papier zetten van behoeften en daarmee gepaard gaande plannen. Het formuleren van specifieke kwaliteiten en uitdagingen waarmee het dorp in de toekomst aan de slag moet, is hier een voorbeeld van.¹²⁹ In Meijel stelden bewoners gezamenlijk een Ambitieboek op, op basis van de A3-tjes waarop bewoners op een creatieve manier hun wensen kwijt konden (zie ook Paragraaf 3.2.2 Inventarisatie belangen en behoeften bewoners). “Je merkt ook heel sterk dat er heel veel dezelfde verhalen terugkomen”, zegt Joost hierover. “Buurvrouw B schrijft iets, en oh ja, numero 28 vindt dat ook. Maar dan weet je wel wat er leeft en dat het speelt.”¹³⁰ Een andere bijzondere werkwijze komt van Dorpsraad Wou, zie hiervoor onderstaand kader.

3.2.4 Bewonersinitiatieven

Initiatief zelf: gesprek faciliteren, monitoren, voorwaarden stellen

Een vernieuwende invulling van de representatieve functie is het waarborgen van de democratische kwaliteit van bewonersinitiatieven. Zoals in Hoofdstuk 1. Speelveld bewonersoverlegorganisaties is beschreven, zijn het aantal bewonersinitiatieven en -collectieven de afgelopen decennia in Nederland fors toegenomen. Een belangrijk punt van kritiek

waar deze vormen van zelforganisatie op stuiten, was hun democratische kwaliteit: deze zou niet altijd voldoende gewaarborgd zijn. Boo's blijken in deze situatie op verschillende manieren te kunnen optreden en de representativiteit van initiatieven een *boost* geven; hiermee dragen zij tegelijkertijd bij aan de hedendaagse tendens van democratische vernieuwing. Een van de manieren waarop ze dit doen, is door onderling contact tussen initiatiefnemers te faciliteren. In het kader van DNA Wouw nodigde de dorpsraad bewoners met plannen voor initiatieven uit om het gesprek met elkaar aan te gaan. "Als mensen daar aan tafel zitten en met elkaar over de reikwijdte van hun initiatieven willen praten, is dat redelijk democratisch", zegt Wim.¹³¹

Ook Dorpsvereniging Steendam ziet een rol voor zichzelf weggelegd in het bespreekbaar maken van het democratische gehalte van initiatieven. Volgens secretaris Peter van Zeijl zijn bewoners vaak niet bewust van de gedeelde belangen die een initiatief kan dienen – de boo daarentegen wel. "Vaak zijn het wel dezelfde meningen en ideeën, maar anders samengevat", zegt secretaris Peter van Zeijl. "De kunst is om dat te ontrafelen en er een samenhangend geheel van te maken. Dat het kwartje gaat vallen bij elkaar van: 'Oh ja.'"¹³² Een persoonlijk gesprek kan ook een initiatiefnemer aanzetten te reflecteren op de belangen die meespelen. Rinie (Oldeberkoop): "De beste manier is om in gesprek te gaan met mensen. 'Wat is nou jouw plan, voor wie doe je het, wat is het belang van jouzelf, wat is het belang voor het dorp. Dan peilen we in een Algemene Ledenvergadering of mensen daar hetzelfde belang inzien.'"¹³³

Een boo kan ook door middel van monitoring en regulering de democratische kwaliteit van initiatieven waarborgen. Bij de glasvezelcoöperatie waar Schoonloo aan deelneemt is bijvoorbeeld een bestuurslid van de belangenvereniging betrokken, om erop toe te zien dat de belangen van het dorp gediend worden.¹³⁴ Een ander voorbeeld hiervan komt uit Heteren, hier was de dorpsraad verant-

DNA Wouw

DNA Wouw is een project waarmee de dorpsraad het "DNA van het dorp" in kaart wil brengen. Ten grondslag hieraan ligt de inventarisatie van plannen voor initiatieven die de toekomst van Wouw anders in moeten richten. Op basis van enquêtes en gespreksavonden is dit bij bewoners opgehaald: "Er zijn bijvoorbeeld mensen met bouwplannen en mensen die een bepaald stuk van het dorp helemaal tegen de vlakte willen leggen en daar nieuwbouw op krijgen met allerlei functies." De haalbaarheid van dergelijke plannen wordt bepaald door het DNA van Wouw: "Wat kan er nou historisch gezien wel in Wouw en wat niet? Wat moet je nou wel doen hier, en wat niet?" Het uiteindelijke eindproduct, ten tijde van het interview nog in ontwikkeling, moet de vorm krijgen van een leefbaarheidsagenda.

Zie interviewtranscript 2a, p. 10-11, 17.

woordelijk voor de selectie van deelnemers aan een initiatief. Het ging hierbij om een actiegroep die protesteerde tegen de plaatsing van een hoog hek om de school. De dorpsraad besloot dat alleen bewoners die niet in de nabijheid van de school woonden hieraan deel mochten nemen. "Anders spelen eigenbelangen een rol en word je daarop afgeschoten door de gemeente."¹³⁵

Het stellen van bepaalde voorwaarden aan een initiatief om in aanmerking te komen voor ondersteuning van de boo kan ook het representatieve gehalte van een initiatief verhogen. De plannen voor de besteding van het leefbaarheidsbudget in Wellerloo worden bijvoorbeeld, voordat bewoners erover kunnen stemmen, eerst door de boo zelf aan de meetlat gelegd. Een van de punten waarop beoordeeld wordt of een aanvraag überhaupt in aanmerking komt voor het budget, is of ermee het algemene belang gediend wordt: 'Het leefbaarheidsbudget

131 Groffen, zie interviewtranscriptie 2a, p. 11.

132 Peter van Zeijl (4 oktober 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 10b, p. 5.

133 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 16.

134 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 14.

135 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 8.

moet wel echt voor Wellerlooi zijn zeg maar, het is niet de bedoeling dat mensen het in hun eigen zak gaan steken.”¹³⁶ Dorpsraad Wouw hanteert vergelijkbare voorwaarden om in aanmerking te komen voor ondersteuning. Een belangrijke “spelregel” is dat het initiatief voldoende draagvlak en een breed bereik heeft, “dus niet voor zes mensen die een gezellig avondje willen hebben.”¹³⁷

Dorp betrekken: dorpsvisie, belangen peilen

Bij het bevorderen van de democratische kwaliteit van een initiatief kan de boer ook een beroep doen op dorpsbewoners die er niet direct bij betrokken zijn. Een dorpsvisie of ander ‘beleidsplan’ is, zoals eerder beschreven, gebaseerd op de belangen van het hele dorp – initiatieven die hier logisch uit voortvloeien of op aansluiten genieten dus automatisch een democratische legitimering. Ronnie (Heteren) noemt initiatieven de praktische uitvoering van thema’s in het dorpsontwikkelingsplan. “In de komende vijf, zes jaar proberen we zoveel af te vinken, door alles wat we realiseren.”¹³⁸ In Steendam was het initiatief om glasvezel te realiseren de belangrijkste pijler die voortkwam uit de leefbaarheidsenquête, op basis waarvan de dorpsvisie ontwikkeld wordt.¹³⁹ De interactieve, digitale dorpsvisie van Netwerk Den Andel moet het mogelijk maken om bewoners zich direct aan te laten melden voor initiatieven die uit de ‘dromen van bewoners’ voortkomen (zie kader).

Bij initiatieven die zich niet één-op-één verhouden tot de dorpsvisie beschikken boer’s ook over middelen om ze te toetsen aan de ‘collectieve’ belangen van het dorp. Plaatselijk Belang Oldeberkoop peilde bijvoorbeeld bij verenigingen of er behoefte was aan een pannakooi,¹⁴⁰ naar aanleiding van een voorstel van een bewoner. Ook noemt Rinie dat bewoners per mail bezwaar kunnen maken tegen initiatieven die in de ALV besproken zijn.¹⁴¹ Peter (Steendam) noemt ook het belang van informatieavonden om de behoefte van bewoners met be-

“We willen het zo concreet mogelijk maken, dat mensen kunnen zien: er gebeurt iets met wat wij inbrengen. De thema’s zijn zichtbaar, ‘dromen’ kunnen uitgewerkt worden als mensen zich ervoor aanmelden. Dit was jouw droom bijvoorbeeld, vind je het leuk om daar mee aan de slag te gaan, wij van de dorpsbelangenvereniging faciliteren.”

*Tim Schouwenaar, Den Andel
Zie interviewtranscript 10a, p. 6.*

trekking tot initiatieven te peilen: “We kunnen het wel bedenken, maar als het niet gedragen wordt door het dorp, doen we het ook niet. Vandaar die informatieavonden. Als daaruit duidelijk blijkt: er is helemaal geen interesse hiervoor, moeten wij dat dan wel willen?”¹⁴² Soms wordt de verantwoordelijkheid bij initiatiefnemers zelf gelegd, zo worden bewoners door Dorpsraad Wouw geadviseerd zelf te gaan flyeren bij hun bureaus om te achterhalen of zij ook achter het initiatief stonden om nieuwe bomen te planten in hun straat.¹⁴³

Het peilen van belangen kan ook gericht zijn op de doelgroep waarop het initiatief van toepassing is. Wil (Exloo) ging bijvoorbeeld bij ouderen na of er behoefte was aan een groep vrijwilligers die op vaste basis activiteiten zouden gaan organiseren.¹⁴⁴ Op deze manier wordt de stem van oudere bewoners meegenomen bij het opzetten van het initiatief, wat zeker tegen de achtergrond van toenemende vergrijzing van belang is. Dorpsraad Heteren richtte zich daarentegen juist op jongeren, in het kader van het initiatief een energiecoöperatie op te richten bezocht voorzitter Ronnie basisscholen om kinderen te vragen hoe ze hierover dachten. Immers: duurzaamheid gaat over de toekomst, en dus moet de volgende generatie erover beslissen. Het actief vertegenwoordigen van jongeren in initiatieven kan tegen de achtergrond van ontgroening een waarde-

136 De Mulder, zie interviewtranscript 8a, p. 5.

137 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 13.

138 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 2-3.

139 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 1-2, 8.

140 Een pannakooi is een ‘kooi’ geschikt voor het spelen van een variatie op straatvoetbal (‘pannavoetbal’).

141 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 14-16.

142 Van Zeijl, zie interviewtranscript 10b, p. 4.

143 Agnella Bakx (6 september 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 2b, p. 2-3.

144 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 11.

“Duurzaamheid gaat eigenlijk over de toekomst van de kinderen. Dan moeten we naar de kinderen toe. Toen zijn we met z'n tweeën, gemeente en wij, naar de school gegaan. Wij willen wat beters voor de toekomst van de kinderen, het milieu en het dorp. Nou ja goed, wat vinden jullie daarvan. We denken dat we daar een energiecoöperatie voor moeten oprichten en als er geld overblijft dan gaat het weer terug naar het dorp en de kinderen. Dat vonden de kinderen ook een goed idee.”

*Ronnie Groenewold, Heteren
Zie interviewtranscript 11, p. 10.*

volle invulling van de representatieve functie zijn. Zie ook het kader.

Bewoners kunnen dus meebeslissen of een 'kant-en-klaar' initiatief al dan niet doorgaat, maar worden soms ook eerder in het besluitvormingsproces meegenomen. Het opstellen en beslissen over verschillende scenario's is hier een middel toe (zie onderstaand kader).

3.2.5 Conclusie

Als vertegenwoordiger van het dorp naar de gemeente en andersom zijn veel bewonersoverlegorganisaties ooit in het leven geroepen. Deze traditionele rolopvatting van de boo behoort zeker niet tot het verleden: ook in de huidige maatschappelijke context wordt nog steeds veel waarde gehecht aan de representatieve functie. In deze paragraaf zijn de middelen verkend waarop boo's anno 2017 invulling geven aan deze functie. Bekende instrumenten als de bestuursvergadering, het inloopuurtje en de bewonersenquête kwamen aan bod, maar ook bleken boo's te experimenteren met vernieuwende en innovatieve kanalen van inspraak. Het verlenen van stemrecht aan bewoners, organiseren van dorpsarena's of bijeenkomsten specifiek gericht op jongeren en het gebruik van *social media* is een greep hieruit. Daarnaast bleken boo's zich in te spannen om het dorp bij het democratische proces te betrekken en soms zelfs in bredere zin politiek engagement te genereren. Op deze manier dragen zij op lokaal niveau bij aan de tendens van democratische

Scenario's voor initiatieven

In Den Andel werden bewoners in een vroeg stadium betrokken bij de herbestemming van de recentelijk gesloten basisschool 'De Holm'. Tijdens een vergadering van Netwerk Den Andel werd in eerste instantie gepeild of er onder bewoners überhaupt de behoefte was om het gebouw een bestemming voor het dorp te geven, dit bleek het geval. Vervolgens zijn gezamenlijk drie scenario's opgesteld – het realiseren van andere onderwijsvormen, woningen voor vluchtelingen of het creëren van bedrijvigheid – en zijn werkgroepen gaan uitzoeken wat de haalbaarheid was van deze scenario's. Op basis hiervan is besloten om bedrijvigheid te gaan realiseren in het leegstaande pand. Marja Heijnen, lid Netwerk Den Andel en initiatiefneemster, hierover: “De werkgroep wonen zei: ‘We hebben geïnformeerd en het is heel moeilijk om hier een coöperatie of vluchtelingen of wat ook te verwezenlijken, (...)’ Idem dito onderwijs. De bedrijvigheid, dat hebben Sandra en ik opgepakt, wij zeiden: ‘Wij willen dat wel trekken.’”

Zie interview 9b, p. 1.

vernieuwing die het huidige maatschappelijke en politieke landschap kleurt. Ook op de opkomst van bewonersparticipatie bleken boo's aan de hand van hun representatieve functie in te spelen. Bij het waarborgen van de democratische kwaliteit, vaak een heikel punt voor bewonersinitiatieven, kunnen ze een waardevolle rol vervullen.

3.3 Adviserende functie

Het adviseren van bewoners en gemeente is, net als de representatieve functie, een taak die in bestaand onderzoek vaak wordt toegedicht aan boo's. "Raden spelen in veel gevallen een communicatie- en adviesrol in het contact tussen de gemeente en inwoners", stelt het Necker van Naem-rapport (2012) 'Dorps- en wijkraden in Nederland' bijvoorbeeld.¹⁴⁵ "Territoriale bestuurs- en adviescommissies" is de formele term die het BZK-rapport (2002) hanteert.¹⁴⁶ Uit deze paragraaf zal blijken dat boo's nog steeds een adviserende rol voor zichzelf zien weggelegd, maar dat de invulling ervan ook veranderingen is ondergaan. Zo lijkt de opkomst van bewonersparticipatie zijn stempel te hebben gedrukt op de adviserende functie die boo's anno 2017 vervullen.

3.3.1 Advies aan de gemeente

(On)gevraagd advies

Het adviseren van de gemeente is een taak die boo's van oudsher vervullen en dat in veel gevallen nog steeds doen. Dit gebeurt soms gevraagd, soms ongevraagd. Het op eigen initiatief geven van advies past binnen het straatje van veel boo's. "Lobbyen" noemt Bas (Goudswaard) het. Vanuit signalen van de bewoners stelt hij regelmatig zaken aan de orde bij de gemeente.¹⁴⁷ Dit 'lobbyen' is ook Ronnie (Heteren) niet vreemd. In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen pitchte hij namens de dorpsraad namelijk de belangrijkste plannen aan de politieke partijen die kandidaat stonden. "Om het

maar in die verkiezingsprogramma's te krijgen. Dat is wel een adviesfunctie, volgens mij."¹⁴⁸

Ongevraagd advies kan op verschillende manieren verstrekt worden. Zo kunnen boo's zelf een afspraak of vergadering plannen met de gemeente,¹⁴⁹ of het advies op papier zetten.¹⁵⁰ Soms heeft het advies betrekking op gemeentelijke plannen. Plaatselijk Belang Oldeberkoop verschaftte bijvoorbeeld advies over de herbestemming van een oude boerderij. "We zijn gaan kijken, van, wat zouden wij en onze bewoners daar willen hebben. Dat geven we aan de gemeente: 'Het dorp wil graag dat en dat. Kunnen jullie daar jullie beleidsplan op schrijven?'"¹⁵¹ Eigenhandig een plan opstellen kan echter ook. In Heteren stelde de dorpsraad bijvoorbeeld een gebiedsvisieplan op over groen in het dorp. De aanleiding was in eerste instantie een provinciale prijsvraag, maar tegelijkertijd fungeerde het als een soort adviesrapport naar de gemeente en de Provincie. "Die prijs hebben we niet gewonnen, maar we hebben wel gezegd van jullie moeten ermee doorgaan, het is een mooi plan."¹⁵²

Advies aan de gemeente kan ook op verzoek verschaft worden. In het kader van de omgevingsvisie¹⁵³ vroeg de gemeente bijvoorbeeld aan Dorpsvereniging de Coördijk (Goudswaard) om aan te geven wat hierin moest worden opgenomen. "Alle gegevens die wij belangrijk vonden hebben we op papier gezet, dat is aan elke dorpsvereniging gevraagd", aldus Wim.¹⁵⁴ In veel gemeentes is daarnaast sprake van (jaarlijkse) bijeenkomsten waar boo's voor worden uitgenodigd, waarbij ook advies

145 Loots et al., *Dorps- en wijkraden in Nederland*, 13.

146 Van Brunschot et al., *Over wijken, bewoners en (sub)lokaal bestuur*, p. 12.

147 Zo bestond er onder voormalig bewoners van het dorp de behoefte om weer terug te keren, maar was het huizenaanbod daarvoor niet toereikend. Op basis hiervan verstrekte hij advies aan de gemeente om meer in te zetten op het huizenaanbod. Zie interviewtranscript 1b, p. 8-9.

148 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 14.

149 Bruno (Lutjewinkel) plant afspraken met de gemeente om advies te verschaffen, bijvoorbeeld met betrekking tot gemeentelijke plannen. "Als er we iets een heel slecht idee vinden, dan kaarten we of gewoon aan, of we maken een afspraak om erover te vergaderen", zegt hij. Zie interviewtranscript 5b, p. 16.

150 Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 17.

151 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 15.

152 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 14.

153 De omgevingsvisie is een strategische visie voor de lange termijn met betrekking op alle terreinen van de fysieke leefomgeving. Het Rijk, de provincie en de gemeente moeten ieder een omgevingsvisie opstellen. Zie <https://aandeslagmetde-omgevingswet.nl/omgevingswet/omgevingswet/instrumenten/omgevingsvisie>.

154 Van Eijk, zie interviewtranscript 1a, p. 7-9.

door de gemeente gevraagd kan worden.¹⁵⁵

Het advies aan de gemeente is gefundeerd op de stevige basis die een boo in het dorp heeft. Aan de hand van de specifieke kennis van het dorp en de bewoners geven boo's invulling aan hun adviesfunctie. Volgens Agnella (Wouw) weet een dorpsraad bijvoorbeeld beter hoe je bewoners kunt helpen en wanneer ze tevreden zijn. Zo gaf ze de gemeente advies over het contact met bewoners: "Mensen weten vaak niet eens waar ze bij de gemeente moeten aankloppen. Wie is waarvoor. Dat hebben wij dus ook sowieso adviserend aan de gemeente meegegeven en daar wordt de laatste tijd ook aan gewerkt."¹⁵⁶ Niet alleen van de manier waarop bewoners benaderd moeten worden, maar ook wat onder hen speelt zijn boo's doorgaans goed op de hoogte. Hoe bewoners tegen gemeentelijke plannen aankijken kan daar een voorbeeld van zijn.¹⁵⁷ Ook wat betreft de leefomgeving kan de boo vanuit zijn eigen ervaring advies verstrekken: over de dijk waar te hard gereden wordt, of de plaats van een drempel. "Als je een drempel vlak voor je woning hebt liggen, word je daar niet blij van. Klap, klap, scheurende muren," zegt Wim (Wouw). "Dan moet je de gemeente soms ook adviseren van, denk eens verder na: die drempel kan je vergeten, dat gaan we niet doen."¹⁵⁸

Advies van de gemeente

In sommige gevallen vragen boo's ook advies van de gemeente. Wim (Wouw) doet bijvoorbeeld regelmatig een beroep op gemeentebesturen. Hij kan daarvoor gebruik maken van de werfchef die de gemeente heeft ingesteld als aanspreekpunt voor dorpen,¹⁵⁹ maar ook van zijn eigen contacten. "Als

we niet goed weten welke ambtenaar nu eens achter z'n bureau vandaan moet komen, dan hebben we nog een paar mensen op het Stadskantoor die we kunnen bellen of mailen, dan vragen we van: 'Wie moeten we hebben, wie kan ons het beste vooruit helpen.'¹⁶⁰

De relaties en contacten die een aantal boo-leden met ambtenaren hebben, vergemakkelijken het vragen van advies. "Als ik iemand nodig heb dan bel ik ze op, daar hebben we aan gewerkt. Dat gaat vanuit het creëren van vertrouwensrelaties", zegt Ronnie (Heteren).¹⁶¹ Ook andere boo's onderstrepen het gemak dat bestaande relaties tussen de gemeente en de eigen organisatie teweeg brengt wat betreft het vragen van advies.¹⁶² "Ikzelf ben eigenlijk kind aan huis daarzo", zegt Wim (Goudswaard). Hij heeft diverse relaties met raadsleden en wethouders, waar informeel mee overlegd wordt. "Ik denk dat het alleen maar op die manier gewoon goed werkt, dat je naar beide kanten goed contact moet hebben."¹⁶³

3.3.2 Advies aan andere boo's

Advies van boo's beperkt zich niet altijd tot binnen de dorpsgrenzen; wederzijds advies wordt ook uitgewisseld met collega-organisaties in de omgeving. Boo's opereren dus niet uitsluitend binnen de geografische eenheid van het dorp, maar overstijgen dit niveau ook. Advies aan nabijgelegen boo's kan betrekking hebben op de manier waarop de organisatie is ingericht, Wil (Exloo) verstrekke bijvoorbeeld advies aan het nabijgelegen dorps huis in Drouwen over het opstellen van een huishoudelijk reglement. Het Drouwense document – "twee blaadjes met hele grote letters" – was volgens haar aan ver-

155 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 23. Mahler, zie interviewtranscript 10a, p.12. Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 23. Ingrid (Wellerlooi): "Het is de bedoeling dat we twee keer per jaar naar het gemeentehuis gaan en dat we, samen met andere dorpsraden, één bepaald onderwerp bespreken." Zie interviewtranscript 8b, p. 7.

156 Bakx, zie interviewtranscript 2b, p. 10.

157 Plaatselijk Belang Oldeberkoop adviseerde de gemeente bijvoorbeeld niet in zee te gaan met plannen van bepaalde inwoners om een woongroep te beginnen in de multifunctionele accommodatie. "We hebben gezegd van leuk dat die meneer dat plan gelanceerd heeft, maar men wil dat helemaal niet in het dorp. (...) Dat advies geven we dan aan de gemeente en dat wordt dan opgevolgd." Zie interviewtranscript 6, p. 15.

158 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 9.

159 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 16.

160 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 9.

161 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 6.

162 Tanja (Lutjewinkel): "Als er iets met Groen [het groenbeheer in het dorp, red.] was, kon ik gewoon [naam] bellen en die wist alle ins en outs op groengebied." Zie interviewtranscript 5a, p. 9.

163 Van Eijk, zie interviewtranscript 1a, p. 6.

vangings toe, het 25-kantjes tellende reglement van Exloo kon daarvoor als voorbeeld dienen.¹⁶⁴ Ook bij het opstellen van de dorpsvisie kan advies van andere boos nuttig zijn: Dorpsvereniging Steendam zocht in dit proces aansluiting bij buurdorp Tjuchem, waar de boo net aan de herziening van zijn dorpsvisie bezig was.¹⁶⁵ Op tal van andere terreinen verschaffen boos advies aan elkaar. Voorbeelden zijn het onderhandelen met de gemeente,¹⁶⁶ of het aanvliegen van gemeenschappelijke maatschappelijke problematiek.¹⁶⁷ Een andere, minder voordehand liggende vorm van advies, is het meelopen met andere boos. Zo werden de dorpsarena's in Oldeberkoop bijgewoond door andere 'Plaatselijk Belangen' in de omgeving, om inspiratie op te doen voor hun eigen dorp.¹⁶⁸

3.3.3 Advies aan bewoners

Gemeente

Naast aan de gemeente en aan elkaar, verstrekken boos ook advies aan bewoners. In de meeste gevallen gaat het hier om gevraagd advies: bewoners kloppen aan bij de boo met een specifieke (hulp) vraag. Boos adviseren vervolgens over de te ondernemen stappen: vaak hebben die betrekking op de gemeente. Hun traditionele intermediaire positie – 'tussen gemeente en bewoners' – bij het verstrekken van advies, zoals omschreven in het Necker van Naem-rapport, blijkt dus nog steeds aan de orde. Over het 'reilen en zeilen' binnen de gemeentelijke organisatie kunnen boo-leden vanuit hun ervaring en soms achtergrond in het gemeentelijke wezen

'Trainen' van professionele vaardigheden

Naar aanleiding van klachten over de slordige bestrating, organiseerde Dorpsraad Wouw een gesprek tussen ambtenaren en bewoners. Voorafgaand aan het overleg werden bewoners geadviseerd over de communicatie met de gemeente. Zo moesten ze zorgen dat hun klachten helder konden onderbouwen en duidelijk aan konden geven waar de problemen lagen. Op deze manier werden bewoners 'getraind' zich in de communicatie professioneel op te stellen, waardoor meer uit het overleg gehaald kan worden.

Zie interviewtranscript 2b, p. 6.

bijvoorbeeld advies geven.¹⁶⁹ "Wij weten van heel veel dingen hoe gemeente daarin staat, (...). Wij kunnen in principe tegen een bewoner zeggen: dit is zoals de regel is, zoals het moet, en hoe je daar vanaf zou kunnen wijken", zegt Anton (Schoonloo).¹⁷⁰ Advies kan echter ook als doel hebben de communicatie met de gemeente professioneler te laten verlopen, zie ook het kader.

Advies over de gemeente heeft soms een minder positieve noot. Dorpsraad Lutjewinkel leerde door ervaring dat er bepaalde problemen zijn die de gemeente niet wil of kan oplossen: ook dit kan een bron van advies zijn. De inefficiënte aanpak van het openbaar groen is iets waarover bewoners hun onvrede uitlaten, maar wat de dorpsraad bijvoor-

164 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 15.

165 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 13.

166 Dorpsraad Lutjewinkel vroeg advies aan andere boos in de omgeving over haar contact met de gemeente. Een andere dorpsraad had bijvoorbeeld succesvol onderhandeld met de gemeente over het aanbrengen van zonnepanelen op een stal, waarvan Bruno wilde weten hoe ze dat had aangepakt. Zie interviewtranscript 5b, p. 24.

167 Fred (Steendam): "We proberen van elkaar te leren." Zo onderhoudt de Dorpsvereniging bijvoorbeeld contact met buurdorp Overschild, die voorloopt in de aanpak van de aardbevingsproblematiek en daarover advies kan verstrekken. Zie interviewtranscript 10a, p. 13.

168 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 8.

169 Bas (Goudswaard) ziet de kennis van beleid en regelgeving binnen de boo als een belangrijke bron voor advies. Het aantal huizen dat de woningbouwcorporatie bouwt in andere dorpen ligt bijvoorbeeld bij sommige bewoners gevoelig: "Die lezen een kop in de krant en daar staat dan bijvoorbeeld keihard dat Oud-Beijerland zoveel huizen bouwt." Na de wethouder hierover gesproken te hebben kon Bas bewoners informeren over het woningbouwbeleid en daarmee ook het advies geven de gemeentelijke bouwprojecten in ogenschouw te nemen, en niet zich te concentreren op de woningbouwcorporatie: "Er wordt hier weldegelijk nog gebouwd, maar op een andere manier. (...). Ze zijn hier zelfs knap goedkoper uit zijn dan wanneer dat ze een Woningwetwoning gehad zouden hebben van de woningbouwcorporatie." Zie interviewtranscript 1a, p. 9-10.

170 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 11.

beeld zelf al meerdere malen zonder succes bij de gemeente had aangekaart. “Dan zeggen we ook gewoon tegen de bewoners van ‘Joh, je kan het proberen, maar we geven je gewoon heel weinig kans want wij hebben het al twintig keer geprobeerd’”, aldus Bruno.¹⁷¹

Zelfredzaamheid

Bewoners worden dus soms geadviseerd de gemeente juist niet te benaderen. Het advies heeft dan juist de strekking om zelf het heft in handen te nemen en eigen verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen wensen, behoeften en klachten. De adviesfunctie van boo's lijkt daarmee bij te dragen aan de hedendaagse trend van bewonersparticipatie: in plaats van bij de gemeente aan de bel te trekken, wordt het idee om zelf aan de slag gegaan bij bewoners geplant. Het huidige bestuurlijke idee van de ‘participatiemaatschappij’ wordt hier ook in weerspiegeld: steeds vaker moet een beroep worden gedaan op de zelfredzaamheid van bewoners. Klachten over de fysieke leefomgeving worden bijvoorbeeld steeds vaker teruggegeven aan bewoners, waarbij het advies luidt om hier zelf mee aan de slag te gaan. “Er is niets makkelijker dan de telefoon te pakken: die stoep is niet goed. (...) Ga er dan zelf iets mee doen”, zegt Joost (Meijel).¹⁷² Volgens hem moet het dorpsoverleg ervoor waken geen klachtenloket te worden. Bewoners die kwamen klagen over het gevaarlijke stoepje werden dan ook geadviseerd zelf medestanders te zoeken en het gezamenlijk aan te kaarten bij de gemeente. Een bemiddelende rol ziet Joost hier niet voor het dorpsoverleg weggelegd.¹⁷³ Ronnie (Heteren) lijkt zich hier volledig bij aan te sluiten. “Wij zijn ook maar vrijwilligersclubje, oh je hebt een probleem, wij nemen het van je over. Dat doen we niet”, zegt hij.¹⁷⁴ In dezelfde lijn als Joost adviseerde hij bewoners met klachten over geluidsoverlast van de snelweg dit zich te verzamelen en dit zelfstandig op te pak-

ken, zonder inmenging van de dorpsraad.

Ook Tanja Hartmans, secretaris van Dorpsraad Lutjewinkel, vindt het belangrijk bewoners aan te spreken op hun eigen verantwoordelijkheid. Zo adviseerde ze bijvoorbeeld bewoners die last hadden van een dichtgegroeide steeg dit gezamenlijk op te pakken door twee keer per jaar de steeg te snoeien.¹⁷⁵ In Wouw werden bewoners aangezet om zelf aan de slag gegaan met de klachten over de leefomgeving, in dit geval weggezakte tegels. “We hebben die mevrouw geadviseerd van: ga eens aanbellen bij die burens of er mensen zijn die ondersteunende werkzaamheden zouden willen verrichten wanneer de gemeente bereid zou zijn om dat sierstraatwerk te verwijderen. (...)”, aldus Wim.

Bewonersinitiatieven

Financiën en gemeente

Advies van boo's kan bewoners dus aanzetten tot actie, in sommige gevallen kan dit zelfs uitmonden in een bewonersinitiatief. Voor deze initiatieven kunnen boo's ook een adviesfunctie vervullen. In eerste instantie rondom financiën; voor vrijwel elk initiatief een *hot topic*. Dit advies richt zich voornamelijk op fondsen- en subsidiewerving, “een vak apart” volgens Anton (Schoonloo). Het aanvragen van fondsen, subsidies en budgetten vereist veel kennis van de verschillende aanbiedende instanties. “Het is subsidiemanagement.”¹⁷⁶ Een subsidieaanvraag schrijven is bovendien niet makkelijk, het vereist een helder projectplan, duidelijke motivatie en sociale aspecten. “Dat kan niet iedereen, er zijn heel veel mensen die schrijven gewoon een plan heel fysiek van: ‘Ja, het moet zo’, maar de effecten van zo'n plan, die moeten goed vertaald worden. Nou, en dus helpen we daarbij.”¹⁷⁷

Boo's hebben vaak goed op het netvlies van welke ‘potjes’ initiatieven gebruik kan maken, en kunnen

171 Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 18.

172 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 9.

173 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 3-4, 9.

174 Groenewold, zie interviewtranscript II, p. 4.

175 Hartmans, zie interviewtranscript 5a, p. 11.

176 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 19.

177 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 19.

op basis hiervan adviseren.¹⁷⁸ In Den Andel is de adviesfunctie niet zozeer ‘formeel’ vastgelegd, Tim benadrukt dat het adviseren niet onder de vlag van Netwerk Den Andel gebeurt. “Er zijn mensen die weten veel van subsidies, advies hierover gebeurt meer op persoonlijke titel, dan de organisatie.”¹⁷⁹

Zoals hiervoor al is beschreven, kunnen boo’s vanuit hun ervaring met de gemeente advies verstrekken aan bewoners. Ook voor bewonersinitiatieven kan advies van deze aard nuttig zijn. “Ik denk dat wij beter begrijpen welke wegen je moet bewandelen dan zij”, zegt Ronnie (Heteren). Vanuit de kennis van het gemeentelijke wezen konden aangewezen personen binnen de dorpsraad de groep bewoners die actie op touw zette tegen het hek om de school adviseren.¹⁸⁰

3.3.4 Achtergrond adviserende functie: diverse expertises en laagdrempeligheid

Op basis van hun ervaring met fondsenwerving en het gemeentewezen verschaffen boo’s dus in de regel advies aan bewoners (initiatieven). Hier blijft het uiteraard niet bij – advies kan op tal van andere terreinen van toepassing zijn. De diverse samenstelling van boo-besturen (zie 3.2.1 Representatie in de basis van de organisatie: juridische basis, organisatiestructuur, (bestuurs)leden) maakt dat verschillende expertises vertegenwoordigd worden, wat advies op meerdere vlakken mogelijk maakt. Een lid van Plaatselijk Belang Oldeberkoop met een achtergrond in het bankwezen kon bijvoorbeeld ondersteuning bieden bij het opzetten van een boekhoudprogramma voor verenigingen die gezamenlijk besloten op te trekken: “Eén zelfde boekhoudprogramma en niet allemaal in

verschillende Excelbestandjes. ( ) Op die manier ook echt mensen helpen om het gemakkelijker te maken.”¹⁸¹

Naast deze zijn ook andere professionele achtergronden denkbaar die bijdragen aan de adviesfunctie van de boo.¹⁸² Het initiatief om duurzame energie te realiseren in Steendam wordt bijvoorbeeld mogelijk gemaakt door de “technuten” in het dorpscoöperatiebestuur.¹⁸³ In Heteren komt de professionele achtergrond in duurzaamheid van voorzitter Ronnie van pas bij het opzetten van de energiecoöperatie. “Nou, ik zit in die wereld van duurzaamheid, ontwikkel allerlei energiediensten in de vereniging. Ik dacht, als ik iets met duurzaamheid ga doen, wil ik ook iets moois doen. Ik ga niet iets saais doen.”¹⁸⁴

Ook het laagdrempelige en toegankelijke karakter van de boo draagt bij aan de adviesfunctie. “Als ze ons nodig hebben dan, al is ‘t midden in de nacht, dan bellen ze maar”, zegt Wil (Exloo). Bereikbaarheid voor bewoners staat ook bij Bas (Goudswaard) hoog in het vaandel: “Trek maar aan de bel en maak het bespreekbaar”.¹⁸⁵ Ook Tim vindt het belangrijk om zich benaderbaar en toegankelijk op te stellen. Hij adviseert dan ook niet per se onder de vlag van Netwerk Den Andel, maar meer op persoonlijke titel. “Het is meer: ‘Tim, jij weet iets van websites, kun je naar mijn website kijken, hoe doe ik dat.’”¹⁸⁶

3.3.5 Conclusie

Naast de representatieve is ook de adviserende functie een rol die bewonersoverlegorganisaties van oudsher op zich hebben genomen. Dat de adviesrol van boo’s nog steeds aan de orde is, is gebleken uit deze paragraaf. Traditiegetrouw verstrekken ze advies aan de gemeente, gevraagd en ongevraagd, en

178 Zo spreekt Fred (Steendam) van de “aardgaspotjes” waar een beroep op gedaan kan worden en Bruno (Lutjewinkel) van gemeentelijke budgetten. Bij het initiatief om nieuwe bomen te planten vanwege overlast met hars die de vorige bomen veroorzaakten, adviseerde de dorpsraad dan de mogelijkheid te benutten een budgetverzoek te doen. Zie interviewtranscript 10a, p. 9, interviewtranscript 5b, p. 19.

179 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 10.

180 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 9.

181 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 25-26.

182 “Er is veel kennis en ik denk dat als die kennis kan bijdragen aan een bewonersinitiatief dat men het niet zal nalaten om dat advies te geven,” zegt Tim (Den Andel). Met zijn achtergrond in de online communicatie kon hij het bewonersinitiatief dat zich inzette voor de herbestemming van de gesloten school advies geven over het opzetten van een website. Zie interviewtranscript 9a, p. 10.

183 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 14.

184 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 14.

185 Schelling, zie interviewtranscript 1b, p. 13.

186 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 10.

vice versa. Interessant is dat de adviesfunctie zich niet altijd beperkt tot de dorpsgrenzen; collega-organisaties in nabijgelegen staan elkaar ook geregeld met raad en daad bij. In de aard en vorm van het advies aan bewoners is de invloed van hedendaagse ontwikkelingen te herkennen. Bewoners worden niet altijd meer geadviseerd zich tot de gemeente

te wenden; in veel gevallen wordt hen juist aangeraden het heft zelf in handen te nemen. Daarnaast vervullen boos ook een adviserende rol voor bestaande bewonersinitiatieven. Als adviserend orgaan bewegen boos dus mee op de tendens van bewonersparticipatie – en dragen hier in zekere zin ook aan bij.

3.4 Activerende functie

In de vorige paragrafen is al gehint op functies die bewonersoverlegorganisaties voor bewonersinitiatieven kunnen vervullen. Zo kunnen ze advies verstrekken op allerlei vlakken, maar ook het democratische gehalte ervan een boost geven. Hier blijft het echter niet bij; op diverse manieren kunnen boo's bijdragen aan initiatieven vanuit de gemeenschap. In deze paragraaf zal beschreven worden hoe boo's invulling geven aan deze activerende functie. Het in beweging brengen van bewoners om een initiatief te starten, maar ook het ondersteunen en draaiende houden van bestaande initiatieven zijn taken die boo's voor zichzelf zien weggelegd en eigen hebben gemaakt. De hedendaagse tendens van bewonersparticipatie gaat dus niet aan deze organisaties voorbij – integendeel. Ze kunnen er juist een waardevolle bijdrage aan leveren en in sommige gevallen zelfs oplossingen bieden voor de valkuilen waarmee bewonersinitiatieven kampen.

3.4.1 De boo als inspiratiebron

Boo's kunnen allereerst invulling geven aan de activerende functie door als inspiratiebron te fungeren. Het in de vorige paragraaf genoemde advies aan bewoners om zich zelfredzaam op te stellen kan inspirerend werken, maar ook op andere manieren kunnen boo's bewoners inspireren om zelf het heft in eigen handen te nemen. Een daarvan is het vervullen van een voorbeeldfunctie: door zelf initiatieven te ondernemen zenden boo's een signaal uit naar de rest van het dorp.

Figuur 8: Foto die Dorpsraad Wouw op Facebook plaatste van het initiatief om het Catharinapark op te knappen.

In de context van de recentelijke huisvesting van vluchtelingen in Exloo was er bijvoorbeeld wel de wil onder bewoners om iets te organiseren, maar de drempel om daadwerkelijk tot uitvoering over te gaan nog te hoog. “Mensen willen dat wel graag, alleen ze zitten er altijd mee van: ‘Hoe pak je zo iets aan’”, aldus Wil. Ze besloot daarom de eerste stap te zetten, door het Zintuigpret-festijn te organiseren: een gezamenlijke maaltijd tussen statushouders en de rest van het dorp. Op deze manier liet ze zien dat zelf iets ondernemen mogelijk is – en ook nog eens heel leuk kan zijn. Ook Dorpsraad Lutjewinkel doorbrak de status quo door het ambitieuze initiatief te starten om de oude basisschool om te vormen tot multifunctionele accommodatie. Dit ging volledig in tegen de bestaande houding van bewoners, die getekend werd door scepsis. “Mensen zeiden op voorhand al: dat lukt toch niet”, aldus Bruno. Door het tegendeel te bewijzen, gaf de boo te kennen dat een initiatief starten wel succesvol kan zijn en dus het ondernemen waard is.

De inspirerende werking die ‘gelukke’ initiatieven met zich meebrengen, wordt door meer boo's erkend. *Best practices* worden dan ook soms nadrukkelijk in de spotlights gezet. Het opknappen van het Catharinapark in Wouw is een voorbeeld van zo'n succesvol project: “Dat is zo goed bevallen dat er andere initiatieven elders in het dorp ontstaan zijn”, zegt Agnella.¹⁸⁷ De dorpsraad besteedde veel aandacht om dit initiatief onder de aandacht te brengen, door het te presenteren op de jaarvergadering en op social media breed uit te meten.¹⁸⁸

Ook Fred (Steendam) onderstreept het belang van het onder de aandacht brengen van ‘gelukke initiatieven’, zoals het realiseren van glasvezel voor het dorp. Het geeft een “visitekaartje” af, “we hebben laten zien dat we als dorp iets in beweging kunnen krijgen”, aldus Fred.¹⁸⁹ Joost (Meijel) meent ook dat bewoners geïnspireerd raakten om zich in te zetten voor het dorp doordat het Dorpsoverleg met succes bepaalde problemen aanpakte, zoals de leegstand in het dorp. “Dat is ook de flow die je meeneemt, waardoor mensen zich daarvan bewust

187 Bakx, zie interviewtranscript 2b, p. 1.

188 Bakx, zie interviewtranscript 2b, p. 4.

189 Van Zeijl, zie interviewtranscript 10b, p. 11.

gaan zijn en zeggen van: ‘Dat werkt wel, ik wil ook mee doen’.¹⁹⁰ Het inspireren van bewoners om zelf in actie te komen kan ook onderdeel zijn van een breder project. Zie hiervoor het kader.

Wat verder opvalt aan deze voorbeelden, is dat boo’s bewoners inspireren om zich hard te maken voor initiatieven met een duidelijke maatschappelijke dimensie. De hiervoor genoemde initiatieven raken aan thema’s die anno 2017 om antwoorden vragen, zoals de integratie van vluchtelingen en het behoud van voorzieningen. Door dergelijke bewonersinitiatieven te steunen, spelen ze dus ook in op recente tendensen waarvoor bewonersparticipatie mogelijk antwoorden biedt.

3.4.2 Opstartfase

Financiële injectie

Boo’s kunnen dus een activerende rol spelen door bewoners te inspireren en in de modus te zetten om zich actief in te zetten voor het dorp. Wanneer bewoners concrete plannen hebben voor een initiatief, of er recentelijk een in het leven hebben geroepen, kunnen boo’s ook een waardevolle rol vervullen. Tijdens de opstartfase beschikken ze over verschillende middelen waarmee ze bewonersinitiatieven kunnen stimuleren en ondersteunen.

Financiën betekenen vaak een drempel om een initiatief te starten. Iets van de grond krijgen kost geld en maar zelden zijn bewoners bereid of in staat dit zelf in te leggen. Zoals in Hoofdstuk 1 ook al genoemd past dit bij het kritiekpunt van Uitermark dat kapitaalkrachtige mensen een voordeel genieten bij het opstarten van initiatieven. Boo’s kunnen in deze situatie een oplossing bieden, door budgetten beschikbaar te stellen die gelden als financiële prikkels voor startende initiatieven. Zo verstrekt Dorpsraad Heteren in sommige gevallen ‘een beetje geld om te beginnen’ aan initiatieven. De Heteren-run is hier een voorbeeld van, voor de eerste ‘editie’ van deze hardloopwedstrijd werd een bedrag uitgetrokken door de dorpsraad. Inmiddels is het een onafhankelijke stichting die niet meer afhankelijk is

‘Peelgeluk voor jou en Meijel’

Het inspireren van bewoners om in beweging te komen en zelf actie te ondernemen om de leefbaarheid in het dorp te verbeteren, ziet Joost als een proces van “bewustwording” waar hij zich heel actief voor inzet. “Ik vind dat verantwoordelijkheid voor het leefklimaat bij de buurt moet liggen. Waar wij mee bezig zijn, is die bewustwording bij de buurten maken. Volgens mij gaat het om drie dingen, passie, bewustwording en beleving”, zegt hij. Het project “Peelgeluk voor jou en Meijel” is in het leven geroepen om dit proces van bewustwording op gang te krijgen en bewoners te prikkelen zich in te zetten voor het dorp. Zo worden bewoners aan de hand van mediacampagnes en lespakketten aangezet om te reflecteren op wat hen gelukkig maakt in het dorp en dus waar ze zich hard voor zouden willen maken. Een ander voorbeeld is dat bewoners worden aangezet om op verjaardagen altijd “het verhaal te vertellen waarom het belangrijk is dat je iets doet voor je omgeving, ‘Peelgeluk.’”

Zie interview 7, p. 7-9.

van financiële ondersteuning.¹⁹¹ Dorpsraad Wellerloo hanteert, zoals eerder genoemd, het leefbaarheidsbudget waar bewoners en verenigingen met een initiatief aanspraak op kunnen maken.¹⁹² In Wouw worden financiële prikkels weer op een andere manier vormgegeven; initiatiefnemers kunnen daar in aanmerking komen voor vouchers die door de dorpsraad verstrekt worden. Het totale budget wordt hier gefinancierd door de gemeente.¹⁹³

In de opstartfase kunnen boo’s ook bijdragen aan het financiële plaatje, door fondsen of subsidies voor het betreffende initiatief aan te vragen. “Er zijn natuurlijk allerlei dingen die worden ondernomen door het dorp. En er is ook geld nodig. Nou, je hebt tegenwoordig zoveel subsidiepotjes, ze bieden het je haast aan”, zegt Wil (Exloo). Het aanvragen van deze fondsen en subsidies voor begin-

¹⁹⁰ Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 9.

¹⁹¹ Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 5, 9.

¹⁹² De Mulder, zie interviewtranscript 8a, p. 4-5. Bergmans, zie interviewtranscript 8b, p. 8-9.

¹⁹³ Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 2.

Figuur 9: Promotiemateriaal voor 'Peelgeluk voor jou en Meijel' drukt zijn stempel op het straatbeeld.

nende initiatieven ziet ze als belangrijke taak van de dorpsraad. Rinie (Oldeberkoop) lijkt zich hierbij aan te sluiten. In haar dorp ondernamen bewoners bijvoorbeeld het initiatief een kunstgrasveld aan te leggen, wat nodig was voor de oprichting van een korfbalvereniging. “En die beginnen dan gewoon”, zegt Rinie. “En op een gegeven moment hebben ze subsidies nodig, of fondsen, en dan komen ze bij ons: ‘Goh, zouden jullie voor ons die subsidie aan kunnen vragen.’”¹⁹⁴

Vrijwilligers werven

Tijdens de opstartfase kunnen boo's initiatieven ook van dienst zijn door ondersteuning te bieden bij het werven van deelnemers. Media is een middel dat hiervoor wordt ingezet. Wim (Goudswaard): “Hoe kan je bewoners nou mobiliseren. Mijn stelling is: dat moet je doen via informatie. Om ze direct, via een poster bij de supermarkt hierzo, te stimuleren.”¹⁹⁵ Ook het eigen blad kan een podium bieden voor initiatieven die om deelnemers verlegen zitten. Als voorbeeld geeft Wil (Exloo) het initiatief van vier bewoners, voorheen aangesloten bij de Zonnebloem, om als “zelfstandige organisatie” zich in te zetten voor ouderen in het dorp. Toen er voldoende

“Eigenlijk kan zo'n initiatief al binnen acht weken in beweging gezet worden. Dat kan gewoon, eerste vergadering wordt erover gesproken, tweede vergadering: ‘Hebben jullie allemaal mensen gevonden?’ ‘Ja, die en die en die willen het doen.’ Dan is het zorgen dat we die mensen een keer gezamenlijk aan tafel krijgen en dan zeggen wij succes, red je ermee en kom terug als je niet meer verder komt.”

*Rinie Pen-Eisses, Oldeberkoop
Zie interviewtranscript 6, p. 20.*

belangstelling hiervoor bleek te zijn onder ouderen, ondernam Wil de volgende stap: “We hebben in het Bokkenblaadje gezet dat we meer vrijwilligers nodig hebben. Wat gebeurt er, er hebben zich nog eens twaalf aangemeld. Dus we hebben nu zestien vrijwilligers, het is haast één-op-één.”¹⁹⁶ Digitale en sociale media zijn ook kanalen waarmee potentiële vrijwilligers aangesproken kunnen worden, bijvoorbeeld via de eigen website of Facebook.¹⁹⁷

Het persoonlijk aanspreken of -schrijven van contacten in het eigen netwerk is een andere manier waarop boo's bewoners aan kunnen trekken voor startende initiatieven. Het opzetten van een panakooi in Oldeberkoop is daar een voorbeeld van: “Er was één moeder die begon, en die vond er een moeder bij, en op een gegeven moment komen ze erachter dat ze het eigenlijk niet redden. En dan zeggen ze: ‘We hebben eigenlijk nog mannen nodig.’ Dan zeggen wij: ‘Nou, zullen we die eens vragen.’”¹⁹⁸ Met deze aanpak kan een initiatief in relatie korte termijn van de grond komen, stelt Rinie (zie kader). Ook Dorpsraad Wouw schrijft bewoners persoonlijk aan. Voor het ‘Catharinapark-initiatief’ werden alle bewoners die rondom het park woonden daarvoor benaderd.¹⁹⁹ Het direct aanspre-

194 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 13.

195 Van Eijk, zie interviewtranscript 1a, p. 12.

196 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 11.

197 Tim (Den Aniel) benadrukt de rol van “nieuwere” media. Zo moet de website waarop de dorpsvisie komt te staan een belangrijk middel worden om bewoners te werven voor beginnende initiatieven. Zoals ook in Paragraaf 3.2.3 al is genoemd, kunnen bewoners zich dan aanmelden voor initiatieven die de praktische uitwerking vormen van de dorpsvisie. Om het jaarlijkse Sinterklaasfeest te financieren, riep Plaatselijk Belang Oldeberkoop bewoners op via Facebook om mee te helpen met de verkoop van suikerbroden. Zie interviewtranscript 9a, p. 6, interviewtranscript 6, p. 4.

198 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 20.

199 Bakx, zie interviewtranscript 2b, p. 1.

ken van bewoners om bij te dragen aan initiatieven is ook een taak die Joost (Meijel) voor zichzelf ziet weggelegd. “Soms bel ik mensen op en dan zeg ik: joh, ik heb een klus voor je en die is voor jou ideaal, daar moet je ons mee helpen.”²⁰⁰

Het grote netwerk in het dorp dat de boo aan kan boren, komt bij het werven van deelnemers voor initiatieven goed van pas.. “Het zijn geen mensen van buitenaf die hier komen wonen en die dat wel even zullen doen”²⁰¹, zegt Wil (Exloo). Ook Rinie (Oldeberkoop) benadrukt het voordeel van het beschikken over een groot netwerk. “Als initiatiefnemers niet genoeg mensen kunnen vinden, dan zeggen we: heb je aan die gedacht, heb je aan die gedacht, weet je wel. We kennen natuurlijk ook iedereen, hè.”²⁰²

Het werven van vrijwilligers kan ook worden vormgegeven als afzonderlijke verantwoordelijkheid binnen de boo. Zie hiervoor het kader ‘De vrijwilligerswerver’.

Initiatief als onderdeel van de boo

Aan bewoners die een initiatief hebben opgestart, of dat willen doen, bieden boo’s vaak de mogelijkheid hen te laten aansluiten bij de organisatie in de vorm van een commissie of werkgroep.²⁰³ Een voordeel van het aansluiten bij de boo voor een initiatief, is de zekere mate van fundering die dit oplevert. “Als dat niet gebeurt, dan heb je het gevoel dat je het alleen moet dragen”, aldus initiatiefneemster Marja. “Het moet een zeil of fundering hebben.”²⁰⁴ Het initiatief om de school een herbesteding te geven sloot zich dan ook als ‘werkgroep De Holm’ aan bij Netwerk Den Andel. Ook Anton lijkt zich hierbij aan te sluiten: “Zo zijn veel meer mensen betrokken bij wat er in het dorp gebeurt. En dat is gewoon heel belangrijk.”²⁰⁵

De vrijwilligerswerver

“De grootste fout die ik bij heel veel clubs in het dorp zie, is dat het lastig zou zijn om vrijwilligers te werven. Nou het is helemaal niet lastig, maar niemand is er verantwoordelijk voor. Het is een soort gezamenlijke verantwoordelijkheid van iedereen, maar niemand eigenlijk echt,” aldus Ronnie. In Dorpsraad Heteren is daarom het werven van vrijwilligers als volwaardige taak vormgegeven, die de voorzitter op dit moment voor zijn rekening neemt. Door één persoon binnen de organisatie hiervoor aan te wijzen, is deze dus primair verantwoordelijk en kan bovendien de kunst van het vrijwilligers werven zich meer eigen maken. Ronnie zegt bijvoorbeeld dat hij zichzelf “trucjes” heeft aangeleerd om vrijwilligers te werven. “Ik heb nog nooit iemand ontmoet die zegt: ik ben principieel ertegen om iets voor het dorp te doen”, zegt hij. “Als ik een beetje ga praten met iemand en merk dat die wel geschikt is, dan stel ik zo’n soort vraag. Dan krijg ik bijna altijd: ‘Ja, ja ik ben er niet op tegen’. En mijn reactie is: wij ook niet.” Een andere ‘truc’ die hij zichzelf heeft aangeleerd is het benadrukken dat de taken en tijd die vergeerd worden scherp afgebakend zijn. Dit garandeert namelijk dat bewoners vooraf weten waar ze aan beginnen, en niet het risico lopen gedurende het proces uitgebreide verantwoordelijkheden op zich afgeschoven te krijgen – dat schrikt af. Het moet daarom voor bewoners mogelijk zijn zich tijdelijk in te zetten voor een initiatief, met een “een begin- en een einddatum”.

Zie interviewtranscript II, p. 2-3, 8.

200 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 21.

201 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 12.

202 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 20.

203 Het initiatief rondom de herbesteding van de school in Den Andel werd bijvoorbeeld ‘werkgroep De Holm’. Plaatselijk Belang Oldeberkoop stelde een commissie samen van bewoners die het dorpsfeest wilden organiseren. Voor het opknappen van het park in Wouw werd ‘werkgroep Catharinapark’ in het leven geroepen. Anton (Schoonloo) benadrukt ook het belang van een dergelijke inbedding in de belangenvereniging: “Daar moet je commissies omheen bouwen, werkgroepen”, zegt hij. Zie interviewtranscript 9a, p. 14, interviewtranscript 6, p. 20, interviewtranscript 2b, p.1, interviewtranscript 4, p. 16.

204 Marja Heijnen (4 oktober 2017), interview door Lauren Antonides. Zie interviewtranscript 9b, p. 3.

205 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 16.

Dat een initiatief onder de vlag van de boo hangt, betekent echter niet altijd dat het ook een stukje zelfstandigheid moet inleveren. Het initiatief van Marja opereerde bijvoorbeeld relatief onafhankelijk. “Het is niet dat de vereniging zich daarmee bemoeit”, zegt Tim. “Maar het heeft een entiteit nodig om door te kunnen, bij wijze van spreken.”²⁰⁶ Ook Ronnie (Heteren) is van mening dat initiatieven die onder de naam van de boo opereren bepaalde voordelen genieten. “Informeel ben je niemand,” zegt hij.²⁰⁷ Om deze reden worden beginnende initiatieven gestimuleerd op titel van de dorpsraad brieven te versturen. Daarnaast treedt de dorpsraad geregeld op als penvoerder van startende initiatieven, en is hiermee verantwoordelijk voor de correspondentie met bijvoorbeeld de gemeente en andere organisaties.²⁰⁸

Wanneer boo's zich wel actief bemoeien met aangesloten initiatieven, kan dit de vorm hebben van het aanwijzen van verantwoordelijkheden. Bij de werkgroep Catharinapark stelde dorpsraad Wouw bijvoorbeeld een voorzitter aan onder de betrokken bewoners, die het initiatief zou trekken. “Die ging dus alles coördineren, want ja, voor ons is het onmogelijk om voor elke vergadering overal te gaan flyeren en mensen uit te nodigen. Dus dat hebben we bij hem neergelegd”, zegt Agnella hierover.²⁰⁹

Voorwaarden van ondersteuning

Ondersteuning van initiatieven in de opstartfase wordt vaak niet zomaar aangeboden: er kunnen bepaalde voorwaarden aan verbonden zijn. Zoals uit 3.2.3 Bewonersinitiatieven blijkt kan een voorwaarde zijn dat het initiatief genoeg draagvlak geniet onder de rest van de bewoners, maar ook op andere vlakken kunnen bepaalde eisen gesteld worden. Naast het hebben van voldoende bereik, moet een initiatief in Wouw bijvoorbeeld ook aan kunnen tonen dat het geen beroep doet op andere fondsen en een begroting laten zien om in aanmerking te ko-

men voor een voucher. Dit zijn de eerder genoemde ‘spelregels’ die de dorpsraad hanteert.²¹⁰ Ook minder expliciet kunnen voorwaarden aan een initiatief gesteld worden. Wil (Exloo) vindt bijvoorbeeld dat er sprake moet zijn van een “gedegen plan”, wat inhoudt dat er sprake is van een begroting, maar ook voldoende enthousiasme onder bewoners. “Wat ik heel erg belangrijk vind, wie zit er nou in zo'n sportgroep, zijn die mensen enthousiast? Als je hier de sportgroep hebt, het vuur spat eraf. Daar kun je echt wat mee.”²¹¹

3.4.3 Continuïteit en professionalisering

Als een initiatief eenmaal van de grond is gekomen, betekent niet dat ondersteuning van boo's automatisch ophoudt. Het bijdragen aan de continuïteit van een initiatief wordt juist door veel boo's als belangrijk ervaren. Tekenend hiervoor is de uitspraak van Peter (Steendam): “Je moet gewoon afmaken waar je mee bezig bent, doe je dat niet, dan wordt het ook niks.”²¹² Dit biedt een interessante invalshoek op het tijdelijke karakter van bewonersinitiatieven – boo's lijken op verschillende manieren in staat te zijn op langere termijn levensvatbaar te houden. Vaak gaat dit gepaard met een bepaalde mate van professionalisering.

Financiën

Financiële ondersteuning beperkt zich vaak niet tot een ‘financiële injectie’ tijdens de opstartfase. Boo's kunnen ook ondersteuning bieden waarvan initiatieven op de langere termijn profijt van hebben. Het verstrekken van advies over het aantrekken van fondsen en subsidies, zie hiervoor 3.3.3 Advies aan bewoners, is een van de middelen hiertoe. Door bewoners te informeren over de beschikbare geldstromen en adviseren over de manier waarop hier effectief aanspraak op gedaan kan worden, kunnen deze hierop voortbouwen bij toekomstige subsidieaanvragen. Andere vormen van ondersteuning zijn ook denkbaar, zo maakt Belangenvereniging Schoonloo

206 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 14.

207 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 9.

208 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 5.

209 Bakx, zie interviewtranscript 2b, p. 1.

210 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 14.

211 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 10.

212 Van Zeijl, zie interviewtranscript 10b, p. 5.

“Het is echt bewezen dat dat ook functioneert, als het bestuur verantwoordelijk is voor de subsidie-aanvragen van het dorp. (...) In ons geval zit daar één dame op die dat heel goed kan. Zij gaat met die verschillende clubs om de tafel van: ‘Goh, wat hebben jullie nodig, nou dit, nou dan ga ik op zoek naar de waarderingssubsidies, naar de structurele subsidies, (...), allemaal die subsidiestromen, nou en eigenlijk kan je wel zeggen dat we de afgelopen jaren als dorp gewoon hele mooie subsidies hebben gekregen.”

Anton Bardie, Schoonloo
Zie interviewtranscript 4, p. 4

het initiatieven mogelijk om geld te stallen op haar rekening en kascontroles te doen.²¹³

Een andere manier waarop boo's ondersteuning bieden bij het aantrekken van fondsen en subsidies op de langere termijn, is door een vaste persoon hiervoor verantwoordelijk te maken. Heteren maakte het werven van fondsen net als het werven van vrijwilligers een afgebakende functie binnen de dorpsraad: hier werd een 'fondsenwerfer' aangesteld. Het aanvragen van fondsen is de primaire taak van dit dorpsraadslid.²¹⁴ Voor bewoners die deel uit maken van een initiatief is het daarom duidelijk bij wie ze terecht kunnen voor fondsen en subsidies, wanneer hier gedurende het proces behoefte aan is.

Ook Belangenvereniging Schoonloo benadrukt dat 'subsiediemanagement' het meest effectief is, wanneer één of meerdere leden van het bestuur daar expliciet verantwoordelijk voor is (zie kader). Een voorbeeld van een subsidie die Belangenvereniging Schoonloo hierdoor aan kon trekken, was het 'procesgeld' voor de glasvezelcoöperatie. Dit is kortgezegd het geld dat beschikbaar wordt gesteld om een bepaald proces in goede banen te leiden. Dit maakte een zekere mate van professionalisering van het initiatief mogelijk, er kon bijvoorbeeld een website

opgezet worden en trainingen georganiseerd voor ambassadeurs van de glasvezelcoöperatie. “En dat vind ik echt een nieuwe manier van denken”, zegt Anton. “Ook vrijwilligersorganisaties willen gebruik maken van professionele kennis (...), dat kost geld en geld is er vaak niet. Dus wordt er maar weer gezegd: we doen het zelf wel. Maar doordat je juist procesgeld beschikbaar stelt, krijg krijgen initiatieven meer *body* en ook meer slagingskans.”²¹⁵

Facilitair

Ondersteuning van initiatieven op de lange termijn kan ook van facilitaire aard zijn. De beschikbaarheid van een ruimte waar initiatiefnemers samen kunnen komen, draagt volgens veel boo's bij aan de continuïteit van het initiatief. Het biedt de mogelijkheid voor bewoners om samen te komen, of activiteiten te organiseren. In Exloo kunnen bewoners onbeperkt gebruik maken van het dorpshuis.²¹⁶ De groep vrijwilligers die zich wilde inzetten voor ouderen, kon dit bijvoorbeeld gebruiken om activiteiten als bloemschikken hier te organiseren.²¹⁷ De afwezigheid van een dorpshuis wordt door Ronnie (Heteren) gezien als een groot gemis. “Dat belemmert enorm in het opstarten van sociale activiteiten”, zegt hij. Het huren van een zaal kost namelijk al gauw zoveel dat het niet toereikend is voor bewoners die er gebruik van willen maken. “Als je een leuk idee hebt, dan kost dat soms wel een jaar om dat een kans te geven, maar je gaat niet 1.500 euro op eigen risico voor een idee voor je dorp doen.”²¹⁸

In Steendam fungeert het plaatselijke café als dorps- huis, waarvan secretaris Peter eigenaar is. “We zijn de spin in het web”, stelt hij. Bewoners kunnen in het café samenkomen voor besprekingen, maar ook het organiseren van activiteiten.²¹⁹ Volgens Joost (Meijel) is het beschikbaar stellen van faciliteiten de crux bij het ondersteunen van initiatieven. “Wij hebben een faciliterende rol”, onderstreept hij. “We zorgen dat er middelen zijn om activiteiten te organiseren, dat er een ruimte is waar mensen kunnen

213 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 16.

214 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 2.

215 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 14.

216 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 3.

217 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 11.

218 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 11.

219 Van Zeijl, zie interviewtranscript 10b, p. 1, 6.

samenkomen, dat er voor koffie wordt gezorgd en dat soort dingen. En dat er geld voor is, dat dat gebeurt. Echt primair.”²²⁰

Monitoring

Het beschikbaar stellen van financiën en faciliteiten vergt *an sich* geen verregaande inmenging van boo's in het initiatief. Soms gaan boo's een stap verder, door het initiatief actief te monitoren. Zoals eerder beschreven is een bestuurslid van Belangenvereniging Schoonloo bijvoorbeeld actief betrokken bij de glasvezelcoöperatie. Naast het waarborgen van de belangen van het dorp, zorgt dit lid ervoor dat de boo op tijd op de hoogte is wanneer er hulp nodig mocht zijn. “Die [het bestuurslid] zorgt ervoor dat er in de bestuursvergadering gewoon even teruggekoppeld wordt van: ‘Oké, hier staan we, dit is de status van het project.’ En die houdt het een beetje in de gaten.”²²¹ Dorpsraad Heteren hanteert een vergelijkbare aanpak, daar stapten dorpsraadleden in het oprichtingsbestuur van de energiecoöperatie. Wanneer de coöperatie rond is, treden deze leden uiteindelijk ook weer af.²²²

Plaatselijk Belang Oldeberkoop geeft ook aan actief aan monitoring van initiatieven te doen, met deze wordt, vooral in de beginfase, intensief contact onderhouden. Rinie: “We houden contact met de commissie: ‘Jongens, hoe is de stand van zaken. Hebben jullie contact gehad met die. (...). ‘Kunnen jullie genoeg tijd vinden om het rond te breien.’”²²³ Wanneer de motivatie gaandeweg het traject is afgenomen, kan de boo optreden door het gesprek met de betrokken bewoners aan te gaan. “Dan moeten we in gesprek weer, (...). Het enthousiasme weer terugbrengen: waarom wilde je het zo graag, waarom ben je eraan begonnen.”²²⁴ In Schoonloo schuiven initiatiefnemers ook geregeld aan bij de belangenvereniging. “Soms is dat één keer per jaar, soms één keer per halfjaar, dat hangt er een beetje vanaf hoe gaande dat is.”²²⁵

Bijzondere vorm van continuïteit en professionalisering: dorpscoöperatie

Een bijzonder en vernieuwende manier om initiatieven te ondersteunen en daarmee de continuïteit te verhogen, komt van Dorpsvereniging Steendam. Zij richtte namelijk een dorpscoöperatie op, waar verschillende bewonersinitiatieven in zijn ondergebracht. Deze coöperatie is verantwoordelijk voor de uitvoering van initiatieven die voortkomen uit de dorpsvisie. “Je moet je voorstellen dat daar ook een wensenlijstje uitkomt, en daar zitten een aantal elementen in, duurzame energie is er een, maar je zou ook kunnen denken over een deelauto, boodschappenservice, snel internet en alternatieven voor de zorg aan huis.”²²⁶

De aanleg van glasvezel is een initiatief dat onlangs werd gerealiseerd door de coöperatie, het volgende ambitieuze project is het realiseren van duurzame energie: “Wat wij willen is ook daarin zelfvoorzienend worden: we gaan *all the way*”, aldus Fred, die de rol van penningmeester vervult bij de coöperatie.

Fred benadrukt dat initiatieven die voortvloeien uit de dorpsvisie een “bedrijfsmatige aanpak” vereisen waar een dorpscoöperatie aan bij kan dragen. Op deze manier kan grote (financiële) zelfredzaamheid gerealiseerd worden (zie kader). De ambitie om zelfvoorzienend te zijn en de daarmee gepaard gaande

“Eigenlijk is het een soort bedrijf, maar wij zijn niet commercieel. Maar je moet wel kostendekkend en niet op subsidiestromen je projecten aan de vork kunnen prikken, dat vraagt echt een andere insteek. We doen dat nu nog met vrijwilligers, maar als je bijvoorbeeld met zorg aan huis mensen op de loonlijst wilt zetten, dat soort effecten, dan moet je ook de overhead omslaan naar de deelnemersgelden, enzovoorts”.

Fred Mahler, Steendam
Zie interviewtranscript 10a, p. 2.

220 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 3-4.

221 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 15.

222 Groenewold, zie interviewtranscript II, p. 9-10.

223 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 20.

224 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 21.

225 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 16.

226 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 2.

relatief professionele aanpak van dorpscoöperatie Steendam komt tot uiting op een aantal vlakken. In eerste instantie dus op financieel gebied: volledige kostendekking vereist het opstellen van bedrijfsplannen voor de verschillende initiatieven, waar de coöperatie verantwoordelijk voor is. Het initiatief om duurzame energie in het dorp te realiseren is daar een voorbeeld van: “Dan heb je groene energie, je maandrekening is iets voordeliger, maar de kosten die erbij komen compenseren dat misschien wel weer. Dat hoort in de *businesscase* om daarnaar te kijken en dan kunnen mensen zelf beslissen of ze daarin participeren of niet.”²²⁷

Hetzelfde initiatief vereist ook andersoortige professionele ondersteuning, bijvoorbeeld meer in de technische hoek. Zo worden bezoeken bij mensen aan huis gebracht om in kaart te brengen wat de stand van zaken is wat betreft energiegebruik. “Daar zit een ploegje van een man of tien omheen als een soort apostelen die we in kunnen zetten om huisbezoek te brengen, met de warmtecamera foto’s te nemen om te kijken waar er lekken zitten.”²²⁸ Ook het bieden van onderwijs valt binnen het takenpakket van de dorpscoöperatie. In het kader van het initiatief om glasvezel aan te leggen, werden bijvoorbeeld cursussen georganiseerd om met internet om te gaan, “voor mensen die echt daar helemaal niets van wisten.”²²⁹ Daarnaast is ook promotie van initiatieven professioneel aangevlogen. In het kader van hetzelfde initiatief werd bijvoorbeeld een promotiefilm gemaakt. “Het is een hele mooie film vinden wij, is ook professioneel gemaakt hoor. Tegelijkertijd een beetje gebiedspromotie.”²³⁰

Tegen de achtergrond waarin dorpen in toenemende mate geconfronteerd worden met voorzieningschaarste, is de ambitie van de dorpscoöperatie om op verschillende terreinen zelfvoorzienend te zijn interessant. Het realiseren van glasvezel en duurzame energie zijn intensieve en tijdrovende trajecten die tegelijkertijd kwetsbaar zijn door de afhankelijkheid van de inzet van bewoners. De rol van de dorpscoöperatie, opgericht door de dorpsvereniging, is hierin cruciaal gebleken. Het biedt

een vernieuwend perspectief op de rol die een boo kan spelen bij het verlenen van relatief professionele ondersteuning bij ambitieuze initiatieven. Hiermee biedt dit voorbeeld ook nieuwe inzichten in mogelijke oplossingen voor ruimtelijke kwesties waarmee dorpen tegenwoordig te maken krijgen.

3.4.4 Eigenaarschap

Regulering vs. facilitering

Hiervoor is beschreven op welke manier boo’s zich actief inzetten om bewonersinitiatieven te ondersteunen, zowel tijdens de opstartfase als daarna. Het stellen van voorwaarden, aanwijzen van verantwoordelijkheden en monitoren van het proces betekent in sommige gevallen dat boo’s een behoorlijke stempel drukken op bewonersinitiatieven: hun rol heeft bijna een regulerend karakter. Dit is geen vanzelfsprekendheid – volgens sommige boo’s moet de inmenging van de boo juist zo beperkt mogelijk zijn. Joost (Meijel) is, zoals hiervoor ook al beschreven, voorstander van een beperkte mate van inmenging: niet reguleren, maar faciliteren is volgens hem de sleutel naar succes. Hij vindt dat bewoners hun eigen gang moeten gaan, op die manier worden ze pas echt ‘eigenaar’ van het initiatief: dit komt hun motivatie ten goede (zie kader). Tim (Den Aniel) ziet ook de relatie tussen een grote mate van eigenaarschap en de motivatie van bewoners om zich in te zetten. Als de boo zich te regulerend opstelt, krijgt het ‘moeten’ de overhand: “Het is niet zo van de dorpsstuin moet geschoffeld worden, jij gaat de dorpsstuin schoffelen. Ik denk dat je dan een hele

“Ik denk dat als je reguleert, mensen op de rem gaan staan. (...) Dat is juist wat ik probeer te voorkomen, dat mensen niet afhaken, maar dat toch iedere keer de bright side of life zien en zeggen van: dit is wat ik wil, dit gaan we doen. Niet door regels beperkt worden, maar echt gaan doen.”

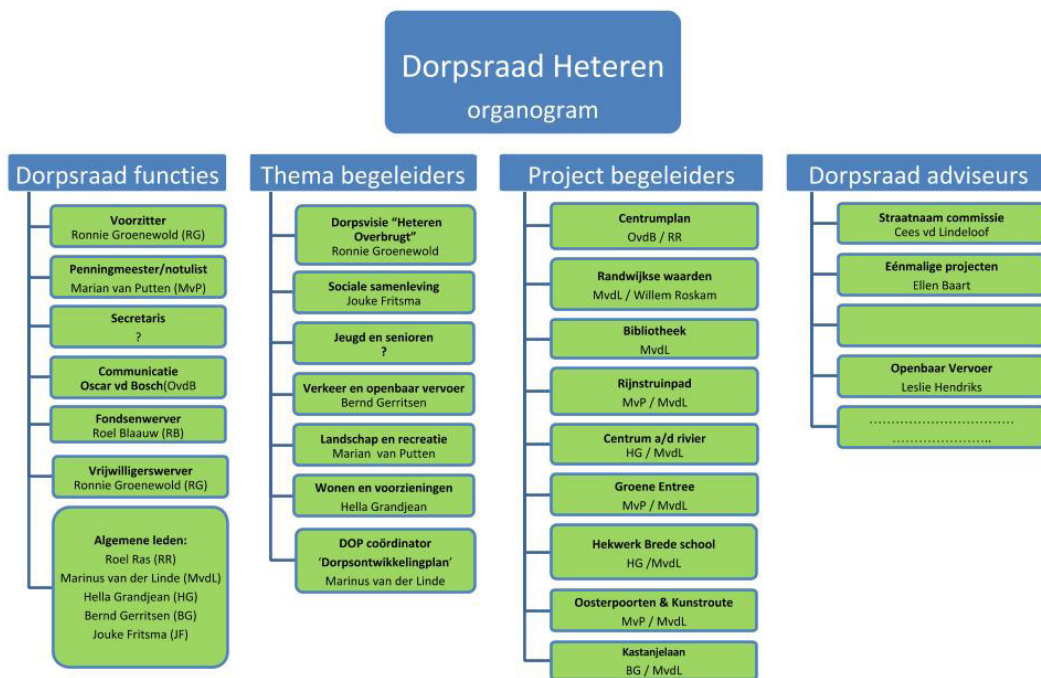
Joost Stemkens, Meijel
Zie interviewtranscript 7, p. 10

227 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p.10.

228 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 10.

229 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 9.

230 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 9.

Figuur 10: Organogram Dorpsraad Heteren. Het bestuur staat niet bovenaan, maar naast de themabegeleiders.

andere energie krijgt dan mensen die denken: ‘Goh, leuk, ik wil wat doen.’”²³¹

Bij het intensieve project waarbij de dorpskern van Meijel werd heringericht, stond de eigenaarschap van bewoners centraal. Zo kregen ze niet alleen regie over de voorbereiding, zoals het uitzoeken van partners en bepalen van de architectuur, maar ook de daadwerkelijke uitvoering.²³² Een belangrijk voordeel van een beperkte mate van inmenging door de boos voor een initiatief, is dat de deelnemers zelf vaardiger worden in het opzetten ervan. Het leren omgaan met financiën is hier een concreet voorbeeld van: “Waardoor ‘ie [de initiatiefnemer] ook veel meer bewust is: ‘Als ik dit doe en ik krijg er een euro voor, als ik dat op die doe en dat erbij organiseer, dan word ik er ook weer slimmer en beter en financieel beter van.’”²³³

Organisatiestructuur

De manier waarop de organisatie is ingericht kan in belangrijke mate bijdragen aan de mate van eigenaarschap die bewoners hebben bij het uitvoeren

van initiatieven. De platte organisatiestructuur van netwerken, knooppunten en verbinders van Dorpsoverleg Meijel werkt volgens Joost activerend. Een dergelijke structuur stimuleert namelijk bottom up-initiatieven: mensen zien dat ze zelf energie in initiatieven moeten steken, het dorpsoverleg faciliteert slechts. “Veel meer mensen komen in beweging. Als je een hiërarchische structuur hebt, dan wordt dat vaak van bovenaf opgelegd. Nu zie je dat mensen veel meer vanuit henzelf dingen organiseren.”²³⁴

Ook Netwerk Den Andel hanteert een platte (‘netwerk’)-structuur die het eigenaarschap van bewoners moet waarborgen. “Je kan zeggen: ik wil dit graag, bestuur ga het maar doen. Zo zit het niet in elkaar, zo werkt de netwerkgedachte van Netwerk Den Andel ook niet”, zegt Tim. “Het gaat van: ik zou dit graag willen, wij faciliteren dat je dat kunt gaan doen.”²³⁵ De platte structuur maakt mogelijk dat bewoners zich kunnen inzetten voor initiatieven vanuit hun eigen motivatie en belangstelling. “Op basis van liefhebberij kan je zeggen: dit wil ik

231 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 13.

232 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 6.

233 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 20.

234 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 2.

235 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 6.

graag doen. Als mensen niet iets moeten, maar willen, dan werkt dat wat lekkerder.”²³⁶

In Heteren is sinds drie jaar de hiërarchische ‘fles-halsstructuur’ ingeruild voor de meer platte ‘tandem-structuur’. Hierbij draagt niet het bestuur de grootste verantwoordelijkheid, maar themabegeleiders en hun assistenten (de tandem) die de verschillende thema’s en daaronder hangende initiatieven trekken. ‘Eerst trokken we het meer naar ons [het bestuur] toe. Nu hebben we een andere functie, (...) en organiseren allerlei mensen namens de dorpsraad dingen zonder dat ik daar soms wat vanaf weet.’²³⁷ De invloed van burgerparticipatie op boo’s wordt dus niet alleen weerspiegeld in de taken die ze op zich nemen, maar ook in de manier waarop de organisatie zelf is ingericht.

3.4.5 Achtergrond activerende functie: positie in het dorpsnetwerk

Zoals ook bij de representatieve en adviserende functie, draagt de verankerde positie in het dorpsnetwerk van boo-leden in grote mate bij aan de manier waarop ze invulling kunnen geven aan de activerende functie. Het vergemakkelijkt bijvoorbeeld het werven van deelnemers voor initiatieven, zoals eerder beschreven in 3.4.2 Opstartfase. Hier kan nog aan toegevoegd worden dat boo’s ook vaak goed op de hoogte zijn over welke specifieke vaardigheden en expertises bewoners beschikken en op basis hiervan een match kunnen maken. Ronnie (Heteren):

Je weet gewoon wie wat doet. Het is makkelijker om iemand als vrijwilliger te vragen voor iets wat ie overdag doet, dan dat je hem vreemde dingen vraagt, zeg maar. Het inzetten van expertises komt bovendien het professionele karakter van initiatieven ten goede. Voor de energiecoöperatie maakte een bewoner met een achtergrond als cameraman een promotievideo, en het plaatselijke blad de *Peperbus* draait op professionele journalisten die zich vrijwillig inzetten.²³⁸

De stevige positie van de boo in het dorpsnetwerk

levert ook bepaalde voordelen op in vergelijking met de gemeente. Een bewonersinitiatief, ondersteund door de boo, kan namelijk bijzonder voordelig aan mankracht kan komen. Wil (Exloo) stelt dat de dorpsraad veel minder overheadkosten dan de gemeente draait en geeft als voorbeeld het opknappen van het dorps huis. Als de gemeente een nieuw raam moet laten zetten, kost dat al gauw meer dan honderd euro. “Nou en wij hebben hier, als hier een raampje eruit is, dan komt er even iemand uit het dorp. Die zegt: ‘Ah nee, dat kost je 12 euro. Ah joh, die zet ik er zo in.’”²³⁹ In Steendam gold hetzelfde principe, daar kostte de aanleg van glasvezel nog niet eens de helft van het bedrag dat de gemeente ervoor weg zou hebben gelegd.²⁴⁰ Ook Joost noemt het belang van bewoners op hun eigen kracht inzetten. De herinrichting van de dorpskern van Meijel is een project waarbij bewoners actief

“Je hebt allemaal mensen hier die aan de wegenbouw hebben gewerkt (...). Die zijn hartstikke slim. Die kunnen daar best toezicht ophouden. We hebben hier een man wonen die werkt bij Rijkswaterstaat. Die hebben we erbij getrokken, voor hem is dat een project met een kop en een staart. Dat heeft ons gewoon heel veel geld bespaard.”

Joost Stemkens, Meijel
Interview 7, p. 6.

betrokken werden en gestimuleerd na te denken over slim aanbesteden. Hierdoor kon volgens hem het project relatief voordelig gerealiseerd worden: de besparing was na aanbesteding al ruim 15 procent. Volgens de voorzitter zou meer verantwoordelijkheid onder bewoners hebben geresulteerd in een nog grotere mate van efficiëntie: “Als we vervolgens nog inwoners van Meijel konden inzetten als toezichthouder, bijvoorbeeld om de kwaliteit van de uitvoering te beoordelen, was de besparing nog meer toegenomen.”²⁴¹ (zie kader).

236 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 1.

237 Groenewold, zie interviewtranscript II, p. 3-4.

238 Groenewold, zie interviewtranscript II, p. 11.

239 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 6-7.

240 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 15.

241 Opmerking Joost Stemkens, 27 december 2017.

3.4.6 Conclusie

Het activeren van bewoners is een vernieuwende rolopvatting van bewoners, die gezien moet worden tegen de achtergrond van de recente opkomst van bewonersinitiatieven en –collectieven. Uit deze paragraaf is gebleken dat boo's de activerende functie op zich nemen en tijdens verschillende stadia bij kunnen dragen aan bewonersinitiatieven. Zo kunnen ze bewoners inspireren om in beweging te komen en ondersteuning bieden tijdens de opstartfase van een initiatief. Daarnaast kunnen ze bijdragen aan de continuïteit van initiatieven door een

zekere mate van professionalisering te stimuleren: de dorpscoöperatie is hier een bijzonder voorbeeld van. Op deze manier haken boo's dus in op de hedendaagse ontwikkeling van bewonersparticipatie. Tegelijkertijd bieden bewonersinitiatieven weer mogelijke antwoorden op demografische, ruimtelijke en maatschappelijke kwesties. Het realiseren en behouden van voorzieningen als een park of een glasvezelnetwerk of het opzetten van activiteiten voor ouderen tegen de achtergrond van vergrijzing zijn hier voorbeelden van.

3.5 Verbindende functie

Naast de activerende biedt ook de verbindende functie een nieuwe invalshoek op de rol die bewonersoverlegorganisaties anno 2017 vervullen. Een boo kan verbindend zijn op tal van manieren: het creëren en bestendigen van een gemeenschapsgevoel, bemiddelen tussen bewoners of het samenbrengen van bewonersinitiatieven zijn enkele voorbeelden. Verbinding hoeft zich niet te beperken tot de dorpsgrenzen: sommige boos leggen zich ook toe op regionale verbinding. In deze paragraaf zal de manier waarop boos invulling geven aan de verbindende functie onder de loep genomen worden.

3.5.1 Bewoners: gemeenschapsgevoel

Bij het creëren van een gemeenschapsgevoel en het bevorderen van de sociale cohesie in het dorp zien veel boos een belangrijke taak voor zichzelf weggelegd – voor sommigen zelfs de meest cruciale. “Een gevoel van saamhorigheid, identiteit, dorpsgevoel” teweeg brengen noemt Fred bijvoorbeeld de voornaamste doelstelling van zijn dorpsvereniging.²⁴² Verbinden is volgens Ronnie zelfs onderdeel van de dorpsidentiteit (zie kader). Door te streven naar een hechte gemeenschap proberen boos bewoners aan elkaar en daarmee aan het dorp te verbinden. Dit maakt dorpen mogelijk minder kwetsbaar voor demografische kwesties als bevolkingskrimp en ontgroening, waarmee ze zoals in Hoofdstuk 1 be-

“Aan deze kant van het kanaal, dat noemden ze de warme kant, en de andere kant de koude kant: die mensen praatten niet met elkaar. Zo zat dat, van oudsher. Daar is door die ene avond verandering in gekomen, was gewoon even dat zetje nodig om die mensen over de drempel heen te helpen, dat ze met elkaar in gesprek gingen. Zo kwamen ze erachter: ‘Hey, we hebben toch wel heel veel raakvlakken.’”

Peter van Zeijl, Steendam
Zie interviewtranscript 10b, p. 2.

“Vanaf de Romeinse tijd verbonden wij twee werelden die gescheiden waren, de Betuwe, het Romeinse Rijk en het Germaanse Rijk, vanaf de Veluwe. Bij ons dorp gingen ze de oversteek maken, wij overbrugden die twee werelden. (...) Dat is eigenlijk een functie die wij als dorp altijd hebben. ‘Heteren overbrugt’ [het dorpsontwikkelingsplan, red.] gaat eigenlijk over datgene wat we eigenlijk al 2000 jaar zijn, het verbinden van twee werelden die ogenschijnlijk gescheiden zijn: kun je dat niet in een sociaal opzicht proberen te realiseren”

Ronnie Groenewold, Heteren
Zie interviewtranscript 11, p. 12.

schreven steeds vaker mee geconfronteerd worden.

Activiteiten

De organisatie van gezamenlijke activiteiten is een eerste middel dat boos hanteren om de sociale cohesie in het dorp te bevorderen. In het café van Peter, secretaris van Dorpsvereniging Steendam, worden in samenwerking met de dorpsvereniging regelmatig activiteiten georganiseerd met een verbindend oogpunt. Buurtbarbecues, kaartavonden en de maandelijkse buurtborrel – het Steendammer uurtje – zijn een greep hieruit.²⁴³ Peter noemt dat deze activiteiten in het café ervoor gezorgd hebben dat de twee delen van het dorp, voorheen tamelijk gescheiden werelden, aan elkaar verbonden werden (zie kader).

In Heteren verzorgt de groep ‘Heteren Sociaal’, met ondersteuning van de dorpsraad, sociale activiteiten om bewoners dichterbij elkaar te brengen. Een voorbeeld is het *Walking dinner*, waarbij verschillende bewoners hun huis openstellen als ‘restaurant’ en gezamenlijk de maaltijd gebruiken.²⁴⁴ Ook de wekelijkse bootcamp, die samen met de plaatselijke fysiotherapeut georganiseerd wordt, heeft een sociaal oogmerk: de sporters eindigen namelijk altijd in het bejaardentehuis en drinken dan een kopje koffie met de ouderen. “Als je denkt: ‘Hoe kunnen we sport met een bejaardentehuis verbinden?’, dan

242 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 2-3.

243 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 3, 12. Van Zeijl, zie interviewtranscript 10b, p. 2.

244 Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 5.

had je dat niet zo snel gedacht”, aldus Ronnie.²⁴⁵

Georganiseerde activiteiten kunnen ook specifiek gericht zijn op het bereiken van eenzame of afgezonderde bewoners, voor Dorpsraad Wouw een “hot item”, aldus Agnella. Door een bridgeclub op te richten deed de dorpsraad een handreiking naar ouderen die niet meer in staat waren om naar de stad te rijden voor een kaartenavondje.²⁴⁶ Ook kan gedacht worden aan gezamenlijke maaltijden met als doel ‘geïsoleerde’ bewoners te betrekken, zoals statushouders.²⁴⁷ Hieruit blijkt wederom dat boo’s oog hebben voor demografische ontwikkelingen als vergrijzing, maar ook inspelen op meer recente maatschappelijke ontwikkelingen zoals de toestroom aan vluchtelingen.

Gemeenschapsgevoel door bewonersinitiatieven

Opvallend is dat het ondernemen van een bewonersinitiatief *an sich* ook al een bron kan zijn van verbinding. Agnella (Wouw) noemt bijvoorbeeld dat het opknappen van het Catharinapark de betrokken bewoners dichterbij elkaar bracht. “Die mannen, dat ze gewoon om de veertien dagen schoffelen en dat ze een bakje koffie drinken, dat is voor de saamhorigheid gewoon heel goed.”²⁴⁸ Het glasvezelinitiatief in Steendam droeg volgens Fred ook in belangrijke mate bij aan de onderlinge verbinding tussen bewoners: “Dat heeft een enorme gemeenschapszin gekweekt”,²⁴⁹ zegt hij. “Er zijn dorpsborrels uit ontstaan, er zijn feestavonden georganiseerd om te vieren dat een fase was afgerond en alles in werking ging.”²⁵⁰

Dorpsraad Heteren benadrukt daarnaast hoe het gezamenlijk ondernemen van initiatieven de band tussen jong en oud kan versterken. Een bijzonder voorbeeld is hoe de dorpsraad groepen bewoners,

Figuur 11: De titel van het dorpsontwikkelingsplan, ‘Heteren Overbrugt’, slaat op de verbindende functie die Heteren van oudsher zou vervullen.

waaronder Heteren Sociaal en de kerk, aanspoorde om vrijwillig te helpen met het opknappen van het jongerencentrum. De nauwe samenwerking leidde ertoe dat de ‘kloof’ tussen jong en oud overbrugd kon worden: “Je zet je gewoon in als mensen, daar ontstaan menselijke relaties, één-op-één. Dat hele dorpsraad-gevoel valt weg, het is gewoon Mark en Ronnie.”²⁵¹ Bovendien leidde het ertoe dat de kerk en jongeren zich vaker voor elkaar in gingen zetten, toen de kerk een jaar later een helpende hand nodig had meldden jongeren zich vrijwillig aan. “Als ik terugkijk, vind ik het echt prachtig hoe dat kan. Het kan gewoon”, aldus Ronnie.²⁵²

Faciliteiten

Het aanbieden van faciliteiten is ook een manier waarop boo’s bij kunnen dragen aan het gemeenschapsgevoel in het dorp. Dorpshuizen en multifunctionele accommodaties fungeren vaak als ontmoetingsplekken waar mensen sociale contacten kunnen opdoen en onderhouden. Het hiervoor genoemde café van Peter heeft deze functie ook: “We hebben hier een centraal punt waar mensen binnen

245 Groenewold, zie interviewtranscript II, p. 12.

246 Bakx, zie interviewtranscript 2b, p. 4.

247 Het eerder genoemde Zintuigpret-festijn is een manier waarop Dorpsraad Exloo recentelijke geplaatste statushouders met andere bewoners probeert te verbinden. Immers: “voeding verbreedert”. Dorpsvereniging De Coorndijk (Goudswaard) organiseert ieder jaar een wintermaaltijd, “om mensen vanuit hun isolement toch wat meer erbij te betrekken”. Zie interviewtranscript 3, p. 3, interviewtranscript 1b, p. 10.

248 Bakx, zie interviewtranscript 2b, p. 4.

249 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 1.

250 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 3.

251 Groenewold, zie interviewtranscript II, p. 15-16.

252 Groenewold, zie interviewtranscript II, p. 6-7.

‘Peelgeluk’-ambassadeurs

Naast het interne doel om bewoners te inspireren zich in te zetten voor het dorp (zie 3.4.1 De boo als inspiratiebron) heeft het project ‘Peelgeluk voor jou en Meijel’ ook een extern doel: het aantrekkelijk maken van het dorp naar buiten toe. Een onderdeel hiervan zijn de ambassadeurs, actieve bewoners, die aan promotie doen om toekomstige bewoners aan te trekken, bijvoorbeeld door te flyeren in andere dorpen en steden. Onlangs werd bijvoorbeeld het ‘geluk van Meijel’ verspreid op Brainport Eindhoven: “Hier hebben ze een prachtige rustige omgeving waar ze mooi in het groen lopen, waar ze kunnen wandelen fietsen, alle vrijheid hebben en waar ze toch heel dichtbij de stad zijn. Meijel zit op een halfuur rijden van vijf steden en binnen een uur op vier luchthavens. Dat is het geluk van Meijel.”

Zie interviewtranscript 7, p. 12, 16.

kunnen stappen, om wat voor reden dan ook.”²⁵³ In Den Andel vervulde basisschool De Holm van oudsher deze functie: “Het wordt veel gezegd hè, je ontmoet elkaar bij de school”, zegt Tim. Door het bewonersinitiatief om de school een herbestemming te geven intensief te ondersteunen, droeg Netwerk Den Andel bij aan het behoudt van deze verbindende functie, aldus de aspirant-voorzitter.²⁵⁴ Een vergelijkbaar voorbeeld komt uit Lutjewinkel, waar de dorpsraad de herbestemming van de oude basisschool tot multifunctionele accommodatie – cultuurhuis – voor haar rekening nam. Dit is nu een “samenkomstplek voor het dorp”, zegt Tanja.²⁵⁵ Het faciliteren van ontmoetingen kan ook heel simpel zijn – zo krijgen bezoekers van de leestafel in Wouw een gratis kopje koffie van de dorpsraad aangeboden.²⁵⁶

Nieuwkomers

Het verbinden van bewoners is soms nadrukkelijk toegespitst op bewoners die recentelijk in het dorp zijn komen wonen. Het actief betrekken van (mogelijke) nieuwe bewoners bij de dorpsgemeenschap door boo’s biedt een vernieuwend perspectief op de rol die ze kunnen spelen tegen de achtergrond van demografische ontwikkelingen als bevolkingsdaling. In de confrontatie met of anticipatie op krimp kunnen de strategieën om nieuwe bewoners te verwelkomen of aan te trekken bijzonder nuttig zijn. Belangenvereniging Schoonloo verwelkomt nieuwkomers bijvoorbeeld met een welkomstpakket, bestaande uit een informatieboekje over het dorp, wat presentjes van ondernemers en niet onbelangrijk: een aanmeldformulier voor de vereniging. “Dan zie je gewoon heel vaak dat mensen daarna, als ze gesetteld zijn, even terugkomen”, zegt Anton. “Je ziet ze dan ineens bij een dorpsactiviteit, dan heb je zo toch op de een of andere manier betrokken.”²⁵⁷ Dorpsvereniging Steendam adresseert nieuwe bewoners ook persoonlijk: “Als er nieuwe mensen komen, dan gaan we daar echt even op af,” zegt Fred.²⁵⁸ Nu gebeurde dat nog met een briefje in de bus, maar uiteindelijk moest de dorpsvisie ook onder nieuwkomers verspreid worden.

Verbinding leggen met nieuwe bewoners vindt ook Joost belangrijk. “Als mensen hier komen, moeten we als burgers veel meer zeggen: ‘Wat leuk dat je in Meijel bent komen wonen’”, zegt hij.²⁵⁹ “Ik maak het doel nog hoger: wij willen het meest vriendelijke dorp zijn van de wereld.”²⁶⁰ Hier ligt een verandering in mind-set aan ten grondslag, waar het Dorpsoverleg aan kan bijdragen. “Door continu te hebben over wat je hier hebt, wat we willen: Peelgeluk.”²⁶¹ Een onderdeel van het Peelgeluk-project is daarnaast het actief aanspreken van toekomstige bewoners, zie hiervoor bovenstaand kader.

253 Van Zeijl, zie interviewtranscript 10b, p. 4.

254 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 4.

255 Hartmans, zie interviewtranscript 5a, p. 12.

256 Bakx, zie interviewtranscript 2b, p. 4.

257 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 7.

258 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 14.

259 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 16-17.

260 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 17.

261 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 17.

Bemiddeling

Verbinding van bewoners onderling kan ook de vorm krijgen van bemiddeling, wanneer er sprake is van een conflictsituatie. Veel boo's vervullen een bemiddelende rol, ze geven hier bijvoorbeeld invulling aan door als gesprekspartner op te treden wanneer er sprake is van een onderling geschil. Bij een conflict tussen gehuisveste vluchtelingen en een bewoner in Goudswaard trad de dorpsvereniging op als intermediair: "En dan proberen we daar weer de scherpe kantjes vanaf te halen, om toch die drempels weg te nemen", zegt Bas.²⁶² Tim (Den Aniel) ziet ook een dergelijke rol weggelegd voor zijn boo. "Als belangenvereniging kies je geen partij, maar je faciliteert wel het gesprek. Als er een keer ergens een conflict is, dat je wel zorgt dat mensen met elkaar in gesprek blijven. Als een neutrale derde partij, als het ware."²⁶³

Tegen de achtergrond van de afschaffing van de Algemene Politie Verordening (APV), een onderdeel van de verregaande deregulering in gemeente Hollands Kroon, lijkt de rol van bemiddelaar volgens Bruno nog meer aan de orde. Bewoners zijn minder aan regels gebonden: in plaats daarvan moeten ze elkaar aanspreken op wangedrag.²⁶⁴ Dit blijkt echter niet altijd effectief (zie kader). In een dergelijke situatie treedt de dorpsraad op als bemiddelaar: "Dan proberen we toch als dorpsraad-zijnde hem [de hondeneigenaar] daarop aan te spreken, meestal lukt dat dan. Omdat je dan toch iets meer dwang

"Dan zien we dat sommige initiatieven elkaar overlappen. Daar komt eigenlijk onze functie om de hoek kijken, naast het bij elkaar brengen van de mensen, van: als we het verstandig aanpakken en ervoor zorgen dat er geen dubbeling in zit, dan is de gemeente meer bereid om het plan financieel te ondersteunen en medewerking te verlenen voor de uitwerking."

Wim Groffen, Dorpsraad Wouw
Zie interviewtranscript 2a, p. 10.

"Er zijn ook mensen die laten hun hond gewoon daar [in een steeg] poepen. Voorheen had je dan de APV, dan hadden we een BOA, die kon je erop zetten en die ondernam dan actie, maar dat is allemaal afgeschaft. Nu moet je je eigen buurman erop aanspreken. Er zijn gewoon bewoners in die steeg, die durven dat niet omdat die buurman best wel een beetje een aso is. Nou, dan krijg je weer net als vroeger het recht van de sterkste, of de brutaalste, die hebben gewoon de halve wereld."

Bruno Cassanelli, Lutjewinkel
Zie interviewtranscript 5b, p. 5.

hebt, dan wanneer een enkele buurman zegt van: 'Joh, ik wil dat niet hebben.'²⁶⁵

3.5.3 Bewoners: bewonersinitiatieven

Een bijzondere vorm van verbinding die boo's kunnen leggen tussen bewoners, is het samenbrengen van bewonersinitiatieven. Zoals in Hoofdstuk 1 beschreven, kampen bewonersinitiatieven nogal eens met de kritiek dat ze alleen bezig zouden zijn met hun eigen 'postzegeltje' en er weinig sprake is van onderlinge verbinding. De boo kan in deze situatie mogelijk een oplossing bieden, door de verbindende schakel te zijn tussen initiatieven. Hier kan bijvoorbeeld invulling aan gegeven worden door een grootschalig project. Zoals al eerder beschreven riep de dorpsraad in Wouw 'DNA Wouw' in het leven, een project dat als doel heeft bewoners met (ideeën voor) initiatieven samen te brengen en tegelijkertijd te bepalen of ze passen bij het 'DNA' van het dorp ("Wat kan je hier wel doen, en wat niet?"). Een belangrijk gevolg hiervan is volgens Wim dat ze meer aanspraak maken op gemeentelijke ondersteuning (zie kader).

De dorpscoöperatie in Steendam is ook een voorbeeld van de verbinding van initiatieven op grootschalig niveau. Verschillende initiatieven die vragen om een professionele aanpak zijn hierin ondergebracht. Dit heeft volgens Fred allerlei voordelen, zo

262 Schelling, zie interviewtranscript 1b, 7-8.

263 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 3.

264 'Gemeente Hollands Kroon schrapt 70 procent van de regels', NOS, laatst gewijzigd 29 april 2015, <https://nos.nl/op3/artikel/2033106-gemeente-hollands-kroon-schrapt-70-procent-van-de-regels.html>.

265 Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 6.

worden financiële risico's gedeeld: "Zo'n glasvezel-toestand, dat is een investering van drie ton of zo, doe dat maar als toevallig projectje. Die risico's ga je dan niet nemen."²⁶⁶ Juridische, fiscale, administratieve en organisatorische voordelen vloeien ook uit een dergelijke schaalvergroting. "Als je moet bedenken dat je voor elk afzonderlijk initiatief een coöperatie of stichting op moet richten met een bestuur en trekkers en dat elke keer moet schrijven, dat lijkt me niet handig, eerlijk gezegd", aldus Fred.²⁶⁷

Verbinding van initiatieven kan ook een minder alomvattend karakter hebben. Een boo kan ze uitsluitend op het gebied van financiële of andere hulpmiddelen tot samenwerking bewegen.²⁶⁸ Belangenvereniging Schoonloo koppelt bijvoorbeeld initiatieven aan elkaar die dezelfde materialen nodig hebben. "Als de ene club een subsidieaanvraag doet voor een muziekinstallatie en die andere club heeft dat net vorig jaar gedaan en gekregen, waarom ga je dan niet die muziekinstallatie met elkaar delen", legt Anton uit.²⁶⁹ Het verbinden van initiatieven gebeurt ook op het niveau van subsidieaanvragen; door hier duidelijk over te communiceren en afspraken te maken kan dit veel effectiever gebeuren, denkt de voormalig voorzitter (zie kader). *Social media* kan een nuttig middel zijn om 'dubbeling' in initiatieven te voorkomen. Plaatselijk Belang Oldeberkoop presenteert bestaande initiatieven op Facebook, zodat bewoners ervan op de hoogte zijn en niet zelf nog een keer het wiel uitvinden.²⁷⁰

3.5.4 Bewoners: verenigingen

Niet alleen tussen bewonersinitiatieven, maar ook tussen verenigingen kunnen boos onderlinge verbindingen leggen. Tegen de achtergrond van afnemende ledentallen is de slagvaardigheid van verenigingen bij een dergelijke samenwerking vaak

"Als je als een kip zonder kop gewoon aanvraagt en je achterburen zijn ook bezig met een aanvraag, kan maar zo zijn dat je de weg blokkeert voor hen. Terwijl als je het iets slimmer doet, elkaar ook daar in opzoekt, dan kun je zeggen van: 'Oké, wat zijn die regels, dan en kunnen we binnen die regels creatief omgaan.'"

Anton Bardie, Schoonloo

Zie interviewtranscript 4, p. 18-19.

gebaat.²⁷¹ Het aansturen op samenwerking, en soms zelfs fusering, tekent de rol die Dorpsoverleg Meijel vervult. Joost bezocht de tien grootste verenigingen en liet hen tijdens die bezoeken reflecteren op de toekomst: "Zie jij die zoals we er nu mee bezig zijn, dat we voor tien mensen iets organiseren met zes man, of zeggen we: 'Nee, we vragen d'r twaalf verenigingen bij en zijn dan met zestig mensen.'"²⁷² Zijn ideaal is dat verschillende verenigingen ondergebracht worden in een gezamenlijk clubhuis – een mooi bijeffect hiervan is dat het nieuwe ontmoetingen tussen bewoners stimuleert.

Het verbinden van verenigingen behoort ook tot het takenpakket van Plaatselijk Belang Oldeberkoop, het (relatief kleine) dorp kent er volgens Rinie zelfs meer dan veertig. "Het hangt hier van verenigingen aan elkaar", grapt ze.²⁷³ De meeste daarvan kunnen volgens de secretaris net rondkomen; leegloop is hiervoor de voornaamste reden. Om de slagvaardigheid te vergroten, stuurt de secretaris daarom aan op samenwerking. Het 'delen' van een penningmeester is daar een voorbeeld van.²⁷⁴ Vanuit dezelfde gedachte kiezen sommige boos er ook voor om zelf de verbinding aan te gaan met verenigingen of andere organisaties in het dorp, bij-

²⁶⁶ Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 11.

²⁶⁷ Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 11.

²⁶⁸ Ook Marja (Den Anandel) onderstreept het belang van de verbindende functie van een boo als het gaat om subsidieaanvragen. Ze liep namelijk ooit een subsidie mis, omdat een andere initiatiefnemer met hetzelfde idee – het organiseren van een Burendag – net iets eerder was. "En dat gaat dan langs elkaar heen, dat is verspilde moeite", zegt ze. Netwerk Den Anandel had hier een rol in kunnen spelen door het overzicht te bewaren. Zie interviewtranscript 9b, p. 3.

²⁶⁹ Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 4.

²⁷⁰ Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 17.

²⁷¹ 'Het verenigen', Noordam & De Vries.

²⁷² Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 21-22.

²⁷³ Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 4.

²⁷⁴ Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 5, 25.

voorbeeld door te fuseren of ze op te nemen in het organogram.²⁷⁵

3.5.5 Regionale verbinding

Zoals ook al in 3.3.2 Advies aan andere boo's genoemd werd, beperken boo's zich bij het uitvoeren van de adviserende functie niet altijd tot de grenzen van het dorp: ook met kernen in de omgeving wordt dikwijls advies uitgewisseld. Aan regionale verbinding wordt ook op andere wijzen invulling gegeven, bijvoorbeeld door gezamenlijke bijeenkomsten op poten te zetten. Deze kunnen verschillende vormen aannemen, zoals 'dorpsoverleggen' voorgezeten door de gemeente of op eigen initiatief en bijeenkomsten onder leiding van provinciale Verenigingen voor Kleine Kernen van de LVKK.²⁷⁶

Opvallend is dat een aantal boo's benadrukken dat de uitwisseling van ideeën tijdens dergelijke bijeenkomsten op strategisch niveau moet plaatsvinden en maatschappelijke thema's moet behelsen. "Voorheen werden er nog wel eens op micro- of op wikipniveau ideeën uitgewisseld, maar nu doen we dat echt op strategisch niveau met elkaar," zegt Joost (Meijel).²⁷⁷ Volgens Fred is het verwezenlijken van duurzame energie voor het dorp een thema waarover de dorpsverenigingen onderling actief ervaringen uitdelen, bijvoorbeeld wat betreft de plaatsing van windmolens en mogelijke wijzen van financieren, zoals *crowdfunding*.²⁷⁸ Hieruit blijkt het bewustzijn van boo's dat zij hun maatschappelijke rol kunnen versterken door kennis onderling uit te wisselen en de verbinding in de omgeving te zoeken.

Samenwerking kan ook verder strekken dan het geven van wederzijds advies en opdoen van inspiratie. Wanneer belangen spelen die grensoverschrij-

dend zijn, kunnen boo's collega-organisaties in de regio opzoeken om in het kader hiervan gezamenlijk op te treden. Belangenvereniging Schoonloo werkt bijvoorbeeld regelmatig samen met buurdorp Grolloo bij het organiseren van activiteiten voor de jeugd. De schoolkring is over beide dorpen verspreid, waardoor samenwerking op dit onderwerp bijna vanzelfsprekend is.²⁷⁹ Door regionale samenwerking kunnen jongeren dus beter in hun behoeften voorzien, wat mogelijk weer resulteert in een hechtere band met het dorp. Zeker in het kader van de toenemende ontgroening van het platteland kan een dergelijke krachtenbundeling dus interessant zijn.

Op het gebied van sport trekken boo's ook samen op. Dit kan de vorm krijgen van een gezamenlijke activiteit, zoals een wandelvierdaagse die vier nabijgelegen dorpen aan elkaar verbindt.²⁸⁰ Het bundelen van krachten kan een andere vorm van samenwerking zijn, zo vindt Joost dat dorpen moeten samen werken om de beste sporters op de juiste plek te krijgen. Zo biedt Meijel kansen voor volleyballers, maar zit het 'epicentrum' voor handbal weer in een ander dorp. "Ik denk we moeten niet proberen om allebei volleybalclubs organiseren op eredivisieniveau, nee we hebben hier één club, laten we met alle andere volleybalclubs die om ons heen zitten zorgen dat de sterspelers hierheen komen."²⁸¹ Gezamenlijk optreden kan dus in dit geval schaalvergroting van bestaande verenigingen tot gevolg hebben, wat ze minder kwetsbaar maakt. Op deze manier zou samenwerking ook schaalvergroting van voorzieningen mogelijk kunnen maken als antwoord op de voorzieningschaarste waar steeds meer dorpen mee geconfronteerd worden.

Op tal van andere terreinen kunnen boo's met el-

275 Zo gingen in Schoonloo het dorpsbestuur en belangenverenigingsbestuur samen op en zijn de verschillende verenigingen en stichtingen in Exloo opgenomen in het organogram van 'honingraten' (Figuur 4), zie interviewtranscript 3, p. 1-2, 9, interviewtranscript 4, p. 2-3.

276 Zie interviewtranscript 7, p. 15, interviewtranscript 5b, p. 23, interviewtranscript 6, p. 23, interviewtranscript 8a, p. 10, interviewtranscript 8b, p. 7, interviewtranscript 10a, p. 12.

277 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 15.

278 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 13.

279 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 13.

280 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 20.

281 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 15.

“Het dorpsfeest van Schoonloo, daar voelt men eigenaarschap van: dat is ons feest. Dat moet je niet samen met Grolloo willen organiseren, want dat gaat helemaal mis. Dus je moet heel goed kijken wat je wel in het dorp moet blijven organiseren, bepaalde activiteiten die we ooit zelf hebben opgebouwd, zoals het ‘neutieschieten’. Maar dingen die iedereen aangaat, waarvan je denkt: ‘Nou, helemaal niet gek dat we daar met elkaar over nadenken’, moeten we ook met elkaar doen.”

Anton Bardie, Schoonloo
Zie interviewtranscript 4, p. 21.

kaar samenwerken.²⁸² Op het gebied van toerisme organiseerde Plaatselijk Belang Oldeberkoop met andere belangenverenigingen in de omgeving bijvoorbeeld een doorlopend theater, met ondersteuning van de gemeente. “Dus hier in het dorp gebeurt iets, en wil je de rest van het verhaal horen, dan zul je naar Appelscha moeten. En doordat je dan met verschillende dorpen samenwerkt, trek je recreatie hier naartoe”, zegt Rinie.²⁸³ In het kader van belangenbehartiging kunnen boo’s ook gezamenlijk optrekken; soms zijn namelijk gedeelde belangen in het spel. Dit kan bijvoorbeeld betrekking hebben op een nabijgelegen natuurgebied, maar ook het aanvechten van horeca-sluitingstijden kan een thema zijn op basis waarvan boo’s de handen ineenslaan.²⁸⁴

Het gevoel voor lokale eigenheid bestendigt de verbindende functie op regionaal niveau. Kennis van de bestaande onderlinge relaties tussen dorpen maakt dat de boo een goede inschatting kan maken of onderlinge samenwerking al dan niet mogelijk is.²⁸⁵ Zo noemt Anton dat Schoonlooërs over het algemeen weinig met bewoners van Elp hebben,

terwijl het even ver ligt als Grolloo, waar wel volop mee samengewerkt wordt. “Er wordt wel eens geopperd door de gemeente dat twee bepaalde dorpen wel samen een project kunnen oppakken, maar dat werkt niet,” aldus de ex-voorzitter. “Je weet wat er in je dorp speelt en hoe de lijnen en de hazen lopen, wat de gemeente vaak minder goed weet.”²⁸⁶ Volgens Anton is samenwerking tussen dorpen wenselijk mits er voldoende rekening wordt gehouden met de culturele eigenheid van het dorp (zie kader).

3.3.6 Conclusie

De verbindende functie biedt, net als de activerende, een vernieuwend perspectief op de rolopvatting van bewonersoverlegorganisaties. Gebleken is dat boo’s op verschillende niveaus verbinding nastreven tussen bewoners, variërend van de dorpsgemeenschap tot initiatieven en verenigingen. Daarnaast wordt ook samenwerking in de regio nagestreefd. Door verbindend te zijn, kunnen boo’s op verschillende manieren inspelen op hedendaagse ontwikkelingen waarmee ze te maken krijgen. Het stimuleren van onderlinge verbindingen tussen bewoners in het dorp, in het bijzonder nieuwkomers, kan een stap in de goede richting zijn in de aanpak van demografische ontwikkelingen als krimp en ontgroening. Op de tendens van bewonersparticipatie wordt ingehaakt door verbindingen tussen losse initiatieven te leggen en hiermee bij te dragen aan de slagvaardigheid ervan.

282 De eerder beschreven politieke debatten die dorpsvereniging Steendam organiseerde met andere dorpsverenigingen zijn hier ook een voorbeeld van.

283 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 23.

284 Met het oog op het gezamenlijk belang dat dorpen bij het Schildmeer hebben ziet Fred (Steendam) het belang om gezamenlijk op te treden naar de gemeente toe. Het aangescherpte beleid met betrekking tot horecasluitingstijden had een impact op ondernemers in Oldeberkoop en omliggende dorpen, waarop de boo’s dit gezamenlijk besloten aan te vechten. Zie interviewtranscript 10a, p. 13, interviewtranscript 6, p. 24.

285 Ook Rinies kennis van de verschillende belangen die gelden onder de verschillende dorpen binnen gemeente Ooststellingwerf, ingegeven door culturele verschillen, getuigt hiervan. Zie interviewtranscript 6, p. 25.

286 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 21.

3.6 Uitdagingen

Deze laatste paragraaf zal reflecteren op de uitdagingen die komen kijken bij de uitvoering van de verschillende functies door bewonersoverlegorganisaties. Deze uitdagingen vallen grofweg in te delen in twee categorieën: die met betrekking tot de gemeente en tot de inwoners van het dorp.

Relatie Boo's-Gemeente

Inzake de relatie tussen Boo's en Gemeente zijn er duidelijk nog een aantal knelpunten vast te stellen, zowel wat betreft het beschouwen van de boo's als volwaardige partner, als in het administratief vereenvoudigen van de toegang van burgers tot ambtenaren en budgetten. In hun rol als vertegenwoordiger van het dorp ervaren sommige boo's dat ze in hun functioneren belemmerd worden door de gemeente. Het uitoefenen van inspraak in de gemeentelijke organisatie verloopt niet altijd vlekkeloos, boo's voelen zich hierin niet altijd serieus genomen of zelfs afgeremd. Wim (Goudswaard) noemt bijvoorbeeld hoe het spreekrecht van bewoners in de raadsvergadering stuit op desinteresse van ambtenaren. "Ik heb daar een keer gebruik van gemaakt, het is werkelijk om te huilen. Die mensen zitten al op hun horloge te kijken van: 'De tijd is om.'"²⁸⁷ In Lutjewinkel hangt een prijskaartje aan het stellen van een vraag aan de gemeenteraad in de vorm van een ingezonden stuk, waardoor deze vorm van inspraak ontmoedigd wordt.²⁸⁸ De representatieve functie van boo's wordt in sommige gevallen door de gemeente zwaar onder druk gezet, door een alternatieve vorm van inspraak aan te bieden. In hetzelfde dorp werd bijvoorbeeld door de gemeente zelf een vertegenwoordiger ingesteld, als verlengde van de gemeentelijke organisatie, waardoor de legitimiteit van de boo als representant van het dorp ter discussie gesteld werd.²⁸⁹

In hun rol als adviseur worden boo's ook geconfronteerd met uitdagingen in relatie tot de gemeente. De afhankelijkheid van individuele ambtenaren kan het verstrekken van advies belemmeren. De onregelmatige aanwezigheid die het Nieuwe Werken met zich meebrengt bemoeilijkt bijvoorbeeld het maken van afspraken, en ook als ambtenaren hun functie neerleggen verdwijnt daarmee het verstrekte advies.²⁹⁰ Het effect van advies wordt ook door een aantal boo's betwijfeld. Zo wordt advies soms ondanks gedane toezeggingen niet nagekomen, of hebben boo's het idee dat het uitsluitend wordt nageleefd wanneer het bij al bestaande plannen van de gemeente aansluit.²⁹¹ Het idee dat de gemeente niet uit onwil, maar onmacht het verstrekte advies niet naleeft, wordt ook door boo's gedeeld. Zo zou ze nauwelijks van de gestelde kaders uit 'Den Haag' af kunnen wijken, of door verschillende politieke belangen die in het geding zijn niet naar het advies kunnen handelen.²⁹²

Bij het activeren en ondersteunen van bewoners bij initiatieven speelt de gemeente in veel gevallen een rol, bijvoorbeeld in het verlenen van toestemming of verstrekken van budget. Een belangrijke uitdaging die hierbij komt kijken is de gemeentelijke bureaucratie: het 'circus' aan regels en vergunningen werkt vaak niet alleen demotiverend, maar kan ook het initiatief volledig verlammen.²⁹³ Voor een initiatief om duurzame energie te realiseren stond Dorpsvereniging Steendam bijvoorbeeld al in de startblokken, maar werd door de gemeente geen toestemming verleend.²⁹⁴ Een soortgelijke situatie deed zich voor in Heteren, waar de 'stugge houding' van de gemeente wat betreft regelgeving een initiatiefneemster deed afdruipe. Voorzitter Ronnie: "Daar ben je dan als vrijwilliger met goede bedoelingen bezig. Dan vloeit al die energie eruit."²⁹⁵ Tijdens de uitvoering van een initiatief kan ge-

287 Van Eijk, zie interviewtranscript 1a, p. 6.

288 Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 4, 16.

289 Hartmans, zie interviewtranscript 5a, p. 1-2, 6-7, 8.

290 Hartmans, zie interviewtranscript 5a, p.2. Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 20. Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 18.

291 Schelling, zie interviewtranscript 1b, p. 8. Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 17-18.

292 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 12. De Mulder, zie interviewtranscript 8a, p. 8.

293 Van Eijk, zie interviewtranscript 1a, p. 9. Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 4-5.

294 "Dat is niet per se onwil, maar het is een andere manier van kijken, zich beroepen op spelregels die er al liggen", zegt voorzitter Fred hierover. Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 10-11.

295 Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 11, 14-15.

meentelijke bureaucratie een uitdaging betekenen voor boo's. De betrokkenheid van meerdere ambtenaren kan bijvoorbeeld resulteren in een tamelijk stroperig proces. Wil (Exloo) spreekt uit ervaring: "Eerst zat ambtenaar X erbij, ambtenaar Y gaat het uitvoeren, Y weet niet wat X heeft afgesproken."²⁹⁶

Ondanks de soms moeilijke samenwerking zijn er ook nieuwe ontwikkelingen die hieraan kunnen verhelpen. De verbindende functie zowel vanuit gemeente als vanuit bewoners wordt steeds vaker gefaciliteerd door een regionaal overleg van boo's. (Bijvoorbeeld: Dorpenoverleg Midden Drenthe; Centrale Dorpenraad Amsterdam; Dorpsradenoverleg Venray).

Tot (een aantal van) de mogelijke oplossingen om de communicatie tussen gemeenten en boo's te faciliteren behoren:

- het aanstellen van 1 of 2 vaste contactpersonen binnen de gemeente die als vaste opdracht het begeleiden van de boo's heeft in het zoeken naar oplossingen voor administratieve 'kinken in de kabels'
- duidelijke afspraken maken tussen boo's en gemeentes over de te volgen route bij het voorleggen van adviezen of verzoeken. Samen opstellen van een "communicatieplan", waarin ook een tijdspad is opgenomen zodat de boo's weten waar ze aan toe zijn.

Bewoners

Het uitoefenen van de representatieve functie kan bemoeilijkt worden door de houding van de bewoners van het dorp: deze wordt nogal eens gekenmerkt door passiviteit. Het bezwaar dat veel bewoners matig betrokken zijn bij het democratische

proces als gevolg van een passieve en ongeïnteresseerde houding is tamelijk breed gedragen.²⁹⁷ Wim (Wouw) meent bijvoorbeeld dat bewoners snel geneigd zijn om achterover te leunen, wat resulteert in lage opkomsten bij bijeenkomsten.²⁹⁸ Tijdgebrek is een andere veelgenoemde oorzaak van deze matige belangstelling. Werkende bewoners zouden een drukke agenda hebben, waardoor de boo nauwelijks op hun netvlies staat.²⁹⁹ Het antwoord dat boo's hierop geven heeft vaak de strekking van 'wie zwijgt stemt toe': het verlenen van de mogelijkheid tot inspraak is voldoende, de keuze om hier gebruik van te maken staat vrij.³⁰⁰

Het representeren van jongeren blijkt een andere uitdaging met betrekking tot bewoners. De voornaamste moeilijkheid is het gebrek aan interesse voor de boo dat voornamelijk voor de jongere laag van het dorp aan de orde blijkt.³⁰¹ Annemarie (Wellerlooi) noemt bijvoorbeeld dat jongeren zelden op de vergadering afkomen. "Eerlijk is eerlijk", zegt ze, "ik denk dat ik op die leeftijd ook helemaal niet bezig was met die dorpsraad."³⁰² Het idee dat de boo voornamelijk volwassenen en ouderen aanspreekt, wordt ook door andere boo's gedeeld. Dit hangt enerzijds samen met de thema's die boo's behandelen,³⁰³ maar anderzijds ook met de vergrijzing van het bestuur zelf.³⁰⁴ De voorzitter van dorpsraad Wouw noemt bijvoorbeeld dat hij regelmatig op straat aangesproken door "mensen met grijs haar", terwijl jongeren eerder denken: 'man, fiets eens door'.³⁰⁵

Met betrekking tot bewoners brengt ook de adviesfunctie een aantal uitdagingen met zich mee. Een aantal boo's zijn van mening dat door het aanne-

296 Luchjenbroers, zie interviewtranscript 3, p. 8.

297 Schelling, zie interviewtranscript 1b, p. 5. Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 6. Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 10. Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 7.

298 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 5, 13.

299 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 8. Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 8-9. Bergmans, zie interviewtranscript 8b, p. 2.

300 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 6. Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 7. Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 7, 9. Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 10.

301 Schelling, zie interviewtranscript 1b, p. 19. Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 8-9. De Mulder, zie interviewtranscript 8a, p. 3, 5.

302 De Mulder, zie interviewtranscript 8a, p. 5.

303 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 7.

304 Schelling, zie interviewtranscript 1b, p. 12.

305 Groffen, zie interviewtranscript 2a, p. 7.

men van een adviesrol, boo's het risico lopen hun positie als neutrale belangenbehartiger in gevaar te brengen.³⁰⁶ "Je moet wel heel goed uitkijken dat je niet op gaat komen voor belangen van individuele mensen, want je dient het dorpsbelang", stelt Anton (Schoonloo).³⁰⁷ Wat betreft bewonersinitiatieven kan het geven van ongevraagd advies daarnaast demotiverend werken. "Zulke dingen ontstaan uit energie", zegt Tim (Den Anel). "Ik denk niet dat je dat in de kiem moet smoren door te zeggen hoe je dat moet doen."³⁰⁸

Bij het vervullen van een activerende rol kan de houding van bewoners een uitdaging zijn. "Burgerparticipatie, heel leuk, maar je moet wel enthousiaste mensen hebben daarvoor. En die zijn er wel, maar te weinig", zegt Wim (Goudswaard).³⁰⁹ Het gebrek aan gemotiveerde bewoners om een initiatief te starten is dus een heikel punt, maar daarnaast bestaat ook het risico dat bewoners gaandeweg het proces hun motivatie verliezen.³¹⁰ Dit is problematisch, gezien initiatieven vallen of staan bij individuen. Het kwetsbare karakter van initiatieven wordt door meerdere boo's als uitdaging aangekaart.³¹¹ Een andere moeilijkheid bij het ondersteunen van initiatieven, is dat deze niet altijd goed op het netvlies van boo's staan. Doordat (bestuurs-)leden van boo's op vrijwillige basis opereren, is het wegens tijdgebrek onmogelijk om de ontwikkelingen binnen initiatieven op de voet te volgen. Soms blijkt dit wel nodig, bijvoorbeeld wanneer op tijd moet worden ingesprongen om ondersteuning te bieden aan een initiatief.³¹²

Ook het verbinden van bewoners gaat gepaard met uitdagingen. Zo spreken boo's van inwoners van het dorp die weinig behoefte hebben om actief deel te nemen aan de dorpsgemeenschap – die willen 'met

rust gelaten worden.'³¹³ Dergelijke 'rustzoekers' zijn volgens het SCP vaak nieuwkomers waarvoor het dorp in sociaal opzicht weinig betekent: de rust en ruimte zijn de voornaamste redenen om er te wonen.³¹⁴ Wanneer een dorp veel 'import' kent, wordt dit door boo's ook als een uitdaging ervaren in het genereren van een hechte gemeenschap. In tegenstelling tot dorpen waar bewoners al generaties lang wonen, is een gevoel van saamhorigheid hier geen vanzelfsprekendheid: daar moet hard aan gewerkt worden.³¹⁵ Ook regionale verbinding kent een aantal uitdagingen. Zo kunnen historisch en cultureel gestoelde rivaliteiten samenwerking tussen dorpen bemoeilijken,³¹⁶ of zien andere dorpen überhaupt het nut van gezamenlijk optrekken niet in.³¹⁷

306 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 10-11, Groenewold, zie interviewtranscript 11, p. 13-14.

307 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 10.

308 Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 10-11.

309 Van Eijk, zie interviewtranscript 1a, p. 9.

310 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 21. Bergmans, zie interviewtranscript 8b, p. 10.

311 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 22. Van Zeijl, zie interviewtranscript 10b, p. 5.

312 Pen-Eisses, zie interviewtranscript 6, p. 21. Van Zeijl, zie interviewtranscript 10b, p. 5.

313 Mahler, zie interviewtranscript 10a, p. 13.

314 Steenbekkers et al., *De dorpenmonitor*, 17.

315 Cassanelli, zie interviewtranscript 5b, p. 7.

316 Bardie, zie interviewtranscript 4, p. 20, Stemkens, zie interviewtranscript 7, p. 16.

317 Bergmans, zie interviewtranscript 8b, p. 12-13. Schouwenaar, zie interviewtranscript 9a, p. 15.

4. Conclusie

In dit rapport is onderzocht welke functies bewonersoverlegorganisaties anno 2017 vervullen. Recente ontwikkelingen, in het bijzonder de opkomst van burgercollectieven, hebben hun stempel gedrukt op het speelveld waarin deze lokale organisaties opereren. Gebleken is dat boo's aan de hand van traditionele en vernieuwende functies op deze maatschappelijke tendensen inspelen, wat een nieuw perspectief biedt op de potentie van boo's in het huidige bestuurlijke en maatschappelijke landschap.

4.1 Samenvatting belangrijkste resultaten

Dit onderzoek ging uit van twee centrale vragen. De eerste was:

Welke maatschappelijke veranderingen (in het bijzonder het ontstaan van burgercollectieven) zijn van invloed op de functies van bewonersoverlegorganisaties, en welke functies zien (actieve) inwoners en bewonersoverlegorganisaties voor hen weggelegd?

In het eerste hoofdstuk is het eerste deel van deze vraag beantwoord door het huidige speelveld waarin bewonersoverlegorganisaties opereren te schetsen. In de eerste plaats de opkomst van bewonersparticipatie, maar ook demografische en ruimtelijke ontwikkelingen als krimp, vergrijzing, ontgroening en terugtrekkende voorzieningen bleken (met name op het platteland) van toepassing. Daarnaast is ook de hedendaagse politieke tendens van democratische vernieuwing als ontwikkeling die van invloed is op het functioneren van boo's meegenomen.

Hoofdstuk 2 en 3 behelsden de beantwoording van het tweede deel van de onderzoeksvraag hierboven. In Hoofdstuk 2 is de visie van (actieve) bewoners op boo's verkend. Het perspectief van bewoners op dorpsraden dat in het SCP-rapport 'De dorpse doe-democratie' geschetst wordt, getuigt van enige scepsis. Bewoners zetten vraagtekens bij de representativiteit en effectiviteit van deze lokale organisaties. Bewoners die actief zijn bij maatschappelijke initiatieven uitten zich optimistischer over de functies van boo's. In relatie tot bewonersinitiatieven en

–collectieven kunnen ze een waardevolle rol vervullen, die faciliterend, ondersteunend en stimulerend van aard is.

Het gros van dit onderzoek betrof de visie van boo's zelf op hun functies en de uitvoering ervan, beschreven in Hoofdstuk 3. De representatieve functie bleek nog steeds door vrijwel alle boo's omarmd te worden. De manieren waarop boo's inspraak verleenden aan bewoners beperkten zich niet tot de 'bekende' kanalen als de vergadering en de enquête, maar getuigden juist van originaliteit en vernieuwing. Innovatieve democratische vormen als de dorpsarena en de *Talk of the Town* voor jongeren zijn hier voorbeelden van. De hedendaagse tendens van democratische vernieuwing blijkt dus niet aan boo's voorbij te zijn gegaan – integendeel: in de dorpse context lijken ze er ook daadwerkelijk aan bij gedragen te hebben.

Met het oog op andere recente maatschappelijke ontwikkelingen bieden de wijzen waarop boo's invulling geven aan de vertegenwoordigende functie ook inspiratie. De actieve werving van (bestuurs) leden is bijvoorbeeld interessant tegen de achtergrond van de bredere tendens van afnemende ledentallen, welke vaak weer samenhangt met demografische ontwikkelingen als krimp en ontgroening. In het kader van vergrijzing kunnen informele vormen van inspraak, bijvoorbeeld het bezoeken van ontmoetingsplekken voor ouderen, nuttig zijn om de belangen van deze groep te inventariseren. De manieren waarop boo's jongeren betrekken bij het democratische proces kan met het oog op ontgroening interessant zijn: door jongeren te representeren, zijn ze mogelijk ook beter vast te houden. De recente opkomst van bewonersparticipatie heeft ook zijn sporen achter gelaten in de representatieve functie – voor burgerinitiatieven kunnen zij een waardevolle rol op zich nemen als bewaker van het democratische gehalte.

Ook de rol als adviseur blijken boo's nog steeds voor zichzelf weggelegd te zien. Deze functie bleekden ze bijvoorbeeld in relatie tot de gemeente; wat aansluit bij traditionele benadering van de adviesfunctie van deze organisaties. De invloed van

hedendaagse ontwikkelingen op het gebied van bewonersparticipatie is echter ook te herkennen in de aard van het advies dat boo's anno 2017 verstrekken. Zo worden bewoners gewezen op hun eigen verantwoordelijkheden en zelfredzaamheid en vervullen de lokale organisaties ook een adviserende functie voor bewonersinitiatieven.

Het representeren en adviseren van bewoners en gemeente zijn functies die passen binnen de 'traditionele' taakomschrijving van boo's. Een geheel nieuwe invalshoek op de rol die ze in de huidige context vervullen verschaft de activerende functie, die draait om het stimuleren en ondersteunen van bewoners bij bewonersinitiatieven en -collectieven. Op verschillende vlakken bleken boo's een toegevoegde waarde te kunnen zijn voor (beginnende) initiatieven, bijvoorbeeld door ondersteuning te bieden in de vorm van financiën, faciliteiten en een zekere mate van coördinatie en monitoring.

Dat boo's aan de hand van de activerende functie inspelen op de maatschappelijke trend van bewonersparticipatie is evident. Indirect bieden boo's hiermee ook antwoorden op de hedendaagse demografische en ruimtelijke ontwikkelingen waarmee dorpen geconfronteerd worden. "Vrije marktwerking faalt in het bieden van oplossingen voor kwesties als krimp, vergrijzing en voorzieningschaarste. Hierdoor wordt de noodzaak van bewonersinitiatieven ter verbetering of behoud van leefbaarheid in het dorp, steeds manifester. Initiatieven rondom glasvezel en duurzame energie, maar ook het opknappen van een park, zijn bijvoorbeeld gericht op de realisatie of het behoud van voorzieningen. Wanneer boo's zich inzetten voor dergelijke initiatieven, dragen ze dus indirect ook bij aan de leefbaarheid van het dorp, wat ze bestendiger maakt tegen deze kwesties.

De verbindende functie bood ook een vernieuwend perspectief op de rolopvatting van boo's. Het creëren en bestendigen van een saamhorigheidsgevoel onder bewoners, maar ook het leggen van verbanden met dorpen in de naaste omgeving zijn manieren waarop aan deze functie invulling wordt gegeven. Door verbanden tussen bewonersinitiatieven te leggen, dragen boo's bij aan de tendens van toegenomen bewonersparticipatie. Dit doen ze aan de hand van overkoepelende projecten of

een dorpscoöperatie, maar ook op het gebied van (financiële) hulpmiddelen kunnen initiatieven tot samenwerking bewogen worden.

Opmerkelijk is dat bewonersinitiatieven *an sich* weer tot een sterkere onderlinge verbinding tussen bewoners kan leiden. Het gemeenschapsgevoel dat door deze initiatieven, maar ook door bijvoorbeeld de boo georganiseerde activiteiten, gecreëerd wordt, resulteert mogelijk weer in meer bestendigheid tegen demografische kwesties als krimp en ontgroening. Ook samenwerking in de regio maakt boo's slagvaardiger met het oog op maatschappelijke problemen.

Uit de analyse van de diepte-interviews is gebleken dat boo's in de vervulling van hun functies ook met uitdagingen geconfronteerd worden, die zowel voortkomen uit hun relatie met de gemeente als met de inwoners van het dorp. Deze moeten worden gezien als aandachtspunten voor de toekomst.

4.2 Praktische implementatie

De tweede, meer sturende vraag die centraal stond in dit onderzoek, luidde:

Hoe kunnen bewonersoverlegorganisaties zichzelf heruitvinden door in te spelen op nieuwe uitdagingen, gecreëerd door nieuwe burgercollectieven?

Uit dit onderzoek is gebleken dat bewonersoverlegorganisaties over de veerkracht beschikken om van toegevoegde waarde te zijn in een veranderende samenleving, ook al zijn ze niet altijd een volwaardige representatie van alle generaties in het dorp die de veranderende samenleving ervaren. Hun innovatieve benadering van 'traditionele' functies als representatie en advies en omarming van vernieuwende functies als activering en verbinding bieden een nieuw perspectief op hun potentieel anno 2017. Hiermee dient dit rapport tegelijkertijd als inspiratiebron voor boo's die bezig zijn hun koers te bepalen in het huidige bestuurlijke en maatschappelijke landschap. Wanneer onder deze organisaties vragen geprikkeld zijn als 'Waar staan we nu, en vooral ook: waar willen we in de toekomst staan?', dan is dit onderzoek in principe al geslaagd. We

hebben echter ook vastgesteld dat de boo's nu al door actieve burgers, veelal actief in nieuwe initiatieven die los staan van de werking van boo's een positieve rol zien voor boo's, met name op het vlak van het effenen van de paden richting onder andere de gemeente. Het blijkt dat de vooral op inspraak gerichte overlegstructuren die ontstaan tussen boo's en gemeente ondanks hun beperking tot de lokale context net heel waardevol kunnen zijn om burgerinitiatieven, zelfs van supra-lokale aard, een doorstart te laten maken dankzij het benutten van het boo-netwerk.

Hun relatie tot de recent tot stand gekomen beweging van nieuwe burgercollectieven is nog volop in ontwikkeling. In het onderzoek hebben we de mogelijkheden voor boo's om een grotere rol in deze beweging te spelen onderzocht. In het bijzonder hun mogelijke verbindende functie om, los van het type collectief dat in het dorp of de wijk reeds tot stand kwam, collectieven te ondersteunen maar ook aan elkaar te verbinden biedt interessante perspectieven. De partners van de toekomst voor de boo's zijn niet langer enkel de lokale overheden maar zeker ook groeperingen van burgers die zich anders willen organiseren, en op een andere manier (via netwerk-organisaties) dan de traditionele wijze (top-down) bij willen dragen aan de samenleving. Hoewel dit nog verder onderzocht dient te worden zou een verdere uitbreiding van een laagrempelig en niet-sectorgebonden netwerk van burgercollectieven, mede ondersteund door boo's, op een "pollicentrische" wijze kunnen gebeuren, waarbij niet één hiërarchisch gestructureerd netwerk de relaties tussen burgers, burgercollectieven en overheden verzorgt, maar een veelheid aan centra die volgens wederzijdse behoefte met elkaar in contact staan.³¹⁸

4.3 Punten van reflectie

Tot slot een korte reflectie op het verrichte onderzoek. Ten eerste moet ten aanzien van de onderzoeksmethoden opgemerkt worden dat een zekere mate van bias mogelijk aan de orde was bij het verspreiden van de enquête. De enquête die werd uitgevoerd tijdens het 'We-doen-het-zelf-wel-festival' onder de noemer van de LVKK, kan ertoe geleid

hebben dat voornamelijk bewoners die al bekend waren met deze organisatie of bewonersoverlegorganisaties in het algemeen zich aangesproken voelden om de enquête in te vullen. Dit kan ertoe geleid hebben dat actieve bewoners die al een affiniteit hadden met boo's oververtegenwoordigd zijn in de hieruit voortvloeiende database.

Ook wat betreft de onderverdeling van het onderzoek in functies is een opmerking op zijn plaats. Tijdens de interviews is gebleken dat de vier functies niet compleet gescheiden zijn; ze vertonen een zekere mate van overlap. Het adviseren van bewoners om zich zelfredzaam op te stellen kan bijvoorbeeld ook een activerende werking hebben, en het activeren van bewoners werkt op zijn beurt weer verbinding in de hand. De functies moeten daarom niet gezien worden als scherpomlijnde categorieën, maar meer als een globale indeling die dient om de onderzoeksresultaten te structureren en inzichtelijk te maken.

318 Aligica, P. D. & Tarko, V. 2014. 'Institutional Resilience and Economic Systems: Lessons from Elinor Ostrom's Work.' *Comp Econ Stud*, 56:1, 52-76.

Bibliografie

- Adviesgroep Kleine Kernen Limburg. 'Burgerinitiatieven in Limburg'. Wageningen, 2015.
- Aligica, P. D. & Tarko, V. 2014. 'Institutional Resilience and Economic Systems: Lessons from Elinor Ostrom's Work.' *Comp Econ Stud*, 56:1, 52-76.
- Beeckman, Duncan, et al., 'Een eeuw gemeentelijke herindelingen'. *CBS Bevolkingstrends*, tweede kwartaal 2005.
- Brunschot, A.G.M. van, et al. *Over wijken, bewoners en (sub)lokaal bestuur*. Den Haag: BZK, 2002.
- Buro MO. 'Onderzoek naar de toekomstige rol en functie van dorps- en wijkbelangenorganisaties in Overijssel'. 2016.
- Democratic Challenge, 'Code Oranje'. Laatst gewijzigd 20 november 2016.
<http://democraticchallenge.nl/code-oranje/>.
- Democratic Challenge, 'Dorps- en wijkdemocratie'. Laatst gewijzigd onbekend.
<http://democraticchallenge.nl/dorpswijkdemocratie/>.
- Donk, Wim van den, et al. 'Op weg naar meervoudige democratie'. Den Haag: VNG, 2016.
- Essen, Ben van, en Enkevort, Guido. 'Democratie vanuit het perspectief van bewonersinitiatieven. Uitkomsten van het kennisdossier Wijk- en Dorpsdemocratie als onderdeel van het landelijk project Democratic Challenge'. 2017.
- Houwelingen, Pepijn van, et al. *Burgermacht op eigen kracht*. Den Haag: SCP, 2014.
- Kok, Annemarie. 'Code rood voor 'nieuwe democratie''. Laatst gewijzigd 2 maart 2017.
<https://www.socialevraagstukken.nl/code-rood-voor-nieuwe-democratie/>.
- Koster, Yolanda de. 'Lokaal bestuur heeft snel groot onderhoud nodig'. Laatst gewijzigd 8 juni 2016.
<http://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/lokaal-bestuur-heeft-snel-groot-onderhoud-nodig.9539715.lynkx>.
- Loots, Jasper, et al. *Dorps- en wijkraden in Nederland*. Utrecht: Necker van Naem, 2013.
- Moor, Tine de. 'Homo Cooperans. Instituties voor collectieve actie en de solidaire samenleving'. Oratie, Universiteit Utrecht, 2013.
- Noordam & De Vries. 'Het verenigen'. Laatst gewijzigd 30 januari 2012.
<https://www ledenonderzoek.nl/2012/01/het-verenigen/>.
- NOS. 'Gemeente Hollands Kroon schrapt 70 procent van de regels'. Laatst gewijzigd 29 april 2015.
<https://nos.nl/op3/artikel/2033106-gemeente-hollands-kroon-schrapt-70-procent-van-de-regels.html>.
- Onbekend. 'Discussienota Wijk- en Dorpsraden'. 2015.
- Onbekend. 'Rioolvernieuwing in Goudswaard'. *Polderpraat* 34, 2017.
- Oude Vrielink, Mirjan, et al. 'Bewonersinitiatieven: een prachtkans voor wijken?' 2014.
- Pauka, Lex, et al. 'De wijkraad als geluksfabriekje'. 2014.
- Steenbekkers, Anja, et al. *De dorpenmonitor*. Den Haag: SCP, 2013.
- Termeer, Katrien, et al. 'Burger en overheid: twee werelden, één samenleving!' Adviescommissie voor het Plattelandspaleis. 2011.
- Thissen, Frans en Loopmans, Maarten. 'Dorpen in verandering. Achtergrond'. *Roijlijn* 46, 2, 2013.
- Uitermark, Justus. 'Verlangen naar Wikitopia'. Oratie, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2014.

Vermeij, Lotte en Gieling, Joost. 'De dorpse doe-democratie'. Den Haag: SCP, 2016.

Vermeij, Lotte. *Kleine gebaren*. Den Haag: SCP, 2016.

WRR, *Vertrouwen in burgers*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012.

Bijlage 1: Enquête We-doen-het-zelf-wel-festival

Bent u betrokken bij een burgerinitiatief of heeft u plannen daartoe? Vul deze enquête in!

Hoe zit u de toekomst van dorps- en wijkraden?

Door de opkomst van burgerinitiatieven kan ook de rol van lokale belangenorganisaties, de dorps- en wijkraden, veranderen. De Universiteit Utrecht onderzoekt dit thema in opdracht van de Landelijke Vereniging van Kleine Kernen, de koepelorganisatie van dorpsraden in Nederland. Help mee met het onderzoek en vul de enquête in!

1. Kruis aan wat van toepassing is:

- a) Ik ben op dit moment betrokken bij een of meerdere burgerinitiatie(f)(ven)*
Naam van initiatie(f)(ven):.....
- b) Ik overweeg in de nabije toekomst actief te worden bij een nieuw burgerinitiatief

2. Bent u bekend met een dorps- of wijkraad in uw gemeente? Dit is een organisatie die de belangen van uw dorp of wijk vertegenwoordigt. Ze kennen verschillende namen, bijvoorbeeld 'plaatselijk belang'.
Ja/Nee

3. Zo ja, wat is de naam van deze dorps- of wijkraad en in welke gemeente is de raad gevestigd?

Naam dorps-/wijkraad:.....
Gemeente:.....

4. Heeft u wel eens contact gehad met deze dorps- of wijkraad?

- a. Ja, regelmatig
- b. Ja, een enkele keer
- c. Nee
- d. Weet ik niet

5. Denkt u dat het nuttig is voor burgerinitiatieven indien er een dorps- of wijkraad bestaat in hun dorp/wijk? Waarom denkt u dat?

Ja, want.....
Nee, want....

Bedankt voor uw hulp!

Wilt u op de hoogte blijven van de uitkomsten van dit onderzoek? Vul dan uw emailadres in:

.....

*Definitie 'burgerinitiatief' = een initiatief, geïnitieerd door bewoners, die samen een maatschappelijk doel willen nastreven. De gemeente of andere partijen kunnen een ondersteunende rol vervullen.

Bijlage 2: Plan van aanpak diepte-interviews

Voor de diepte-interviews wordt gebruik gemaakt van een semigestructureerd interview. Er wordt gewerkt met een 'topiclist' (zie hieronder) waarop de onderwerpen staan die aan bod gaan komen. Er staan ook mogelijke vragen bij. Afhankelijk van de antwoorden van de respondent besluit de interviewer op welke onderwerpen wordt doorgevraagd. Alle onderwerpen van de topiclist zullen dus bij elk interview aan bod komen, maar afhankelijk van de input van de respondent wordt besloten op welke onderwerpen langer wordt doorgevraagd.

Van de precieze volgorde van de te stellen vragen/behandelen topics kan worden afgeweken, behalve dat vraag 4 (welke functies ziet dorpsraad voor zichzelf weggelegd?) steeds voor vraag 6 zal komen (uitdagingen per specifieke functie). Dit om te voorkomen dat de respondent bij het antwoord op vraag 4, gestuurd wordt door de al eerder behandelde onderwerpen. Wanneer bij vraag 6 de verschillende functies worden besproken, zal de interviewer per functie kort uitleggen wat ermee wordt bedoeld. Vervolgens kan nog gevraagd worden of de respondent deze functie ook als één van de functies van de dorpsraad beschouwt (ongeacht wat er op vraag 4 geantwoord is). Als de respondent zich niet in de functie herkent, kan enkel nog gevraagd worden 'waarom niet?' maar worden de rest van de vragen van dat topic niet behandeld.

De interviews zullen allemaal worden opgenomen en deels worden getranscribeerd, voor zover dat voor de verwerking nuttig en nodig is. Het volledig transcriberen van alle interviews is echter te tijdrovend en niet noodzakelijk voor het doel van dit onderzoek. Wanneer delen van interviews niet worden getranscribeerd, wordt er een samenvatting geschreven zodat geen belangrijke informatie over het hoofd kan worden gezien voor de uiteindelijke verwerking en analyse van de interviews.

Deelvragen:

4. Welke functies zien huidige bewonersoverlegorganisaties voor zichzelf weggelegd? Zijn die functies de afgelopen jaren veranderd en wat zijn daar overwegingen/verklaringen voor?
5. Leidt het combineren van bepaalde functies tot spanningsvelden of juist kansen?

En per functie zullen de volgende vragen beantwoord worden:

6. Welke uitdagingen kennen bewonersoverlegorganisaties bij het uitvoeren van deze functie en hoe gaan zij hiermee om? Onderscheid wordt gemaakt in:
  - a. Uitdagingen in relatie tot de overheid
  - b. Uitdagingen in relatie tot de gemeenschap/bewoners
  - c. Uitdagingen in relatie tot maatschappelijke initiatieven
7. Wat vereist deze functie aan competenties van de actieve bewoner/de leden van de dorpsraad?

Topiclist:

Vraag nr	Topic	Voorbeeldvragen (optioneel)
Inleidend		• Wat is uw functie? • Hoelang bestaat de organisatie al? • Bent u bekend met bewonerscollectieven in het dorp? Zo ja: waar richten die zich op? (zorg, energie...)
4	Functies raad	• Wat zie je als belangrijkste functies van jullie dorpsraad? • Zijn die functies de afgelopen jaren veranderd? • Zo ja, wat is er veranderd? • Wat waren daar de redenen voor?

5	Combineren functies	• Zijn er functies die jullie lastig te combineren vinden? • Zijn er functies die jullie goed kunnen combineren? • Waarvan jullie denken: het is juist handig dat wij allebei deze functies vervullen want dat levert een meerwaarde op? • Wat is die meerwaarde?
6 en 7	Representatieve functie	• Zien jullie het als jullie taak om de bewoners van het dorp/de wijk te representeren? • Waarom wel/niet? • Tegen welke moeilijkheden zijn jullie de afgelopen jaren aangelopen bij het vervullen van deze functie? • Jullie vertegenwoordigden als dorpsraad de belangen van de inwoners van dit dorp. Hoe doen jullie dat? • Hoe zorgen je ervoor dat je deze inwoners kunt vertegenwoordigen? • Op welke manier pakken jullie dat aan? • Kun je een voorbeeld noemen? • Betrekken jullie bewoners bij de besluitvorming? • Zo ja, hoe doen jullie dat? • Zo nee, waarom niet? • Welke uitdagingen brengt deze representatieve functie met zich mee in jullie omgang met de gemeente/de inwoners van het dorp/de bewonersinitiatieven in het dorp? • Waar komen die uitdagingen uit voort? • Hoe gaan jullie met die uitdagingen om? • Wat vereist deze functie aan competenties van bewoners? • Wat vereist deze functie aan competenties van de leden van de dorpsraad/wijkraad?
6 en 7	Adviserende functie	• Zien jullie het als jullie taak om de gemeente/bewoners te adviseren? • Waarom wel/niet? • Doen jullie dat vaak? • Op welke manier pakken jullie dat aan? • Over wat voor onderwerpen gaat het dan? • Heeft het effect? • Geven jullie gevraagd of ongevraagd advies, of allebei? • Hoe komen jullie aan de kennis om dit soort adviezen te kunnen geven? • Op welke manier bieden jullie advies aan burgerinitiatieven? • Op welke manier vervullen jullie de rol van procesbewaker met betrekking tot het democratische gehalte van burgercollectieven? • Welke uitdagingen brengt deze adviserende functie met zich mee in jullie omgang met de gemeente/de inwoners van het dorp/de bewonersinitiatieven in het dorp? • Waar komen die uitdagingen uit voort? • Hoe gaan jullie met die uitdagingen om? • Wat vereist deze functie aan competenties van bewoners? • Wat vereist deze functie aan competenties van de leden van de dorpsraad/wijkraad?
6 en 7	Activerende functie	• Zien jullie het als je taak om bestaande of beginnende bewonersinitiatieven te ondersteunen? • Zien jullie het als je taak om bewoners te stimuleren bewonersinitiatieven op te zetten? • Waarom wel/niet?

		• Op welke manier proberen jullie bestaande of beginnende bewonersinitiatieven te ondersteunen? • Op welke manier proberen jullie bewoners te activeren een initiatief op te zetten? • Hoe vindt je dat dat tot nu toe gaat? Wat gaat er goed/minder goed? • Welke uitdagingen brengt deze activerende functie met zich mee in jullie omgang met de gemeente/de inwoners van het dorp/de bewonersinitiatieven in het dorp? • Waar komen die uitdagingen uit voort? • Hoe gaan jullie met die uitdagingen om? • Wat vereist deze functie aan competenties van bewoners? • Wat vereist deze functie aan competenties van de leden van de dorpsraad/wijkraad?
6 en 7	Verbindende functie	• Heeft u of heeft de dorpsraad contact met bewonerscollectieven? • Ziet u mogelijkheden om deze collectieven te ondersteunen of verbinden? • Zien jullie het als je taak om bewonersinitiatieven binnen het dorp/de wijk met elkaar te verbinden? • Waarom wel/niet? • Hoe pakken jullie dit aan? • Welke uitdagingen brengt deze verbindende functie met zich mee in jullie omgang met de gemeente/de inwoners van het dorp/de bewonersinitiatieven in het dorp? • Waar komen die uitdagingen uit voort? • Hoe gaan jullie met die uitdagingen om? • Wat vereist deze functie aan competenties van bewoners? • Wat vereist deze functie aan competenties van de leden van de dorpsraad/wijkraad?
8	Eindproduct	• Naar aanleiding van dit gesprek, wat zouden jullie uit dit onderzoek willen halen? • Wat hoop je van andere dorpsraden te leren? Wat zijn vragen waar jullie mee worstelen?